

Reggio Emilia in het voortgezet onderwijs

Jitske Luijendijk

Begeleider: Jeannette van Schaik

15 maart 2017

Docent Beeldende Kunst en Vormgeving, Breitner Academie,
Hogeschool voor de Kunsten Amsterdam

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	3
1.1 Aanleiding.....	4
1.2 Probleemanalyse.....	4
1.3 De school.....	5
1.4 Relevantie en doel.....	5
1.5 Vraagstelling.....	6
1.6 Leeswijzer.....	6
Hoofdstuk 2: Methode	7
2.1 Type onderzoek.....	7
2.2 Literatuur onderzoek.....	7
2.3 Veldonderzoek.....	7
2.4 Analyse.....	8
Hoofdstuk 3: Resultaten	9
3.1 Kenmerkende elementen en aanpak van een Reggio Emilia (kunst)les.....	9
3.2 Wensen van docenten wat betreft inhoud en onderwerp van de Reggio Emilia lessenserie.....	10
3.3 De meningen en ervaringen van de leerlingen uit de klassen 1b1, 1b2, 1b3 en 1c2 met de Reggio Emilia lessenserie.....	12
Hoofdstuk 4: Conclusie en aanbevelingen	14
Extra:	
Bronnenlijst.....	15
Bijlagen:.....	16
1. Topiclijst focusgroep met docenten	17
2. Topiclijst panelgesprek met leerlingen.....	19
3. Transcript focusgroep.....	20
4. Codeboom focusgroep.....	35
5. Prototype lessenserie.....	37
6. Transcript panelgesprekken.....	39
7. Codeboom panelgesprekken.....	46
8. Educatief product: Lessenserie Reggio Emilia.....	47
9. De rol van de Atelierista.....	53
10. De omgeving.....	54
11. De rol van de Pedagogista	55
12. Tabel implicaties lessenserie.....	56
13. Tabel implicaties aanpassing educatief product.....	58
14. Kritische zelfreflectie.....	59

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

Groep 1 en 2 kijken hun ogen uit in het nieuwe atelier en nemen plaats in de kring. Er is veel te zien. Midden in het lokaal staat een houten werkbank waarop verschillende materialen liggen zoals zaagjes, scharen en tangen. Ook is er een watertafel en een materiaalkast vol spullen die variëren van stenen tot stof. In de kring staat een aquarium gevuld met water, hiernaast liggen een steen, een stukje piepschuim en een plastic bakje met een gat er in. Er ontstaat een gesprek, zal de steen drijven of zinken? De meningen verschillen. Ik laat één van de kinderen de steen in het water gooien om samen achter het antwoord te komen. De kinderen zijn meteen enthousiast en we doen hetzelfde met de andere materialen. Vandaag wordt een experimentele waarin de kinderen kunnen testen of verschillende materialen drijven of zinken.

Het is mogelijk dat de kinderen uiteindelijk een bootje maken, maar hier leg ik geen nadruk op. Deze les hoeft er geen eindproduct gemaakt en beoordeeld te worden. Nadat mijn introductie is afgerond mogen de kinderen zelf aan de slag. Uit de materiaalkast mag elk kind vijf materialen kiezen. Deze materialen kunnen ze bewerken aan de werkbank en testen bij de watertafel. Terwijl sommige kinderen meteen aan de slag gaan met het bouwen, kiezen anderen ervoor hun verschillende materialen in het water te gooien. Deze leerlingen onderzoeken welke materialen drijven of zinken. Tijdens deze les heb ik een assisterende functie en help de leerlingen waar nodig. Ik ga met veel kinderen het gesprek aan over waar ze mee bezig zijn en waar ze moeite mee hebben. Sommige kinderen kiezen ervoor om te spelen en dit is ook goed, want iedereen werkt in zijn eigen tempo en niet iedereen komt even snel op gang. Na de werkfase ruimen we samen op en verplaatsen ons naar de eindkring. De kinderen die iets gemaakt hebben krijgen de ruimte om hun werk om de beurt te laten zien aan de klas. De anderen mogen vragen stellen. Als iedereen aan de beurt is geweest, zetten de kinderen hun werk in de kast. Het werk zal hier de komende tijd tentoongesteld worden, zodat ook de ouders het werk kunnen bezichtigen.

Vorig jaar heb ik stage gelopen op de Nicolaas Beetsschool, een basisschool in Alkmaar. Mijn stagebegeleidster, Hanneke Saaltink, verwerkt in al haar lessen de ideologie van Reggio Emilia. Zij is niet de enige die werkt vanuit een andere visie op het lesgeven. Steeds meer leerkrachten - en ook scholen - werken met een andere visie en uitgangspunten. Een voorbeeld hiervan is de Vrije School, waar de nadruk ligt op 'spelend leren'. Ook bij de Vrije School is de persoonlijke ontwikkeling van het kind belangrijk (Tick, 2012). Een ander interessant voorbeeld zijn de moderne Steve Jobs scholen waar kinderen digitaal leren door middel van het gebruik van iPads. De scholen zijn ontwikkeld voor leren in een nieuwe tijd (Verhoeven, 2015).

Kinderen worden geboren met veel potentie, intelligentie en nieuwsgierigheid. Jonge kinderen zijn altijd op onderzoek uit en zoeken veel contact met andere kinderen, volwassenen en hun omgeving. Kinderen kunnen zich uitdrukken op veel verschillende manieren. Edward, Gandini en Koch (1998) noemen deze manieren talen. De school heeft in deze zienswijze dan ook de grote taak om al deze 'talen' aan te spreken en de kinderen hier verder in te helpen ontwikkelen. Dit is dan ook de kern van de Reggio Emilia benadering (Huisingh, 2008).

De Reggio Emilia benadering is ontstaan in de gelijknamige stad in Noord-Italië. Sinds 1945 zijn er in deze stad 33 scholen en centra die werken met deze benadering, waarvan de pedagogiek ontwikkeld is door Loris Malaguzzi. In elk van deze scholen is een kunstenaar en een pedagoog te vinden die de groepsleerkrachten ondersteunen. Kunstlessen worden bij de Reggio Emilia benadering vaak gegeven door een kunstenaar. Deze kunstenaars maken vaak gebruik van werkvormen die de kinderen de ruimte geven voor het ontdekken van onverwachte dingen (Hoekstra, 2008). Werken met een thema kan voor een kunstenaar een beginpunt bieden, maar de kunstenaar kan binnen dit thema naar alle mogelijkheden zoeken door zijn eigen creativiteit. Dit is dan ook wat wordt gevraagd van de kinderen. Kunstenaars hebben vaak een eigen manier om hun creativiteit en beeldend werk te stimuleren. Experimenteren is de kern van deze manier van werken. De kwaliteiten van een kunstenaar zijn volgens deze visie ideaal voor het begeleiden van kinderen bij hun creatieve proces. Als een kind tijdens het maken van een werk tegen een probleem aan loopt, moet het kind opzoek naar een oplossing door te experimenteren. Een kunstenaar kan hier veel ervaring mee hebben. Het is belangrijk om in de rol van de begeleider te benoemen, dat het niet erg is als een kind niet meteen een oplossing heeft gevonden of een kunstwerk heeft gemaakt wat niet af is. De Reggio Emilia benadering is ontwikkeld voor jonge kinderen van ongeveer drie maanden tot zes jaar oud. Hierdoor wordt de benadering dus vaak toegepast in het primair onderwijs en in kinderdagverblijven. Huisingh (2008) benoemt daarbij dat de benadering ook een positief effect kan hebben bij kinderen ouder dan zes jaar.

Veel werkvormen bij Reggio Emilia hebben soms alleen het doel om kinderen los te maken of kennis te laten maken met bijvoorbeeld nieuwe materialen. Alleen al beeldend bezig zijn kan een motor achter het creatieve proces zijn (Hoekstra, 2008). De kunstenaar heeft een grote rol in het stimuleren van de creativiteit van de kinderen. Dit doet hij bijvoorbeeld door alternatieve lesvormen te gebruiken, zoals spelvormen. Een voorbeeld vanuit mijn ervaring met spelvormen is de les rondom het thema 'rollen'. Midden in de kring lagen verschillende ronde en bolle voorwerpen. De leerlingen mochten om de beurt een voorwerp zoals een dop of wc-rol naar iemand aan de andere kant van de kring rollen. Hierdoor krijgen de leerlingen op een luchtige manier en spelenderwijs meer kennis over verschillende materialen en wat deze materialen kunnen. Ook werd er een kunstzinnige draai gegeven aan dit natuurkundige thema. Op de grond lag een enorm vel papier waar de leerlingen hun voorwerpen op konden laten rollen. Met stiften en potloden volgden ze de route van het rollende voorwerp. Hierdoor ontstond een groot en interessant gezamenlijk kunstwerk vol verschillende kleuren. Door een spelvorm toe te passen, kan leren minder stressvol zijn voor kinderen en zouden zij minder druk op het leerproces ervaren.

De tentoonstelling 'De kinderen van Reggio Emilia' was in 1998 te bewonderen in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Hier hingen de werken van kinderen uit Reggio Emilia centra in Italië. De tentoonstelling was ingericht rondom zes thema's, waaraan de kinderen weken of soms maanden hadden gewerkt. In een recensie in de Volkskrant werd destijds geschreven dat de werken in de tentoonstelling niet de typische knip- en plakwerkjes waren die de gemiddelde kleuter van school mee naar huis neemt (Hendriks, 1998). De leerkrachten, kunstenaars en pedagogen uit Reggio Emilia vonden het belangrijk dat niet alleen het eindproduct centraal stond in de tentoonstelling. De tentoonstelling moest juist voornamelijk het proces van de kinderen laten zien. De werkwijze en omgang tussen leerkracht en kind moest ook terug te zien zijn. Hierbij staat luisteren en de kinderen op het goede moment het juiste materiaal aanbieden centraal. Deze kinderen bepaalden zelf waarmee ze aan de slag zouden gaan en kwamen samen tot ideeën en oplossingen. Bertheux en Fuchs van het Stedelijk Museum vielen voor de hoge kwaliteit van het werk van de kinderen. Bertheux benoemt dat *“hij nog maar moet zien dat Nederlandse scholen en crèches zulke producten voortbrengen.”* Volgens hem is dat te danken aan de vrijheid die de kinderen krijgen. De kinderen worden enorm gestimuleerd zich uit te drukken in veel verschillende materialen en vooral niet volgens een vast patroon (Hendriks, 1998).

1.2 Probleemanalyse

Folkert Haanstra beschrijft in zijn artikel 'De Hollandse schoolkunst' (2011) enkele problemen van het hedendaagse kunstonderwijs. De materialen en aanpak staan meestal van tevoren vast en hierdoor is er weinig ruimte voor de eigen ideeën van de leerlingen over wat zij zouden willen doen en leren. Nieuwe ontwikkelingen binnen de kunstwereld komen nauwelijks aan bod tijdens de les en de eigen belevingswereld van de leerling wordt hier nauwelijks bij betrokken. Scholen houden zich aan exameneisen en andere voorwaarden. De lessen en opdrachten worden ontwikkeld om aan deze eisen te voldoen en hebben niets te maken met de hedendaagse kunstwereld en haar ontwikkelingen. Haanstra stelt dat scholen voornamelijk gericht zijn op het beschikken over maatschappelijk nuttige kennis en vaardigheden. Door de school vol te hangen met deze 'Schoolkunst', wordt er de indruk gegeven dat daar creatieve dingen ondernomen worden. Voor de leerlingen zijn de kunstlessen een fijne onderbreking van de andere vakken en wordt de les gezien als een moment waar ze even kunnen ontspannen. Haanstra benoemt dat in de hedendaagse samenleving kunst maken meer wordt gezien als een hobby. Het is dan ook niet gek dat kunst deze rol ook in het onderwijs toegewezen krijgt. Bij authentieke kunsteducatie wordt er om veel zelfstandigheid gevraagd. Hierbij staan de spontane manier van kunst maken en de kunstbeleving van de leerling centraal. De leerling confronteren met de hedendaagse kunstwereld is hierbij zeer belangrijk. Leerlingen moeten op een symbolische en creatieve wijze hun eigen gevoelens en ideeën vorm kunnen geven.

Kampman beschrijft in haar onderzoek (2010) dat authentieke kunsteducatie, leerlingen moet helpen zich onder te dompelen in thema's en ideeën uit de wereld buiten school. Er zijn drie doelen binnen de authentieke kunsteducatie. Het eerste doel gaat over het inzetten van disciplinegericht onderzoek, waardoor een leerling onder andere leert analyseren, interpreteren, evalueren en creëren. Ten tweede moet de focus van de lessen liggen op het opbouwen van kennis bij de leerling in plaats van het passief aannemen van kennis. Als laatste geldt dat de docent en de lesstof aansluiten bij de wereld buiten de school. Adequaat docentschap en leren in kunsteducatie hebben een uitgebalanceerde relatie tussen enerzijds vaardigheden en technieken en anderzijds creatieve expressie nodig. De docent moet hierin het evenwicht bewaren. In de authentieke kunsteducatie is het proces belangrijk, maar er moeten wel bepaalde technieken aangeleerd worden die nodig zijn om doelen te behalen. Desondanks ligt de focus op de creatieve zelfexpressie en het stimuleren hiervan vanuit thema's of concepten. Deze vorm van kunsteducatie is deels tegengesteld aan schoolkunst, waarbij de eindproducten vaak weinig betekenen voor het kind dat het maakt.

In het onderzoek 'Altermoderne kunsteducatie: theorie en praktijk' (Groenendijk, Hoekstra & Klatser, 2013) wordt beschreven dat altermoderne kunsteducatie aansluit bij de hedendaagse ontwikkelingen van de kunst en de

belevingswereld van de leerling. In het onderzoek wordt de kern van altermoderne kunsteducatie beschreven aan de hand van de verschillende criteria. Ten eerste is de benadering van de leerling is persoonlijk doordat er vertrouwen is tussen docent en leerling. Ook spelen de westerse criteria van lessen en opdrachten geen grote rol meer. Hierdoor ligt nadruk op de context, verbondenheid en de eigen verantwoordelijkheid van de leerling. Iedere leerling krijgt de ruimte zijn eigen verhaal te kunnen vertellen en vormgeven. In het altermodern onderwijs heeft de docent een open houding en flexibele benadering naar zijn leerlingen. Er is ruimte voor een eigen inbreng van de leerling door middel van een dialoog tussen leerling en docent.

Een overeenkomst tussen authentieke en altermoderne kunsteducatie is het belang van de connectie met de wereld buiten school en dat de lessen hierop aansluiten. De nadruk bij altermoderne kunsteducatie ligt alleen meer op de vrijheid en eigen verantwoordelijkheid van de leerling, terwijl in het hedendaags voortgezet onderwijs vaak een 'schoolkunstcultuur' heerst (Haanstra, 2011). In het primair onderwijs komt hier al langzaam verandering in, onder andere door Reggio Emilia. In het voortgezet onderwijs is dit minder het geval. De creativiteit en fantasie waar de leerlingen over beschikken worden in het hedendaags onderwijs niet altijd gebruikt.

1.3 De school

Het onderzoek wordt uitgevoerd op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer. Dit is een middelbare school voor alle niveaus. De school bestaat al ruim veertig jaar en leren van elkaars talenten staat hier centraal. Niet alleen het halen van een diploma is belangrijk, maar ook de weg er naartoe en hoe een leerling zich zelf ontwikkelt tijdens deze route. Naast het bijbrengen van kennis schenkt de OSB ook veel aandacht aan het ontwikkelen van emotionele, creatieve en praktische talenten aangezien zij dit net zo belangrijk vinden. Wat bijzonder is aan de OSB is dat in de onderbouw alle niveaus gemixt met elkaar in de klas zitten. Er wordt intensief tussen de leerlingen samen gewerkt zodat ze veel van elkaar leren (<http://www.openbareschoolgemeenschapbijlmer.nl>).

Momenteel werk ik op de OSB en geef ik lessen Beeldende Vorming in de onderbouw. In de onderbouw is er voor het vak Beeldende Vorming een vaste planning voor welke onderwerpen wanneer aan bod komen. Het jaar is opgedeeld in verschillende periodes. Deze planning is in samenwerking met de hele werkgroep beeldend gemaakt. Elke periode komt er een ander thema aan bod zoals bijvoorbeeld portret, landschap en architectuur. Elk thema heeft een vaste lessenserie waar ook huiswerk opdrachten aan verbonden zijn. De lessen zijn dan ook erg docent gestuurd en er is voor de leerlingen niet heel veel vrijheid. Dit is het tegenovergestelde van de Reggio Emilia ideologie. In dit onderzoek wordt onderzocht in hoeverre het mogelijk is de ideeën van Reggio Emilia toe te passen in het voortgezet onderwijs. Voor het onderzoek is een korte beeldende lessenserie ontwikkeld, waarin de ideeën van Reggio Emilia verwerkt zijn. Deze lessenserie is uitgevoerd in mijn huidige onderbouwklassen. Door de gemixte niveaus zijn dit interessante klassen om mijn onderzoek uit te voeren, misschien werkt een uitwerking van de visie voor het ene niveau beter dan voor het andere. Het onderzoek begint met een focusgroep, waar de Beeldend docenten de huidige situatie op de OSB schetsen en implicaties voor de lessenserie geven. Ter evaluatie van de lessenserie vinden er twee panelgesprekken plaats waar de leerlingen hun meningen en ervaringen kunnen delen.

1.4 Relevantie en doel

Al van jongs af aan ben ik bekend met Italiaanse schoolsystemen. Zelf zat ik op een montessoribasisschool, mijn Italiaanse kennissen gingen naar een Reggio Emilia school in Italië. In vele vakanties groeide mijn liefde en interesse in Italië. Vanaf jongs af aan dat ik docent wilde worden en zo groeide ook mijn interesse in Italiaanse schoolsystemen, met name Reggio Emilia. Naarmate ik mij verder ging verdiepen in de materie, realiseerde ik dat mijn ideeën over het kunstonderwijs overeen kwamen met de ideologie van Reggio Emilia. Aangezien ik zelf les geef in het voortgezet onderwijs, begon ik me af te vragen waarom deze ideologie voornamelijk bij jonge kinderen wordt toegepast. De basisschool Marco Polo in Bergen op Zoom is één van de weinige scholen in Nederland waar Reggio Emilia onderwijs wordt gegeven (Verdonschot, 2015). In Nederland zijn er bijvoorbeeld wel Montessori middelbare scholen, maar geen middelbare scholen waar de ideeën van Reggio Emilia worden toegepast. Hierdoor vind ik dit onderzoek relevant voor mijzelf en andere leerkrachten in het voortgezet onderwijs die geïnteresseerd zijn in een andere manier van lesgeven.

De leerlingen zullen door de lessenserie onder andere kennismaken met experimenteren, improviseren en meer creatief leren denken. Deze vaardigheden zijn niet alleen belangrijk bij het vak Beeldende Vorming, maar zullen ook gebruikt worden in de rest van hun leven. De leerlingen zouden met meer plezier naar de les kunnen gaan door de vrijheid die ze krijgen bij Reggio Emilia.

Het aantal Reggio Emilia scholen en -kinderdagverblijven is aan het groeien in Nederland (Verdonschot, 2015). Kunstdocenten zullen hier in de toekomst mogelijk mee in aanraking komen. Daarom denk ik dat dit onderzoek hen hier meer inzicht in zou kunnen geven. Bij Reggio Emilia gaat het om het bevorderen van de creativiteit van

leerlingen en het aanmoedigen om hun fantasie te gebruiken om nieuwe ideeën en producten te bedenken en te ontwerpen. De leerlingen leren vanuit meerdere perspectieven naar de wereld om hen heen te kijken en verbindingen te maken. Ze leren te experimenteren en creatieve oplossingen te vinden. Risico's nemen en leren omgaan met tegenslagen hoort hier ook bij. Deze eigenschappen in kinderen en later volwassenen zijn een aanwinst en kunnen overal worden toegepast in de maatschappij (Onderwijs2032, 2016).

1.5 Vraagstelling

Hoofdvraag: Op welke manier zou een op de Reggio Emilia visie gebaseerde lessenserie voor het vak beeldende vorming in de onderbouwklassen op de Open schoolgemeenschap Bijlmer vorm kunnen krijgen?

Deelvraag 1: Welke elementen en aanpak zijn kenmerkend voor een Reggio Emilia kunstles?

Deelvraag 2: Wat zijn de wensen van docenten betreft inhoud en onderwerp van een Reggio Emilia lessenserie?

Deelvraag 3: Wat zijn de meningen en ervaringen van de leerlingen uit de klassen 1b1, 1b2, 1b3 en 1c2 met de Reggio Emilia lessenserie, gemaakt in het kader van dit onderzoek?

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de methode van dit onderzoek beschreven. Alle gekozen onderzoeksinstrumenten worden hier beschreven en beargumenteerd. Hoofdstuk 3 behandelt het antwoord op de eerste deelvraag: welke elementen en aanpak zijn kenmerkend voor een Reggio Emilia kunstles? Deze literatuurvraag wordt beantwoord door theoretisch verwante bronnen. Daarna wordt deelvraag 2 behandeld: wat zijn de wensen van docenten betreft inhoud en onderwerp van een Reggio Emilia lessenserie? Hierop volgt een analyse van het interview met docenten en een tabel met implicaties voor de Reggio Emilia lessenserie. Tot slot wordt in dit hoofdstuk deelvraag 3 behandeld: wat zijn de meningen en ervaringen van de leerlingen uit de klassen 1b1, 1b2, 1b3 en 1c2 met de Reggio Emilia lessenserie, gemaakt in het kader van dit onderzoek? Ook hier is een analyse van de interviews met leerlingen terug te lezen en een tabel met implicaties voor verbeteringen voor het educatief product te zien. In hoofdstuk 4 is de conclusie van het onderzoek te vinden en wordt de hoofdvraag beantwoord: Op welke manier zou een Reggio Emilia lessenserie voor het vak Beeldende Vorming in de onderbouwklassen op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer vorm kunnen krijgen?

Hoofdstuk 2: Methode

2.1 Type onderzoek

Dit onderzoek is een kwalitatief- en ontwerpgericht onderzoek naar de mogelijkheden van het gebruik van elementen uit de visie van Reggio Emilia in het voorgezet onderwijs bij het vak Beeldende Vorming. In een ontwerpgericht onderzoek wordt een koppeling tussen de theorie en de praktijk gemaakt (Andriessen & Aken, 2011). Bij een kwalitatief onderzoek gaat het voornamelijk om het krijgen van nieuwe inzichten en feiten. Vanuit de open vraagstelling in de hoofdvraag en het algemene doel van het onderzoek dat zich richt op het ontwikkelen van nieuwe ideeën voor het onderzoeksonderwerp (Baarda, 2009).

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: *Op welke manier zou een Reggio Emilia lessenserie voor het vak Beeldende Vorming in de onderbouwklassen op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer vorm kunnen krijgen?*

2.2 Literatuuronderzoek

Deelvraag 1 luidt: *Welke elementen en aanpak zijn kenmerkend voor een Reggio Emilia kunstles?*

Deelvraag 1 vormt het theoretisch kader van dit onderzoek. Deze vraag wordt beantwoord door het bestuderen van publicaties en onderzoek doen naar Reggio Emilia in het (kunst)onderwijs in Italië en Nederland. Zoekmachines en databases die hiervoor gebruikt worden zijn: Google (Scholar), Universiteit van Amsterdam en Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten.

In dit theoretisch kader wordt beschreven hoe Reggio Emilia als didactiek een alternatief kan bieden voor de gerichtheid op schoolkunst bij de beeldende vakken in het voorgezet onderwijs. Ook wordt beschreven dat Reggio Emilia meer ruimte zou kunnen creëren voor de creativiteit van de leerling.

2.3 Veldonderzoek

Deelvraag 2 richt zich op de verkenning en verdieping in de praktijk op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer. Hieruit ontstaat een ontwerp voor een beeldende Reggio Emilia lessenserie en deelvraag 3 dient ter evaluatie hiervan. De beantwoording van deze vragen vindt plaats volgens verschillende methodes en tactieken. Deze zullen hieronder toegelicht worden.

Deelvraag 2 luidt: *Wat zijn de wensen van docenten betreft inhoud en onderwerp van een Reggio Emilia lessenserie?*

Voor het beantwoorden van deze deelvraag kan het interessant zijn als de leerkrachten met elkaar in gesprek gaan en hun meningen met elkaar delen. Een Focusgroep is hier volgens Van der Donk en Van Lanen (2009) een goede methode voor. Een focusgroep geeft een nauwkeurig beeld van de voorkeuren, de achterliggende redenen voor deze voorkeuren en de waarden van verschillende mensen met betrekking tot een bepaald onderwerp. De gespreksleider heeft de mogelijkheid om door te vragen en zo meer informatie te verkrijgen. Dit is een groot voordeel volgens Baarda (2009). Een focusgroep is een hele snelle manier om een beeld te krijgen van de meningen en behoeften die deelnemers hebben. Zeker als beperkte tijd of middelen een ruimer onderzoek onmogelijk maken.

De vakgroep Beeldend van de OSB bestaat uit tien personen en hiervan zullen zes tot acht docenten deel uitmaken van de focusgroep. De jongste leerkracht is eenentwintig jaar, de oudsten docenten naderen het pensioen. De groep is hierdoor wat betreft leeftijd en ervaring gevarieerd. Voor de topiclijst die gebruikt wordt tijdens het gesprek met de focusgroep zie bijlage 1.

Vanuit de eerste twee bovenstaande deelvragen ontstaat een prototype voor een beeldende Reggio Emilia lessenserie van twee lessen. Deze sluit aan bij de leerinhoud en planning van de OSB. Het prototype wordt getest in vier eerste klassen, waardoor deelvraag 3 beantwoord kan worden:

Deelvraag 3 luidt: *Wat zijn de meningen en ervaringen van de leerlingen uit de klassen 1b1, 1b2, 1b3 en 1c2 aangaande de Reggio Emilia lessenserie, gemaakt in het kader van dit onderzoek?*

Bij het beantwoorden van deze deelvraag is het belangrijk dat de ondervraagden hun ervaringen en meningen met elkaar en de interviewer delen. Een panelgesprek zou hiervoor geschikt zijn volgens Baarda (2009). Tijdens een panelgesprek worden de deelnemers aan het denken gezet en worden ze geïnspireerd door elkaars ideeën. De voordelen

van een panelgesprek komen overeen met de voordelen van een focusgroep. Een nadeel van de groeps gesprekken is dat er verschillende aspecten zijn die invloed kunnen uitoefenen. Een voorbeeld hiervan is een dominante leerling die het gesprek overheerst, waardoor anderen misschien niet voor hun eigen mening durven uit te komen. Een gespreksleider die ervaren is in deze methode is hierdoor erg belangrijk (Baarda, 2009).

In totaal zullen er twee panelgesprekken plaatsvinden ter evaluatie. Deze zullen gehouden worden met acht leerlingen, waarvan twee uit elke klas. Het onderzoek wordt uitgevoerd in vier klassen van vijftientig leerlingen, wat het totaal honderd leerlingen maakt. Het is belangrijk dat er variërende deelnemers meedoen. Er worden dan ook leerlingen uitgekozen met verschillende achtergronden, niveaus en geslacht. Na alle verzamelde meningen tijdens de gesprekken zal de lessenserie worden aangepast. Voor de topiclijst die gebruikt zal worden tijdens deze gesprekken is bijlage 2 te raadplegen.

2.4 Aanpak en Analyse

Het gesprek met de focusgroep wordt opgenomen met een audiorecorder. Naderhand wordt de opname teruggeluisterd en getranscribeerd (zie bijlage 3). De getranscribeerde data worden daarna gecodeerd en geanalyseerd. De codeboom wordt gebruikt voor het diepgaand analyseren en beschrijven van de resultaten. Een overzicht van de codeboom is te vinden in bijlage 4.

Na de focusgroep wordt er een prototype ontwikkeld van een Reggio Emilia geïnspireerde lessenserie. De meningen en ideeën die in de focusgroep naar voren zijn gekomen worden in het prototype (zie bijlage 5) verwerkt. Deze lessenserie wordt uitgevoerd in vier heterogene onderbouwklassen van de OSB. Ter evaluatie van de lessenserie vinden de twee panelgesprekken met de leerlingen plaats. Wederom worden de gesprekken opgenomen met een audiorecorder en naderhand getranscribeerd (zie bijlage 6), gecodeerd en geanalyseerd (voor de codeboom zie bijlage 7). Naderhand wordt het prototype van de lessenserie aangepast en verandert deze in het educatief product (zie bijlage 8). Op 15 maart wordt het onderzoek ingeleverd en het educatief product gepresenteerd.

Hoofdstuk 3: Resultaten

3.1 Kenmerkende elementen en aanpak van een Reggio Emilia (kunst)les

3.1.1. Uitgangspunten / kern van Reggio Emilia

Reggio Emilia investeert voortdurend in de betrokkenheid bij het leren van jonge kinderen. Er wordt uitgegaan van het feit dat kinderen zich van nature graag ontwikkelen, alles willen weten en de wereld om hen heen willen begrijpen (Edwards, Gandini & Koch 1998). Reggio Emilia heeft een sterk en positief beeld over kinderen, ieder kind is competent, intelligent en krachtig. Kinderen zijn vanaf hun geboorte bezig contact te leggen en ze beschikken over verschillende mogelijkheden om dit te doen. Nog voordat kinderen kunnen praten, geven ze hun emoties aan en kunnen ze communiceren. Ze zijn nieuwsgierig, leergierig en zoeken naar betekenissen. Kinderen zijn constant bezig met het onderzoeken van hun wereld en hebben een eindeloze hoeveelheid ideeën, fantasieën en gedachten (Bolte, 2007). Ze kunnen een connectie leggen tussen verschillende ideeën, waar nieuwe ideeën uit voort komen. Zo produceren de kinderen eigen theorieën en kennis en zijn ze echte makers. Alle activiteiten op Reggio Emilia centra in Italië werken vanuit de interesses van de kinderen. Ze worden elke dag aangemoedigd om op deze manier de wereld en zichzelf te ontdekken en te onderzoeken. Deze aanpak verbetert bij de kinderen de zelfstandigheid en de onderzoekende, actieve houding. Kinderen kunnen op verschillende manieren communiceren met elkaar en de wereld om hun heen. Volgens Edward, Gandini en Koch (1998) hebben kinderen honderd verschillende talen waarmee zij gedachten, ideeën en emoties kunnen uitdrukken. Hiermee geven ze samen met andere kinderen en volwassenen betekenis aan zichzelf en hun omgeving. Naast talen zoals spraak en schrift, zijn er ook lichamelijke expressievormen. Een aantal voorbeelden hier van zijn: dans, mimiek, tekenen, schilderen en muziek maken (Bolte, 2007). Op Reggio Emilia centra is er de mogelijkheid om van al deze talen gebruik te maken, geen manier is fout.

Kunst wordt bij Reggio Emilia als essentieel gezien. Er is er altijd een atelier in de school aanwezig, waar de kinderen met allerlei materialen aan de slag kunnen. Hierbij hoort ook een speciaal opgeleide kunstenaar die Atelierista genoemd wordt. Deze kunstenaar kan de kinderen en leerkrachten bijstaan bij alle creatieve processen. Voor een uitgebreide beschrijving van de rol van het atelier en de Atelierista is bijlage 9 te raadplegen. Als een tekening af is, is deze niet alleen om mee naar huis te nemen. De werken die de kinderen maken zijn de kern voor een volgend onderzoek en voor verdieping en kennis over het onderwerp van het project. Deze visuele uitbeeldingen maken deel uit van de honderd talen waarin kinderen zich uiten en worden grafische talen genoemd (Edwards, Gandini & Koch 1998). Grafische talen zijn een manier om ideeën, waarnemingen, herinneringen en gevoelens op papier te zetten en worden gebruikt om inzichten te verdiepen. De leerkrachten maken geluids- en filmopnames of foto's als een groepje kinderen aan het werk is. Door de gesprekken tussen de kinderen terug te luisteren of het gesprek aan te gaan met de kinderen, komen de leerkrachten erachter wat de kinderen bedoelen met hun tekening. Zo wordt de taal van het kind steeds beter begrepen.

3.1.2. Inhoud en soort opdrachten (interesses van de kinderen zelf / onderwerp werken)

Bij Reggio Emilia is er geen sprake van een methode. Er zijn geen vaste lesboeken, spelletjes en opdrachten die de leerlingen verplicht moeten doen. Alle lessen en activiteiten komen vanuit de interesses van de kinderen. De kinderen komen vaak zelf aanzetten met onderwerpen en gaan daarna op zoek naar antwoorden en oplossingen. Bolte (2007) benoemt hiervan een voorbeeld in haar onderzoek: een paar kinderen hebben een plaatje van een paard gezien en willen deze gaan kleien. De leerlingen stellen zichzelf de opdracht: Hoe maak je van een tweedimensionale afbeelding een driedimensionaal paard van klei, dat op vier benen overeind kan blijven staan? Samen of alleen kiezen leerlingen hun materiaal en gaan ze op onderzoek uit, ze experimenteren en vinden een oplossing. De kinderen mogen vaak zelf bepalen of ze alleen, met z'n tweeën of in groepjes werken. In het hedendaags onderwijs staat het thema en de lessenserie vaak al vast, de leerlingen hebben hier geen invloed op (Verdonschot, 2015).

Bij Reggio Emilia wordt er gewerkt met projecten. Hierbij bedenken de leerlingen vaak zelf een thema uit hun belevingswereld. Een voorbeeld van zo'n thema is een project over de supermarkt. Dit is een alledaags begrip voor de kinderen, ze komen er vaak en weten wat er in de supermarkt gebeurt. Reggio Emilia is van mening dat juist zo'n alledaagse gebeurtenis heel waardevol is (Edwards, Gandini & Koch 1998). Tijdens het project hebben de kinderen de supermarkt bezocht, vragen gesteld, tekeningen gemaakt en hier met elkaar over gesproken. Alle voorkennis die het kind al bezit draagt bij aan het project. Door deze projecten gaan kinderen onderzoeken, hierdoor vormen ideeën en worden er ontdekkingen gedaan. De onderwerpen kunnen uitgroeien tot grote projecten waar een langere periode aan wordt gewerkt. Sommige projecten duren een dagdeel, terwijl anderen een half jaar of langer duren. Deze grote projecten ontwikkelen zich dan tot collectieve projecten van een hele groep of een hele school.

3.1.3 De rol van de leerlingen

De kinderen werken veel in groepjes, dit is erg belangrijk bij Reggio Emilia. De relaties tussen de kinderen is het gebied waar gezamenlijk gebouwd wordt aan kennis, interpretaties en theorieën over de wereld om hun heen. Hier krijgen hun ideeën en de honderd talen vorm. Conflicten en ruzies worden als heel gezond beschouwd, aangezien deze bijdragen aan kennis en zelfontwikkeling (Edward, Gandini en Koch 1998). Door de ideeën en meningen van anderen te horen, leren de kinderen veel van elkaar en over zichzelf. Een ander positief punt hieraan is dat de kinderen door conflicten zichzelf leren verdedigen en betogen. Dit is belangrijk voor het tot stand komen van een effectieve uitwisseling tussen de kinderen onderling en met de leerkracht. Dit is soms moeilijk, aangezien de kinderen elkaar moeten leren respecteren en accepteren. Kinderen hebben een grote behoefte om op waarde geschatte worden en te leven in een omgeving waar ze van kunnen leren (Edward, Gandini en Koch 1998).

Kinderen zijn intelligent, geïnteresseerd in hun omgeving en willen van alles weten en onderzoeken. Het is hierbij belangrijk dat de omgeving is aangepast aan de interesses van de kinderen (Bolte, 2007). Kinderen zijn altijd in interactie en bezig met hun omgeving. Hier komen ze nieuwe dingen tegen waar ze meer over willen weten. Als de wereld ontdekt kan worden vanuit eigen interesse, zijn kinderen gemotiveerder om te onderzoeken, te experimenteren en te leren. Voor een uitgebreide beschrijving van deze omgeving is bijlage 10 te raadplegen.

3.1.4 De rol van de leerkracht

Door projecten worden de competenties van kinderen naar boven gehaald. De thema's hiervan worden door de kinderen aangedragen of de Pedagogista en leerkracht bedenken deze samen. Voor een uitgebreide beschrijving van de rol van de Pedagogista is bijlage 11 te raadplegen. Tijdens het project worden de kinderen niet gestuurd door de leerkracht, de ideeën moeten uit het kind zelf komen. De leerkracht zoekt voor het project materialen die de kinderen weer kunnen onderzoeken. Tijdens zo'n project is de belangrijkste taak van de leerkracht het documenteren. Alles wat de leerlingen doen en maken wordt door middel van een (video)camera en geluidsopname apparatuur vastgelegd (Edward, Gandini en Koch 1998). Hierdoor kunnen kinderen, ouders en begeleiders terugkijken op het proces en samen reflecteren. Dit stimuleert vaak verder onderzoek. De leerkracht houdt door documentatie de interesse en het enthousiasme van de kinderen in de gaten en ouders krijgen een beter zicht op wat hun kinderen leren.

De leerkracht stimuleert samenwerken en geeft daarbij een gelijke hoeveelheid aandacht voor de inbreng en bijdrage van elk kind. Iedere bijdrage is uniek en belangrijk voor het slagen van een les. Hierdoor ontstaat een veilige en respectvolle sfeer. Dit affectieve deel van de begeleiding, dat te maken heeft met de behoefte aan verbondenheid en acceptatie, wordt bij Reggio Emilia als zeer belangrijk gezien. Veiligheid is een basisvoorwaarde wat betreft effectief leren (Bolte, 2007). De veilige sfeer ontstaat doordat de leerlingen gezien en gehoord worden, door elkaar en de leerkracht.

De leerlingen kunnen iedere dag iets verrassends inbrengen of met nieuwe ideeën komen. Elke dag bereiden de leerkrachten zich hier goed op voor, op een bewuste en zorgvuldige manier. Hierbij hoort het ook inrichten van een inspirerende omgeving voor de leerlingen. De leerkracht kan zich, op basis van de reflectie van de vorige dag, focussen op nieuwe onderzoeksvragen voor en van de leerlingen. Huisingsh (2009) benoemt een interessant voorbeeld van zo'n interventie: Leerlingen raakten gefascineerd door hun eigen schaduw op de muur van het schoolplein. De leerkrachten hadden dit opgemerkt en plaatsten de volgende dag een grote lamp in de bouwhoek. De schaduwen van de bouwsels waren hierdoor op de muur te zien. Dit was om te kijken of de leerlingen hierdoor hun onderzoek zouden uitbreiden en zich verder zouden verdiepen. Door dat de leerkrachten zich iets afvragen en op basis daarvan de situatie van de volgende dag in elkaar zetten, zijn ze goed voorbereid. Hierdoor kunnen zij zich weer door de kinderen laten verrassen. De volwassene is dus geen doorgever, maar iemand die meebouwt aan kennis en ontwikkeling van het kind.

3.1.5 De beoordeling

Bij de kunstlessen is er geen sprake van een summatieve beoordeling aan de hand van bepaalde vooraf gestelde normen. Er worden geen cijfers gegeven. De werken worden gezien als een uitgangspunt voor nieuwe stappen en mogelijkheden. De werken en het proces van de leerlingen worden uitgebreid besproken in groepsgesprekken (Edward, Gandini en Koch 1998). De leerlingen stellen elkaar vragen en geven feedback onder begeleiding van de leerkracht. Ook is er regelmatig een expositie met het werk van de leerlingen, waar iedereen welkom is het werk te bezichtigen.

3.2 Wensen van docenten wat betreft inhoud en onderwerp van de Reggio Emilia lessenserie

3.2.1 Analyse focusgroep

Om de wensen in kaart te brengen heeft er een focusgroepgesprek plaatsgevonden, waaraan zeven beeldende docenten van de OSB deelnamen.

De eerste vragen die gesteld worden aan de docenten gaan over de huidige situatie op de OSB en de manier waarop gewerkt wordt. "Sommige leerlingen hebben op de basisschool BeVo, Beeldend of Tekenen gehad en andere kinderen

niet. Alle basisvaardigheden komen in het begin van het jaar aan bod en daarna starten we met 3 thema's: portret, daarna architectuur en stilleven." De reden dat juist deze thema's aan bod komen is omdat de thema's erg breed zijn. Deze thema's, de opdrachten en de beoordelingscriteria staan vast. De meesten docenten vinden het werken met deze thema's erg fijn, maar er zitten ook negatieve kanten aan: "Ik vind de opdrachten wel heel erg docentgestuurd." benoemt een van de docenten. De docenten vinden dat het geen kwaad kan om eens af te wijken van deze thema's en de leerlingen wat meer keuzevrijheid aan te bieden. De leerlingen moeten alleen aan het einde van de onderbouw aan alle eisen van de school voldoen. Een van de docenten deelt over de vrijere opdrachten wel een zorg: "Ik ben bang dat het voor een klein clubje havo/vwo leerlingen heel goed werkt, maar dat het voor de rest van de klas niet goed genoeg werkt." In de heterogene klassen zou het goed mogelijk kunnen zijn dat sommige leerlingen meer behoefte hebben aan duidelijkheid of extra uitleg. "Ik zou één thema per klas doen" benoemt een van de docenten. Alle docenten zijn het hiermee eens, als er binnen het thema meerdere mogelijkheden zijn. Zo hebben de leerlingen die daar behoefte aan hebben meer houvast en duidelijkheid. De leerlingen die beter om kunnen gaan met de vrijheid hebben hier dan ook de ruimte voor. Binnen dit thema kunnen keuzemogelijkheden worden aangeboden of verschillende invalshoeken. "Laat je het helemaal los, dan moet je maar zien of het gene wat je wil aanleren daar ook in kwijt kunt", benoemt een van de docenten ook nog als argument. Maar de docenten zijn niet onbekend met deze manier van werken: "Eigenlijk is dit een beetje zoals we werken met de thema's in de kunstklas. Daar wordt een thema aangeboden en daar gaan de leerlingen zichzelf in verdiepen." Ondanks dat de leerlingen dit heel moeilijk vinden, werkt dit volgens de docenten heel goed. Een van de docenten noemt een interessant voorbeeld: "Mijn lastige vierde klas kon kiezen tussen het volgen van een dansworkshop of het boetsen van een danser. Plotseling was de sfeer helemaal goed in de klas. Iedereen was lekker aan het werk." De docenten geven wel aan dat ze hun twijfels hebben of de leerlingen in de onderbouw deze verantwoordelijkheid aankunnen: "In de onderbouw zie ik dat nog niet zitten in de eerste en de tweede. Ik ben bang dat sommigen het niet aankunnen, de vrijheid. Ze gaan vaak achterover zitten omdat ze niet meer weten wat ze moeten doen."

De focusgroep richt zich daarna op het onderwerp 'vrijheid in materialen'. De docenten denken dat het aanbieden van alle materialen kan zorgen voor onzekerheid en onduidelijkheid. Niet alleen voor de leerlingen maar ook voor de docent: "Je moet wel altijd alle materialen voor handen hebben. Je moet wel altijd uit kunnen leggen waarom materialen en gereedschappen op een bepaalde manier gebruikt moeten worden. Je bent dus echt op duizend plekken tegelijk bezig." Praktische problemen zouden zich ook kunnen voordoen, zo benoemt een docent: "Figuurzaagen en kleien in één lokaal dat wil nog wel eens conflicteren, omdat er dan namelijk figuurzaagstof in de klei komt."

Daarnaast worden er zorgen geuit over verspilling van materiaal tijdens het experimenteren. Hier op school moet er economisch met het materiaal worden omgegaan. Door de leerlingen keuzemogelijkheden aan te bieden en te laten experimenteren ontstaat er wellicht groot enthousiasme en een goede sfeer in de klas: "die keuze is wel magisch bij ze." Alle keuzevrijheid is voor de onderbouw misschien te veel van het goede. De docenten zijn van mening dat het goed is beperkte keuzemogelijkheden aan te bieden. Zo wordt er benoemd: "Ik denk dat dat de enige mogelijkheid is. Dat je bijvoorbeeld drie materialen aan biedt waaruit ze kunnen kiezen." De leerlingen hebben geen ervaring met het zelf kiezen van materialen, op deze manier kan de keuze gemakkelijker worden gemaakt. Hierbij vinden de docenten het belangrijk dat er voorbeelden zijn van werken met de verschillende materialen, zo dat de leerlingen zien dat er verschillende mogelijkheden zijn. De docenten zien mogelijkheden voor de toekomst: "Het zou best kunnen dat als sommige klassen wennen aan deze manier van werken, dat je dan steeds meer vrijheid kunt aanbieden."

Een ander onderwerp waar over wordt gesproken is vrijheid in tempo en beoordelen. De docenten benadrukken dat er op middelbare scholen altijd rekening moet worden gehouden met rapporten, korte lessen en weinig lessen per week. Dit maakt meer vrijheid in tempo lastig. Een van de docenten benoemt: "Wij hebben wel degelijk een kwalificerende functie en een kwalificerende opdracht. Wij moeten leerlingen bepaalde dingen bijbrengen." De docenten moeten er voor zorgen dat de leerlingen aan het einde van het schooljaar aan alle kwalificaties voldoen. "Het is belangrijk dat er iets is dat je kunt beoordelen" benoemt een van de docenten. "Het probleem is dat we binnen deze schoolsituatie cijfers moeten produceren. We moeten ergens een beoordeling geven, daar ontkomen we niet aan." De docenten zijn het ermee eens dat deze beoordeling ook op een andere manier kan, door bijvoorbeeld de leerlingen hierbij meer te betrekken. Het is volgens de docenten belangrijk dat er eisen, doelen en beoordelingscriteria gesteld worden en dat de leerlingen van deze op de hoogte zijn.

De leerlingen in de onderbouw zijn volgens de docenten niet gewend om te experimenteren. Leerlingen zijn snel tevreden met een opdracht, ook als deze halverwege de les al af is. Ze voelen dan minder de behoefte om verder op onderzoek uit te gaan. Een docent noemt het volgende voorbeeld: "Heel veel leerlingen hebben een touch and go mentaliteit. Je doet even iets en dan ga je weer verder. Dan ga je weer wat anders doen en de uitkomst doet er eigenlijk niet veel toe." Dit betekent dat leerlingen veel interessante beginnetjes maken die nergens toe leiden. De leerlingen zijn door het hedendaagse schoolsysteem erg prestatie en cijfer gericht. Ze zijn constant bezig met wat er op Magister komt te staan of het rapport. Hierdoor zijn ze minder bezig met hun proces en voornamelijk met het einddoel. De docenten

vinden het belangrijk dat de leerlingen de waarde van een proces gaan in zien. Maar hoe wordt het duidelijker voor de leerlingen dat het proces net zo belangrijk is? Een van de docenten gaf hierop het volgende antwoord: “Je kunt de leerlingen in een kringgesprek vragen stellen over wat ze hebben ontdekt, hoe ze dit hebben ontdekt en of ze dat ook toepassen op andere dingen in hun leven.” Door vaker het gesprek over het proces aan te gaan, kan de leerling de waarde van het proces beter gaan inzien.

3.2.2 Verschil tussen het leren van jonge en oudere kinderen

Broesder (2016) stelt dat jonge kinderen het beste spelenderwijs leren vanuit de context. Tijdens het spelen leert het kind met behulp van de leerkracht de namen van de materialen of kleuren waar het kind mee aan het spelen is. Zo wordt de woordenschat van het kind steeds groter en worden er meer ontdekkingen gedaan. Tijdens het spelen stelt het kind vragen en doet zo steeds meer kennis op. De ideeën van Reggio Emilia sluiten hier erg op aan.

Oudere kinderen of pubers daar in tegen leren het beste als er meer structuur is tijdens de les. Het is hierbij belangrijk dat de leerlingen weten wat er van ze wordt verwacht in elke fase van het leerproces (Broesder 2016). De leerkrachten moeten een voorspelbare didactische en pedagogische aanpak hebben. Oudere kinderen hebben hierbij ook duidelijke regels nodig, zodat er precies duidelijk wat er van de leerling wordt verwacht.

3.2.3 Implicaties voor lessenserie

In de tabel in bijlage 12 worden de implicaties voor de lessenserie op een overzichtelijke manier weergegeven. Per thema wordt beschreven hoe Reggio Emilia met dit thema omgaat en hoe dit thema in de lessenserie wordt toegepast, met gebruikmaking van de mening en eisen van de docenten. De mogelijke verschillen of overeenkomsten worden toegelicht onder het kopje extra uitleg.

3.3 De meningen en ervaringen van de leerlingen uit de klassen 1b1, 1b2, 1b3 en 1c2 met de Reggio Emilia lessenserie

3.3.1 Analyse panelgesprekken

De leerlingen merken al snel op dat er veel verschillen zijn tussen de Reggio Emilia lessenserie en hun 'normale' lessen. Als grootste verschil benoemen de leerlingen dat de lessen leerlinggestuurd waren in plaats van docentgestuurd. De leerlingen zijn hier erg enthousiast over: “Ik was zo vrij als Amerika” zegt een van de jongens met een glimlach. Hierbij noemen de leerlingen ook dat ze tijdens de Reggio Emilia lessen zelf hun materialen mogen kiezen en dat normaal de juf een materiaal voor de klas uitkiest. Doordat de leerlingen zelf mogen kiezen ontstaan er nieuwe mogelijkheden: “Je kon alle materialen met elkaar mixen, bijvoorbeeld karton en hout.” Een van de meiden benoemt het laatste grote verschil: “We hadden geen opdracht, maar we mochten gewoon doen wat we zelf wilden.”

Bijna alle leerlingen zijn enthousiast: “Juffrouw, kunnen we verder gaan met deze lessen, ze zijn leuk!” Dit komt vooral door de nieuwe materialen waar de leerlingen zelf uit mogen kiezen en de grotere hoeveelheid vrijheid: “Je wordt hierdoor creatiever.” benoemt een van de jongens. Weinig leerlingen hebben moeite met kiezen of gebrek aan inspiratie: “Je weet gelijk en precies wat je wil doen.” De meeste leerlingen hebben zelfs al ideeën voor lessen in de toekomst. Bij leerlingen die wat meer moeite hebben is een kort gesprekje met de docent of een mede leerling over de voorbeelden vaak al genoeg om toch aan het werk te kunnen. De leerlingen vinden het positief dat ze leren omgaan met veel verschillende materialen. Ze geven aan door de keuzevrijheid enthousiaster te zijn en meer motivatie te hebben: “Omdat je kan werken met verschillende materialen die je nog niet hebt gebruikt.” Er wordt opgemerkt dat zelfs de moeilijkste medeleerlingen hard en serieus aan het werk zijn en dat er eigenlijk nauwelijks leerlingen zijn die tijdens de lessen niets doen.

De leerlingen geven aan dat iedereen wat anders heeft geleerd tijdens de lessen. De een heeft meer kennis opgedaan over stof en de mogelijkheden hiervan, de ander over de effecten van waterverf op verschillende oppervlakken zoals hout of karton. Een van de jongens noemt bijvoorbeeld ook: “Je fantasie gebruiken!” Veel leerlingen geven aan dat door het meekijken en helpen bij hun medeleerlingen, ze veel van elkaar hebben geleerd. Ook hebben ze ideeën opgedaan voor volgende lessen. De leerlingen zijn van mening dat ondanks dat er geen opdracht vaststaat, ze zichzelf veel kunnen aanleren door te experimenteren.

Het merendeel van de leerlingen geeft aan dat ze hun werk na de normale lessen beeldend vaak niet mee naar huis nemen of ergens laten verstoffen. “Ik gooi het weg” of “Ik laat het gewoon in mijn mapje op school” zijn zinnen die veel leerlingen als antwoord geven. Na de Reggio Emilia lessenserie waren bijna alle leerlingen trots op hun werk en enthousiast om deze thuis te laten zien. Een van de meiden geeft ook aan haar werk mee naar huis te willen nemen: “Voor op de koelkast.” Het werk aan vrienden laten zien vinden de meeste jongens wel net een stap te ver gaan.

Een klein aantal leerlingen zegt dat de lessen iets drukker zijn dan normaal, maar op een positieve manier: “We waren vooral druk aan het werk en daardoor werden we ook wat drukker.” Niet iedereen is het eens over dat de lessen drukker zijn: “Ik vond het wel meevallen” zegt een van de meiden. Veel leerlingen stemmen hier mee in. Ook vinden de leerlingen de lessenserie echt te kort: “We moeten die opdrachtjes over meerdere lessen verspreiden, anders gaat het niet werken.” benoemt een leerling. Veel leerlingen zijn het hier mee eens en geven aan dat ze hun werk niet hebben kunnen afmaken. Ze zouden hier graag meer tijd aan willen besteden: “We hadden heel veel plezier.” Hierdoor was er ook geen tijd om de nieuwe ideeën die in de twee lessen waren opgedaan, uit te voeren. Dit vonden alle leerlingen erg jammer. Een klein aantal leerlingen had tijdens de eerste les meer behoefte aan een onderwerp, zoals tijdens de tweede les: “Misschien is het leuk als u dan een onderwerp geeft en dat je dan iets moet kiezen.” Deze leerlingen hebben meer moeite met het bedenken van een eigen opdracht of het maken van eigen keuzes tijdens het experimenteren. Het onderwerp in de tweede les geeft deze leerlingen iets meer houvast en dit vinden ze fijn.

3.3.2 Implicaties aanpassing van het prototype voor het educatief product

In de tabel in bijlage 13 worden de implicaties voor de aanpassing van het prototype op een overzichtelijke manier weergegeven. Per thema wordt beschreven hoe er met dit thema om is gegaan in het prototype en hoe en waarom dit thema wordt aangepast in het educatief product.

Hoofdstuk 4: Conclusie en aanbevelingen

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: *Op welke manier zou een op de Reggio Emilia visie gebaseerde lessenserie voor het vak beeldende vorming in de onderbouwklassen op de Open schoolgemeenschap Bijlmer vorm kunnen krijgen?*

Jonge en oudere kinderen leren heel verschillend: jonge kinderen leren beter spelenderwijs en oudere kinderen hebben meer structuur nodig (Broesder 2016). Dit betekent dat volledig op de Reggio Emilia visie gebaseerde lessen zonder al te veel structuur, niet optimaal zouden werken voor middelbare scholieren. Schoolkunst is het resultaat van volledig docentgestuurde kunstlessen, waarbij er weinig ruimte is voor de creativiteit en ideeën van de leerlingen. Reggio Emilia en docentgestuurd beeldend onderwijs staan tegenover elkaar, maar zijn voor het kunstonderwijs van middelbare scholieren beide van waarde. Wat in dit onderzoek naar voren komt is dat een middenweg mogelijk is tussen het hedendaags gestructureerde kunstonderwijs en het vrije Reggio Emilia. De lessenserie zoekt de grenzen op binnen de structuur van het voortgezet onderwijs en laat zien dat er meer vrijheid kan worden gegeven aan leerlingen binnen de kunstlessen, zonder dat de nodige structuur compleet weg valt. De leerlingen geven aan creatiever en meer enthousiast bezig te zijn geweest tijdens de op Reggio Emilia geïnspireerde kunstlessen. Zelfs de leerlingen die eerder dit jaar weinig uitvoerden bij Beeldende Vorming, deden met veel plezier mee. De leerlingen gaven aan veel nieuwe dingen te hebben geleerd door zelf te experimenteren en van elkaar te leren. Ook gaven veel leerlingen aan dat ze van plan waren hun beeldend werk mee naar huis te nemen om aan hun familieleden te laten zien. Eerder gaven veel leerlingen aan dit nooit te doen.

Verschillen / overeenkomsten tussen praktijkuitkomsten en theorie

In de literatuur wordt duidelijk aangegeven dat vrije experimenterende lessen centraal staan bij Reggio Emilia. De leerkrachten gaven aan dat vrijere lessen zouden kunnen zorgen voor veel chaos of de mogelijkheid zouden geven aan leerlingen om niets te doen. In de praktijk was echter terug te zien dat zelfs de moeilijkste leerlingen enthousiast aan het werk waren. De leerlingen gaven zelf ook aan dat het opvallend was dat niemand achterover zat. In de literatuur is terug te lezen dat bij Reggio Emilia leerlingen veel materiaal vrijheid hebben. De leerkrachten maakten zich echter zorgen over de verspilling van het materiaal. Uit de praktijk is gebleken dat de leerlingen niet meer materiaal hebben verspild dan tijdens een 'normale' beeldend les.

Implicaties / aanbevelingen voor de opdrachtgever en/of belang uitkomsten voor de kunsteducatieve beroepspraktijk

Vanuit de theorie en praktijk komen de volgende implicaties naar voren gekomen voor de aanpassing van de bestaande kunstlessen op de OSB:

1. Er zou een experiment les toegevoegd moeten worden aan elke bestaande lessenserie van de OSB.
2. Er moet een reflecterende les toegevoegd worden aan elke bestaande lessenserie OSB.
3. Leerlingen moeten vaker de keuze aangeboden krijgen om zelf materiaal te kiezen. Al is het maar een keuze tussen twee of drie materialen.

Aanbevelingen voor een vervolgonderzoek

Als vervolgonderzoek beveel ik aan het educatieve product nogmaals uit te proberen en de leerlingen steeds meer vrijheid en keuzes aan te bieden. Het zou interessant zijn om te zien waar de grens tussen genoeg en teveel vrijheid zich bevindt. Een onderzoek over een Reggio Emilia project op grotere schaal zou ook waardevol kunnen zijn. Een van de docenten noemde tijdens de focusgroep een interessant idee voor zo'n project: Meerdere eerste klassen hebben tegelijk les en een eigen docent. In plaats van dat een docent zijn eigen klas les geeft met meerdere materialen, is er per docent een materiaal en lokaal beschikbaar. Alle leerlingen mogen kiezen bij welke docent en materiaal ze gaan werken.

Bronnenlijst

- Aken, J., & Andriessen, D. (2011) *'Handboek ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek'*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.
- Baarda, B. (2009) *'Dit is onderzoek'*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bolte, N. (2007). *'Reggio Emilia Een unieke pedagogische benadering voor ontwikkelingsstimulering 0 – 6'*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Broesder, R. (2016) *'Effectieve Didactiek'*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Edwards, C., Gandini, L., & Koch, M. (1998) *'De honderd talen van kinderen; de Reggio Emilia-benadering bij de educatie van jonge kinderen'*. Utrecht: SWP.
- Groenendijk, T., Hoekstra, M., & Klatser, R. (2013) *'Altermoderne kunsteducatie: theorie en praktijk'*. Amsterdam: Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten.
- Haanstra, F. (2001). *'De Hollandse Schoolkunst'*. (Oratie). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- Hendriks, M. (1998, 19 Februari). *'Kunst uit de crèche Kinderen uit Reggio Emilia exposeren in Stedelijk Museum in Amsterdam'*. Amsterdam: Volkskrant.
- Hoekstra, M. (2008). *'Een onderzoek naar de rol van de kunstenaar in Toeval Gezocht'*. Amsterdam: Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten Amsterdam.
- Huisigh, A. (2008). *'Zicht op... Reggio Emilia'*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- Huisigh, A., Hulshoff Pol, R. & Van Den Bomen, E. (2009). *'Toeval gezocht'*. Rotterdam: Uitgeverij Lemniscaat
- 'Ons onderwijs 2032, eindadvies'*. (2016) Den Haag: Platform Onderwijs2032.
- Kampman, L. (2010) *'Authentieke Kunsteducatie'*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- [Openbare schoolgemeenschap Bijlmer]. (n.d.). Retrieved 2016, October 2, from <http://www.openschoolgemeenschapbijlmer.nl/>
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2009). *'Praktijkonderzoek in de school'*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Verdonschot, I. (2015, 6 januari). *'Een kind spreekt honderd talen'*. Geraadpleegd van <http://mestmag.nl/cultuureducatie/een-kind-spreekt-honderd-talen>
- Verhoeven, S (2015). *'Steve Jobs leeft'*. Amsterdam: Didactief.
- Tick, A. (2012). *'Laat kinderen spelend leren'* Den Haag: Vbschrift.

Bijlagen

Inhoud

1. Topiclijst focusgroep met docenten
2. Topiclijst panelgesprek met leerlingen
3. Transcript focusgroep
4. Codeboom focusgroep
5. Prototype lessenserie
6. Transcript panelgesprekken
7. Codeboom panelgesprekken
8. Educatief product: lessenserie Reggio Emilia
9. De rol van de Atelierista
10. De omgeving
11. De rol van de Pedagogista
12. Tabel implicaties lessenserie
13. Tabel implicaties aanpassing educatief product
14. Kritische zelfreflectie

Bijlage 1: Topiclijst focusgroep met docenten

Deze focusgroep wordt uitgevoerd om te inventariseren wat de wensen zijn van docenten betreft inhoud en onderwerp van een Reggio Emilia lessenserie.

Huidige Situatie

Voordat ik in ga op Reggio Emilia en hun werkwijze is het belangrijk om eerst vast te stellen hoe de huidige situatie is op de OSB betreft het vak beeldend.

Vraag 1: Hoe ziet een jaar beeldend inhoudelijk er nu uit in de onderbouw van de OSB?

Vraag 1B: Met welke methode werken jullie op de OSB?

Vraag 1C: Hoe worden de opdrachten vormgegeven?

Vraag 1D: Zijn de opdrachten erg docent gestuurd of juist niet? Waar zie je dat aan terug?

Vraag 1E: Hoe worden de opdrachten beoordeeld?

Vraag 1F: Hoe worden de leerlingen begeleid tijdens de lessen?

Bij Reggio Emilia krijgen de leerlingen de ruimte om zich te uiten in '100 talen'. Een van deze talen is natuurlijk spraak, maar er zijn nog veel meer verschillende expressievormen die hier onder vallen. Denk aan dansen, muziek maken, beeldend werken met verschillende materialen etc.

Vraag 2: In hoeverre is er momenteel ruimte voor deze 100 talen bij het vak beeldend op de OSB?

Vraag 2B: Zal ik in mijn lessenserie de leerlingen de ruimte geven om helemaal zelf hun 'talen' (verschillende materialen) te laten kiezen?

Keuze vrijheid thema

Er is bij Reggio Emilia veel ruimte voor de leerlingen om zelf thema's en onderwerpen aan te dragen. Bij de OSB staan deze thema's in de onderbouw al vast.

Vraag 3: Waarom hebben jullie voor deze specifieke thema's gekozen?

Vraag 3B: Wat is de reden dat deze thema's vast staan?

Vraag 3C: Zou dit wat jullie betreft anders kunnen?

Vraag 4: Vinden jullie dat ik mij tijdens de lessenserie aan het thema van deze periode moet houden (architectuur) of zouden jullie het een goed idee vinden dat de leerling de mogelijkheid krijgt een eigen thema te kiezen?

Vraag 4B: Als de leerlingen een eigen thema zouden mogen aandragen, denken jullie dat ik de leerlingen alle keuze vrijheid moet geven, of hun keuze moet beperken tot bijvoorbeeld 3 thema's die ik zelf van te voren heb uitgekozen?

Vraag 4C: Wat voor meerwaarde heeft het volgens jullie, om leerlingen met een zelf gekozen thema te laten werken?

Vraag 4D: Wat zou hier van een valkuil kunnen zijn?

Eigen opdracht formuleren

Bij Reggio Emilia krijgt de leerling naast het aandragen van een eigen thema, ook de ruimte zelf een opdracht te formuleren en deze uit te voeren. Ook mag de leerling kiezen of hij de opdracht alleen of met een of meer andere leerlingen doet.

Vaak staan lessenseries, opdrachten en soms zelfs huiswerk opdrachten al vast op de OSB.

Vraag 5: Wat zou volgens jullie het effect zijn van de leerling zelf een opdracht laten formuleren?

Vraag 5B: Hoe zou je als docent hiermee kunnen omgaan?

Vrijheid in materialen

Bij Reggio Emilia leren kinderen spelenderwijs. Het gaat vaak om de ervaring en leren door zelf uit te proberen. Moeten de kinderen leren over drijven en zinken? Dan mogen de kinderen zelf voorwerpen in het water gooien om te zien wat er gebeurt.

Vraag 6: Denken jullie dat ik de leerlingen zou kunnen helpen in hun materiaalkeuze, door een introducerende les te geven over verschillende materialen?

Vraag 6B: Denken jullie dat, door de leerlingen eerst te laten experimenteren met (nieuwe) verschillende materialen, de leerlingen beter een materiaalkeuze zouden kunnen maken voor hun werk?

Vraag 7: Mogelijk idee voor de eerste les: Op elke werkbank in het lokaal ligt een ander materiaal en meerdere mogelijkheden tot bewerken van dit materiaal. Elke leerling moet minimaal de helft van de materialen hebben uitgetest, maar hoe lang hij/zij bij een tafel blijft staan en welke tafels dit zijn mag de leerling zelf bepalen. Wat zijn jullie ideeën hier over?

Theoriekeuze

Als een Reggio Emilia leerling zelf een thema en materiaal heeft gekozen begint hij/zij met het onderzoeken hiervan. Dit betekent dat elke leerling andere theorie leert en iedereen dus vrijheid heeft in theoriekeuze.

Vraag 8: Op welke manier zou de basiskennis van beeldend in de onderbouw bereikt kunnen worden met meer keuzevrijheid in de theorie voor de leerling?

Vrijheid in tempo

Bij Reggio Emilia mogen de leerlingen soms zelf bepalen hoe lang ze bezig zijn met een opdracht. Hier bij is het dus ook niet erg als de ene leerling 1 week doet over een opdracht en de andere 3 weken. Iedereen heeft zijn eigen werkproces en dat is oke. De leerlingen worden hier niet op afgerekend.

Vraag 9: Hoe veel vrijheid in tempo vinden jullie dat de leerlingen mogen hebben?

Vraag 9B: Hoe stimuleer je leerlingen om ondanks deze vrijheid in tempo de opdracht toch serieus te nemen?

Vraag 9C: Wat zouden valkuilen kunnen zijn bij vrijheid in tempo?

Meer ruimte voor proces ipv eindproduct

Bij Reggio Emilia wordt het proces belangrijker gevonden dan het eindproduct. Tijdens het proces leren leerlingen op een creatieve manier problemen oplossen en te experimenteren. Deze kwaliteiten zijn niet alleen belangrijk bij beeldend, maar overal in het leven. Middelbare scholieren zijn vandaag de dag vaak meer prestatie gericht dan proces gericht.

Vraag 10: Hoe maak je voor de leerlingen zichtbaar dat het proces belangrijker is dan het eindproduct?

Beoordeling

Bij Reggio Emilia wordt het proces dus als belangrijker dan het eindresultaat beschouwd. Het proces is voor elke leerling weer anders. De persoonlijke ontwikkeling staat centraal, aangezien iedereen op zijn eigen niveau werkt.

Vraag 11: Vinden jullie dat de leerlingen een beoordeling moeten krijgen voor de opdracht die voortkomt uit de lessenserie?

Vraag 11B: Zo ja, wordt deze opdracht dan beoordeeld op de OSB manier?

Vraag 11C: Wat zou een andere manier van beoordelen kunnen zijn, die meer gericht is op het proces?

Vraag 11D: Zo nee, wat zou de waarde kunnen zijn van het niet beoordelen van een opdracht?

Begeleiding

De begeleiding bij Reggio Emilia is heel persoonlijk en affectief. Er is een veilige sfeer in de klas, waar leerlingen alles met elkaar en met de docent kunnen delen. De docent heeft de belangrijke taak om er voor te zorgen dat iedere leerling evenveel individuele aandacht krijgt.

Vraag 12: Hebben jullie het idee dat dit op de OSB al het geval is?

Vraag 12B: Waar merk je dit aan?

Vraag 12C: Hoe zou ik dit kunnen bereiken tijdens het uitvoeren van mijn lessenserie?

Vraag 13: Hoe behoud je het overzicht en het vermogen om de leerlingen te begeleiden, terwijl ieder een ander leerproces doormaakt?

Bijlage 2: Topiclijst Panelgesprek / Evaluatie Lessenserie

Dit panelgesprek wordt uitgevoerd ter evaluatie van de Reggio Emilia lessenserie.

Vraag 1: Wat zijn de verschillen tussen de lessen van het begin van het jaar en de lessen die jullie afgelopen week hebben gehad?

Vraag 2: Wie zou vaker op deze manier les willen hebben?

Vraag 2B: Zouden jullie uit kunnen leggen waarom, in 1 zin?

Vraag 3: Wat hebben deze lessen voor jullie opgeleverd?

Vraag 4: Wat hebben jullie geleerd tijdens deze lessen, dat jullie in andere lessen beeldend niet hebben geleerd?

Vraag 5: Wat vinden jullie van jullie resultaten? Zijn jullie hier tevreden over?

Vraag 5B: Waar denk jullie dat dit aan ligt?

Vraag 6: Wat doe je normaal met de werkstukken die af zijn?

Vraag 6B: Wat ga je er nu mee doen?

Vraag 7: Als we in de toekomst meer van deze lessen doen, waar moet ik dan op letten? Wat kan er beter?

Bijlage 3: Focusgroep getranscribeerd

Datum: 31 januari 2017

Tijd: 13.30

Gespreksleider: Jitske Luijendijk

Deelnemers: Luc, Mirjam, Roos, Louise, Gea en Peter

00:09

Jitske: Eeehm, allereerst wil ik jullie alvast heel erg bedanken dat jullie aan dit gesprek willen deelnemen, want ik heb er echt heel erg veel aan dus ik vind het heel fijn dat jullie wat tijd willen vrijmaken voor mij. Eeehm ik wil jullie er even op wijzen dat ik het gesprek op neem, als iemand dat vervelend vind eeehm dan mag je dat aangeven. Voor de rest zal niemand er naar luisteren behalve ik. Eeehm en misschien mijn begeleider die mij begeleidt in het onderzoek. Dus dan weten jullie dat al vast. Eeeehm ik heb jullie hier bij elkaar geroepen omdat ik dus bezig ben met een onderzoek over Reggio Emilia in het voortgezet onderwijs en over Reggio Emilia zelf zal ik tijdens dit gesprek ook meer vertellen. Eeehm als jullie vragen hebben stel ze alsjeblieft. Als iets onduidelijk is dan ehh kan ik daar antwoord op geven. EEEHm Reggio Emilia is in principe een eeeehm onderwijssysteem eeeehmm het zijn scholen die eeh in de gelijknamige stad zijn opgericht een flink aantal jaar geleden. En die werken met een hele unieke manier eigenlijk eehm en deze onderwijs eeehm onderwijs vorm word eigenlijk alleen toegepast bij jonge kinderen tussen de 3 en de 6 jaar. Het is heel erg up en coming in Nederland, maar dan dus eigenlijk voornamelijk bij kinderdagverblijven en basisscholen. Naar mijn kennis is er nog nooit een onderzoek geweest dat test of ook oudere kinderen met deze pedagogiek bijvoorbeeld kunnen werken. Eeeeh er wordt wel vaak in verschillende onderzoeken benoemd dat het ook toepasbaar zou kunnen zijn bij oudere kinderen, maar eehm dat wil ik dus eigenlijk hier op school gaan uittesten. Wat ik ik eigenlijk heel graag wil doen is een lessenserie ontwikkelen met die ideeën vanuit Reggio Emilia of een inspiratie daar op, en die wil ik dan hier op school gaan uitvoeren. Dit gebeurt eigenlijk volgende week al, dus alle info die ik hier met jullie hier verzamel ga ik meteen de aankomende dagen verwerken in een lessenvoeren die ik meteen hier ga uitvoeren op school. En dan vanuit de ervaringen die de leerlingen met deze lessenserie hebben, daar ga ik dan ook zo'n gesprek mee hebben, Eeeehm komen er verbeterpunten en daar ga ik de lessenserie dan ook weer mee aanpassen waardoor er een perfect product ontstaat... hoop ik dan.

02:32

Iedereen lacht

Roos: Wat we natuurlijk allemaal gaan doen.

Jitske: Ja! Voor dat we beginnen met echt ingaan op mee hoe de werkwijze van Reggio Emilia wil ik jullie graag eerst wat vragen stellen over de huidige situatie hier op school en hoe we nu werken met beeldend in de onderbouw. Eeehm dus wat ik aan jullie wil vragen in de eerste instantie is, hoe ziet in de onderbouw bijvoorbeeld in de eerste klas een jaar beeldend er uit op de OSB. Dat is eigenlijk mijn eerste vraag aan jullie. Ik weet natuurlijk wel een beetje hoe dat is, maar ik wil van jullie horen hoe jullie dat bijvoorbeeld doen eehm hoe jullie werken met de thema's die bijvoorbeeld vast staan.

03.15

Gea: Nou we beginnen met een introductie voor het eerste leerjaar om eeh de nulstand weg te werken, of ten minste...

Luc: Om het duidelijk te maken.

Gea: Om duidelijk te maken, sommige leerlingen hebben op de basisschool eeh bevo gehad of beeldend of beeldend of tekenen en andere kinderen niet. Alle basisvaardigheden kom aanbod en dat starten we met 3 thema's. Dan beginnen we met thema portret, daarna architectuur en stilleven.

Luc: We zijn historisch zo gegroeid omdat we een methode hadden, artikort,

Gea: Ja.

Luc: Die die methode hanteerde en daar zijn we een beetje aan blijven hangen omdat we daar allerlei opdrachten om heen hadden verzonnen. Maar in het begin is dan ook nog belangrijk dat we met die kinderen uitmaken wat cultuur en....

Gea: Kunst...

Luc: Kunst is, de scheidslijn daartussen of de overlapping die daar in zit.

Gea: Ja, ja.

Luc: Om daar te maken dat eehm we er allemaal mee te maken hebben en krijgen.

Jitske: Oke, duidelijk. En eeh je je noemde net de methode waar jullie mee hebben gewerkt, zou je nu zeggen dat jullie nog steeds met deze methode of met een andere methode of dat jullie meer een soort van eigen methode hebben ontwikkeld?

04.20

Luc: Ja met het laatste, de methode hebben we helemaal niet meer. We gebruiken wel eh opdrachten die we ooit zelf gemaakt hebben rond die thema's. En die hebben steeds verder uitgebouwd maar we gebruiken dus niet een methode behalve de volgorde.

Jitske: Ja. En hoe worden deze opdrachten of hoe zijn deze opdrachten waar we nu mee werken, hoe zijn die vormgegeven?

Luc: De bedoeling is eigenlijk dat we eeehm de loop van de eerste en tweede klassen naar een aantal beeldende begrippen eehm naar voren brengen, duidelijk maken en die hebben we zeg maar... die thema's hebben we zo onderverdeeld dat die beeldende begrippen allemaal een beetje in voor komen. En om die naar voor te krijgen zijn we dus wel met een thema met verschillende bezig waar die beeldende begrippen in naar voren komen al dan niet in stencilvorm, huiswerk of gewoon in de opdracht zelf. Op die manier hebben we na 2 jaar een heel scala aan beeldende begrippen die aansluiten als het goed is op de bovenbouw.

Mirjam: Ja uhuh.

Jitske: En eehm deze opdrachten die staan over het algemeen redelijk vast. Er is natuurlijk wel wat ruimte voor eigen input, maar eehm mijn vraag aan jullie nu is: vinden jullie dat de opdrachten die we nu hebben, die vast staan in de onderbouw, vinden jullie die erg docent gestuurd of zijn die juist heel vrij?

Gea: Ik vind ze wel heel erg docent gestuurd.

Mirjam: Ja.

Jitske: En waar zie je dat bijvoorbeeld aan terug in de opdrachten? Zou je een voorbeeld kunnen noemen?

Roos: Nou het is heel duidelijk eeehm, er is een introductie en dan moeten je schetsen maken, dan ga je krijg je bijwijze van spreken een stukje hout wat een bepaald formaat heeft dus iedereen heeft het zelfde stukje. Dan moet er een landschap reliëf komen dus dat is eh heel docent gestuurd eigenlijk. Het is heel duidelijk.

Jitske: Oke.

Roos: We zijn overigens wel bezig. We hebben tijdens de laatste eeehm studiedag hebben we het er over gehad om de goede dingen te bewaren. Dus niet meteen alles om te gaan gooien maar wel vanuit de thema's die we hebben eehm daar eigenlijk op voort te borduren en te kijken of we het wat meer naar de leerlingen eeh toe kunnen gaan, ja ontwikkelen.

Jitske: HmmHmm.

06:35

Roos: Misschien wat meer gebruik van media of het nog meer op hun belevingswereld te laten aanslaan.

Gea: De keuze te te eeh geven.

Roos: Ja, door ze inderdaad een keuze te geven in de uitwerking.

Gea: Materiaal, keuze in de uitwerking van het materiaal.

Jitske: Dat klinkt heel erg goed, daar gaan we zometeen later in het gesprek zeker op terug komen.

Roos: Gelukkig!

Iedereen lacht

Jitske: Omdat eeh dat iets is wat bij Reggio Emilia ook een grote rol speelt. Maar voor nu wil ik jullie graag nog een vraag stellen over de beoordeling. Dus een klas heeft een opdracht gemaakt, bijvoorbeeld de een landschap opdracht, hoe worden deze opdrachten dan beoordeeld?

Luc: We zitten als we de opdrachten als we de opdrachten uitleggen, ten minste ik weet niet of iedereen dat exact zo doet, maar het is wel de bedoeling dat je een aantal criteria aangeeft waar op uiteindelijk beoordeeld zal worden. Bijvoorbeeld met zon landschap opdracht dan gaat het om hoe veel lagen er in zitten, het gaat om eeh de diepte die er in zit, groot klein eeh, maar ook eeh werken met materialen en gereedschap wat gewoon te zien is en te beoordelen is.

07:37

Mirjam: Hmmhmm. En dat het netjes en verzorgd er uit ziet.

Luc: Er zijn altijd een aantal criteria waar je op beoordeeld en dat is al het goed is van te voren duidelijk voor de leerlingen.

Gea: En dat we in principe vanuit eeh creatief denken, vormgeven en en beschouwen. -Gea's telefoon piept- Sorry. Eeehm dat zijn de de eeh de rubrics, nee niet de rubrics van Vonk. Dat is zo'n leer leerlijn ding weet niet precies hoe het heet maar eeh dat je wel goed kijkt. Is het verrassend, is het vernieuwend, is het spannend om naar te kijken, is het netjes, is het af? Eeehm.

Roos: Heeft het zeggingskracht..

Gea: Heeft het zeggingskracht, is het van allen kanten leuk. Eeehm dat zijn alle punten waar we op beoordelen.

Jitske: Oke. En uuuhm hoe zouden....

Louise: Hoe zit het met de inzet van de leerling enzo? Of is dat niet..

Gea: Louise dat kan je terug vinden in de (onverstaanbaar woord)..

Jitske: -Lacht- En hoe worden de leerlingen begeleid tijdens deze opdrachten?

Mirjam: Eigenlijk stapsgewijs. Eeehm ze beginnen natuurlijk eerst met een vooropdracht. Zoals bij het landschap gaan we eerst perspectief tekenen, een punts perspectief en ehmm en je kan zelfs 2 punts perspectief doen. Ehm en dan ga je eerst een, met papier je voorwerk doen. Hoe zou het er uit zien met 3 lagen heh, de coulisse werking, voor achter midden en achterplan. Dan pas ga je met hout aan de gang om een soort landschapje te maken. En dat ligt ook nog wel aan de docent eeehm of je daar nog een persoonlijke draai aan geeft. Of je het nou doet met foto's heh, of collage materiaal. Ik doe bijvoorbeeld veel schilderen maar ik wil ook textiel er in. En ik weet niet of iemand anders nog...

Jitske: Hebben jullie bijvoorbeeld het idee dat eeehm de begeleiding die jullie geven aan jullie leerlingen heel erg persoonlijk is of is dat wat meer afstandelijk?

09.30

Roos: Dat is wel individueel. Ik probeer het wel in te delen.. als er dingen eehn over de hele klas goed gaan of niet goed gaan of eeh opmerkelijk zijn dan probeer je het te bespreken en... maar je gaat natuurlijk ook leerlingen af. Om ze persoonlijk te zeggen of ze iets kunnen doen of willen vragen.

Mirjam: En we laten leerlingen ook vaak naar ons toe komen om hun werk te laten zien.

Jitske: Ja.

Mirjam: Want sommigen vergeet je wel eens.

Jitske: Hmmhmm.

Luc: Het is ook niet altijd mogelijk om dat je natuurlijk om dat je natuurlijk met die allemaal verschillende niveaus te maken hebt. Dus je kunt niet een opdracht zo uitleggen op allemaal niveaus, zodat iedereen het ook ziet en het snapt zeg maar.

Jitske: Ja.

Luc: Extra toelichting of ehm verdieping tijdens de les moeten aanbieden.

Mirjam: En herhalen, veel herhalen.

Jitske: Ja.

Mirjam: Anders vergeten ze wel eens wat.

Jitske: Oke.....

Luc: We hadden eerst een dummy, en nu een mapje waar ze als het goed is informatie bewaren die ze bijvoorbeeld kunnen gebruiken voor nieuwe opdrachten met bijvoorbeeld kleur of wat. Ze hebben voor zichzelf een soort naslagwerk ook.

Jitske: Zeker. Eehm we hebben denk ik voor nu de huidige situatie hier op school wel eehm redelijk geschetst dus dat is heel fijn. Eehm nu wil ik wat verder ingaan op eehm hoe Reggio Emilia werkt. Dus ik heb eigenlijk een beetje mijn vragen opgedeeld in een paar thema's. Eehm en ik heb een paar hoofdvragen maar ik zal jullie daar ook een beetje op doorvragen. Om nu te beginnen zou ik eerst een heel klein stukje vertellen. Bij Reggio Emilia is er ruimte voor de leerlingen om zich te uiten in de zogenaamde 100 talen. En natuurlijk een taal hier van is spraak, maar zo zou je ook je kunnen uiten in dans, in muziek, ehm beeldend werken met verschillende materialen eehm. Hier vallen al deze talen onder. Eehm, je kan het ook zien als verschillende expressievormen. Eehm, in hoeverre is er momenteel ruimte voor deze 100 talen bij het vak beeldend op de OSB?

11.34

Mirjam: We gaan natuurlijk wel elke opdracht proberen we zo veel mogelijk materiaal eehm te ontdekken. Dus met portret kan je ook kiezen klei en daar een portret van maken.

Luc: Ja maar die keus is niet voor de leerlingen.

Mirjam: Nee niet voor de leerlingen maar wel voor onze eeh materialen om leren gaan.

Peter: De taal, om bij die manier van spreken te blijven, de taal van het bewerken van klei die wordt dan wel behaald.

Jitske: Ja precies. En eehm bijvoorbeeld een samenwerking met andere vakken zoals bijvoorbeeld techniek of Nederlands? In de 2e klas hebben jullie bijvoorbeeld het dichtproject. Doen jullie nog meer van dat soort dingen of is dat eigenlijk het enige waarbij verschillende talen gecombineerd worden?

Gea: Ja dat is het enige.

Roos: Best wel jammer.

Gea: Er worden totaal niet vakoverstijgende lessen gegeven, ook niet met techniek.

Mirjam: Ze zijn al blij als ze het af kunnen krijgen.

Peter: Maar de school die probeert wel eehm stappen te zetten om eehm een kunstprofiel school te worden en eeh een van de voorwaarden om een cultuurkunstprofiel school te worden is dat je eehm meer eeh combinaties krijgt van andere vakken met kunstvakken. Een voorbeeld daarvan zou je nu kunnen zien, projectje in eehm 1 vwo, dit wordt aangeboden alleen aan vwo leerlingen, waar wiskunde, nederlands, drama en beeldend vormgeven worden gecombineerd tot 1 project.

Jitske: Dus het gebeurt wel een beetje op kleine schaal, maar het is nog niet overal te zien.

Mirjam: En in de werkwerk en thema week meestal ook.

Jitske: Ja.

13.20

Roos: Ik heb bijvoorbeeld met de kunstklas, die gaan dan op werkweek en dat maken ze ook een productie waarbij drama, muziek en beeldend ook samen gevlochten worden tot 1 audiovisueel werk.

Jitske: Mijn vraag is, aan jullie eehm. Ik na natuurlijk een lessenserie ontwikkelen. Vinden jullie dat ik in mijn lessenserie de leerlingen de ruimte moet geven om zelf hun taal of meerdere talen uit te kiezen om mee te werken, of vinden jullie dat ik dat toch gewoon wat meer binnen de perken moet houden?

Roos: Licht ook aan de opdracht natuurlijk.

Gea: Ja.

Roos: Als die opdracht heel vrij is en je gaat ook nog eens 100 talen aanbieden bij wijze van spreken dan denk ik dat dat de opbrengst is en dat er een soort.. dat er ook onzekerheid en onduidelijkheid ontstaat. Ik denk dat het een beetje te veel is. Denk als als de opdracht heel duidelijk is en je heb een paar eeh goeie voorbeelden wat je zou kunnen doen.. wij hebben natuurlijk toch een andere referentie dan die kinderen dus..

Jitske: Ja..

Luc: Ik zou me wel voor kunnen stellen dat je een experiment wat groter doet dat je een aantal klassen die tegelijk ingeroosterd zijn, dat ze zich verdelen onder de docenten en ze een keuzemogelijkheid in materiaal of techniek laat hebben bij elke docent 1 materiaal, zo dat je een soort werkplaats achtige setting meer krijgt. Ik denk, nou dat het heel erg lastig is om met verschillende materialen, verschillende talen, dingen in 1 les te werken. Ik denk je dat een aantal lessen volhoud maar dat je dan denkt van laat ik het toch maar weer terug structureren naar iets wat behaarder is.

Jitske: Hmmhmm.

Luc: In de onderbouw dan.

Mirjam: In de onderbouw heb ik dan bijvoorbeeld met het portret, en dan moesten ze met verschillende eeh technieken moesten ze dat inkleuren, verf en eeh zo had ik 1 tafel met houtskool, 1 tafel met eeh verf een tafel met waterverf 1 tafel met krijtjes en dan moesten ze rouleren.

Luc: oke..

Jitske: Ja precies.

Mirjam: En dan ging goed, en dan heb je binnen 5 keer, 5 lessen, hebben ze het allemaal af.

Gea: De vorm kiezen vinden ze toch wel heel leuk he, kiezen tussen 3 dingen of zo.

Roos: Beetje beperken.

Gea: Beetje beperken.

Roos: Maar wel vrije keuze mogelijkheid geven.

Jitske: Dat is inderdaad ook een lesidee waar ik al een beetje mee in mijn hoofd zit wat ik jullie ook zo meteen voor zal leggen waar ik jullie mening over wil weten, maar dat is inderdaad een beetje een soort gelijk idee. Eehm en inderdaad om wat verder in te gaan op de keuzevrijheid is er voor eeh de leerlingen bij Reggio Emilia eeh de ruimte dat ze zelf een thema kunnen aandragen. Dus dat betekend dat de klas met elkaar een thema kan aandragen of eehm dat iedereen individueel met iets bezig is wat zij interessant vinden, waar zij meer over willen weten. Eehm wel natuurlijk met goedkeuring van de docent, dus dat zij bijvoorbeeld meer willen weten graffiti, dat aankarten en daar dan een soort van groen licht voor krijgen. Eehm bij deze, bij de OSB thema's in principe natuurlijk al vast, eehm dus ik vroeg me af waarom jullie voor deze specifieke thema's hadden gekozen maar dat heeft Luc inderdaad al eehm verteld eerder in het gesprek, maar zou dit volgens jullie denk je ook anders kunnen? Zouden jullie ook je voor kunnen stellen dat jullie af zouden wijken van deze thema's en eehm wat jullie daar van zouden vinden?

16:42

Gea: Dat kan.. ik denk dat dat dat, die thema's zijn zo breed. Daar kan je zo veel kanten mee op.

Luc: Het is een kapstok eigenlijk om de beeldende begrippen aan op te hangen.

Gea & Jitske: Ja.

Gea: Je kan ook zeggen we gaan thema kleur doen of we gaan thema eeh he dat je bijvoorbeeld een van de eeh... of of

Roos: Vormgevingsaspecten.

Gea: Of diepte of we gaan thema dat je dat soort thema's doet, dat kan je ook doen.

Jitske: Ja.

Gea: Maar dat dat, zoals het nu is vind ik het zelf heel prettig omdat je er alles aan op kan hangen inderdaad, alle technieken, alle materialen.

Jitske: Ja.

Roos: Maar ik denk dat we niet helemaal, als er een ander thema zou komen wat heel erg leuk is ik zeg maar wat.. en wat gewoon een heel goed hele goeie lessenserie is, denk ik we daar ten minste heb ik zoiets van nou kom maar op, toch?

Luc: Njaa..

Gea: Hmm ja.

Roos: Dan laten we stillevens wel vallen of dan doen we dat eventjes anders.

Gea: Ja zeker.

Jitske: Met Reggio Emilia vinden ze het heel erg belangrijk dat ze inderdaad bezig zijn met de belevingswereld van de leerlingen en wat er om hun heen gebeurt. Hoe zij dingen ervaren eehm en dat ze daarom dus ook zelf de mogelijkheid krijgen een thema aan te dragen, omdat ze iets zien en dat.. stel je voor, nu in de wereld, Trump is nu president, er gebeurt van alles met vluchtelingen, misschien is dat wel iets wat zij heel interessant vinden en waar zij graag mee bezig zouden willen zijn. Wat nou als leerlingen dus zelf dan een thema bij jullie zouden aandragen?

Louise: Alles een thema of ook een heel project?

Jitske: Nou in de eerste instantie een thema.

Louise: Bij mijn kinderen op de lagere school gingen ze dan gymlessen geven en dan mochten ze zelf gym lessen doen, en dat was iedereen heel enthousiast over. Ik kan me best voorstellen dat het heel goed werkt.

Luc: Mag ik iets vragen over wat je je..

Jitske: Ja tuurlijk.

18:27

Luc: Je hebt bijvoorbeeld van de stijl..

Jitske: Hmmhmm.

Luc: Stel je wil iets met Trump doen, dat houd dus in dat jij dus ook genuanceerd iets moet kunnen met eeh Amerika, Trump enzo, want je kunt dat niet helemaal los laten. Misschien gaat het wel helemaal een kant op die niet de bedoeling is. Of het werkt alleen als je verschillende vakken kunt samenbrengen.

Jitske: Ja precies. Nee dat is inderdaad natuurlijk wel eeh heel moeilijk eehm maar het is wel vaak eehm ook bijvoorbeeld eehm een leerling die wil heel graag eehm met kleuren experimenteren en die draagt dat aan als thema dan gaan ze ook zelf een soort van op onderzoek uit en dan gaan ze zelf kleuren mengen en dan gaan ze zelf kijken van wat zijn de mogelijkheden met verf bijvoorbeeld. Dan gaan ze zelf op onderzoek uit, dan zoiets als Trump een voorbeeld wat niet perse alleen met beeldende vorming te maken heeft, maar als zij bedenken van nou ik wil graag een werk maken over Trump eehm en over zijn gekke oranje huid of wat dan ook eeh dat ze dan daar zelf wat meer onderzoek in gaan doen en dus dan ook materiaal onderzoek gaan doen waarvan zij denken dit past goed bij mijn onderwerp of wat ik interessant vind.

Peter: Dat zou je misschien wel kunnen doen binnen ze thema's die er zijn. Als je eeh thema portret zou je dat kunnen koppelen aan portretten in in de actualiteit of uuh iets dergelijks, dat is natuurlijk wel mogelijk. En dan houd je je toch ook.

Mirjam: Binnen een kader.

Peter: Nou ja binnen het kaders van van datgene dat we afgesproken..

Jitske: Met de school.. ja.

Peter: eeh want laat je het helemaal los, dan moet je maar zien of je daar het gene wat je wil aanleren je daar ook in kwijt kunt.

Luc: Ja waar ik ook een beetje ik ook een beetje bang voor ben, dit klinkt natuurlijk heel erg mooi en ik zou er meteen voor zijn, waren het niet dat ik denk dat alleen 5 kinderen uit een klas met een hoog havo/vwo gehalte eeh onderzoek kunnen doen en de anderen zoiets hebben, kleur? Oh nou flikker toch wat kleur op het velletje en dan is de juffrouw ook weer blij. Dus ik ben bang dat het voor een clubje heel goed werkt maar dat het voor de rest van de klas niet goed genoeg werkt.

20:40

Jitske: En dat is natuurlijk iets wat ik wil uitproberen.. maar inderdaad mijn mijn volgende vraag aan jullie was ook eehm of jullie denken dat het een beter idee is om me binnen deze lessenserie aan het thema te houden wat nu is, dus dat is architectuur. Of ik daar mijn lessenserie om heen zal bouwen of dat jullie zoiets hebben van nou, ik denk het wel of zou zijn als de leerlingen de mogelijkheid krijgen om toch voor de duur van deze lessenserie een eigen thema te kunnen aan dragen.

Roos: Ik denk wel als ik het zo hoor dat het hoe dan ook goed is om eeh een thema te kiezen en dat ze daar dan met fotografie, ik bedoel, dat ze daar zelf dan eeh allerlei, je had het over die 100...

Jitske: 100 talen ja..

Roos: Ja over die 100 talen, dat ze binnen dat thema, daar mee aan de slag gaan op hun eigen manier. Want dan houdt je ook nog dat iedereen nog snapt waar het eigenlijk over gaat.

Jitske: Ja.

Roos: Want ik denk dat als de een Trump gaat doen, en de ander kleuren... voor het gevoel heb je het idee van waar ging het ook al weer over, wat waren we aan het doen.

Jitske: Ja.

Roos: Dus dan kan je op een gegeven moment als ze bijvoorbeeld moeten presenteren, als ze als einde zou je... dan komt echt alles samen. Zo van nou we hebben allemaal dat thema gedaan, kijk, zij zijn... misschien heeft iemand wel een powerpoint gemaakt, misschien heeft iemand wel een filmpje gemaakt, de ander die is een prachtig schilderij gaan maken, of die is eindelijk heel precies een portretje gaan tekenen.

Luc: Eigenlijk een beetje zoals we werken met de thema's in de kunstklas.

Roos: Ja in de bovenbouw.

Luc: Daar wordt een thema gegeven en op een gegeven moment gaan ze daar verdieping in zoeken en gaan ze daar een soort vertaling voor zichzelf van maken en dan komt er een product ook uit wat te verklaren is voor hun binnen het thema of iets anders.

Roos: Dat vinden ze al heel moeilijk.

Mirjam: Ja maar in de onderbouw zie ik dat nog niet zitten in de eerst en de tweede.

22:33

Jitske: Ja.

Peter: Het ligt er aan, je zou natuurlijk wel kunnen zeggen, dit is het thema en je zoekt zelf een invalshoek, of je bied een aantal invalshoeken aan.

Roos: Of voorbeelden aan.

Jitske: Aan Ja. Dat ze kunnen kiezen.

Peter: Je hebt natuurlijk ook te maken met gemende groepen in de onderbouw waarbij sommige inderdaad in staat zijn om zelf te kiezen maar andere toch veel meer de ondersteuning van de docent nodig hebben in het kiezen.

Jitske: Ja.

Peter: En daar kun je een aantal keuzemogelijkheden in geven. Dan is dat ook mogelijk.

Jitske: Ja ik denk dan...

Peter: Maar ik zou als klas wel 1 thema...

Jitske: Ik denk wel dat het een goeie middenweg zou zijn, dat je wel een soort van eehm geïnspireerd op Reggio Emilia de klas de mogelijkheid geeft de leerlingen de mogelijkheid geeft om een keuze te maken uit verschillende thema's die ik dan heb uitgekozen, maar dat ze wel dus de mogelijkheid hebben om een keuze te maken. Dan heb je natuurlijk dus ook wel dat er in elke klas, ik geef dan vier klassen les, dat elke klas een uit deze, stel dat ik vier thema's heb waar ze uit kunnen kiezen, dat elke klas een eigen thema kan kiezen. Of vinden jullie dat dan weer.. te onoverzichtelijk?

Roos.: Ik zou per klas 1 thema doen.

Jitske: Ja.

Roos: Want het wordt zo veel... een thema en dan allerlei....

Luc: Het experiment moet je kunnen doen waar van je denkt dat dat het meest oplevert.

Jitske: Ja.

Luc: Dus ik vind.. Het is niet zo dat eeh ik vind dat je bepaalde dingen niet mag doen als experiment.

Peter: Het gene wat je aan neemt, of dat zal opbrengen.. de kans krijgt om er uit te komen. Om een voorbeeld te geven, ik geef vier havo wat een beetje moeilijke groep de hele tijd. Veel gedoe de hele tijd. Eeehn en daar mee gingen we een dansworkshop doen. Eeh een dansvoorstelling en daar gekoppeld een aantal praktijklessen waarin ze dans op een bepaalde manier verwerken. Ik heb ze de keuze gegeven, of ze konden een dansworkshop volgens van 5 lessen of ze konden een, ze mochten in was een danser maken. Eeh niet helemaal... niet verwonderlijk hebben alle meisjes gekozen voor de dansworkshop en alle jongens voor het maken van de danser. Wat wel verwonderlijk was is dat plotseling die sfeer helemaal okay is in de klas.

Roos: De keuze...

24:48

Peter: Er is niets meer aan de hand. Iedereen is lekker aan het werk.

Jitske: Lekker met zijn eigen ding bezig.

Peter: Iedereen komt graag. Helemaal lekker. En dan verbaast me zo want het was echt... ik kon er helemaal niet mee echt waar. Het was in een keer goed. Dus die keuze.... die bied wel een aantal.. die versterkt wel enorm de motivatie.

Jitske: Oke, ja. Jij zou zeggen dat dit de meerwaarde is van van juist die keuze aanbieden. Dat was ook inderdaad een vraag die ik jullie wilde stellen. Wat zou nog meer de meerwaarde kunnen zijn van toch wel een soort van kleine optie geven om een thema te kiezen? Of denken jullie dat dat Peter benoemde echt de kern is?

Luc: Het zou kunnen dat eeh ze eerder in zien wat we aan het doen zijn met dit vak. Want dat zij een keuze kunnen maken die ze moeten motiveren..

Roos: Bedoel je ook over het onderwerp?

Jitske: Eeehm nou het gaat meer om echt de keuzevrijheid van het thema.

Roos: Dus helemaal..

Jitske: Ja dus wat zou de meerwaarde kunnen zijn van een keuze aanbieden aan de leerling en dat die zelf mag kiezen met welk thema die bezig gaat, of in dit geval eeh dat ze uit verschillende thema's kunnen kiezen die ik aanreik.

Louise: Dat ze een actievere houding krijgen.

Gea: Je moet toch altijd de eisen stellen he. Je moet toch altijd de de de de de eindoelen vast hebben of het nou van klei of van papier of van hout gemaakt is, maar het moet wel iets worden uit eindelijk.

Luc: En er moeten beoordelingscriteria aan vast kunnen zitten.

Jitske: Ja.

Louise: Hoezo moet het iets worden?

Gea: Als je dat vrij laat dan denken kinderen van ooh, dan ga ik dit doen. Dan denk ik ja, hallo, er moet wel iets komen.

Peter: Ja.

Gea: Er kan ook een product komen.

26:32

Peter: Is dat niet een stap waar een leerling eerst door heen moet, van er komt niets en dat je het dan bespreekt, en dat het dan op een gegeven ogenblik duidelijk wordt van er moet wel iets gebeuren.

Jitske: Ja.

Peter: Dus ik moet wel een keuze maken, dat dat misschien ook wel een ontwikkeling is die die daar hoort en dat je eeh..

Luc: Je zult dat niet in een keer kunnen afdwingen..

Peter: Nee.

Luc: Dat is voor kinderen wel een proces.

Peter: Dus dan heb je daar een soort soort opdracht op de achtergrond.

Luc: Dat experiment wat ze normaal op zo'n school doen is natuurlijk om dat ze dat al heel lang gewend zijn. De kinderen zijn gewend daar in keuzes te maken en tot een product te komen en tot een resultaat te komen.

Jitske: Ja.

Luc: Bij ons zijn ze dat niet omdat als ze dat bij 1 vak zo krijgen dan is dat best wel..

Louise: Ze krijgen toch altijd keuzes, de hele tijd maken ze keuzes.

Gea: Ja dat klopt maar..

Peter: Ja maar niet helemaal zelf sturend.

Louise: Ze kiezen ze toch welk materiaal ze voor zo'n letter doen en..

Roos: Maar het wordt wel een letter...

Peter: Die letter geeft inderdaad meer keuze mogelijkheden. Die geeft de mogelijkheid om het ruimtelijk te maken, om het vlak te maken, om te schilderen, te tekenen...

Louise: Allemaal keuzes, het zijn kleine keuze maar..

Peter: Maar dat zit niet in elke opdracht.

27:42

Gea: En dat is maar goed ook, want we hebben te maken met een hele kwetsbare doelgroep. Kleutertjes en peutertjes die zijn vrij en frank en die durven alles. Deze leerlingen van van 12, 13, 14 jaar komen nu in een fase dat ze, vooral de 2e klassers, ze moeten nu gaan praten over de toekomst, over de richting die ze op willen, ze zijn in de pubertijd.

Mirjam: Geaardheid.. ja.

Gea: Ze gaan het hebben over de seksuele voorlichting, ze gaan afscheid nemen van elkaar in de 2e klas...

Roos: Veel onzekerheid.

Gea: Nou onwijs.

Roos: En onveiligheid.

Gea: Onzekerheid. Onveiligheid dus die keuze die wij voor hun maken is ook wel fijn voor ze.

Jitske: Oke. En wat denken jullie dat juist heel erg een valkuil kan zijn als je de leerlingen wat meer vrijheid geeft in het kiezen van een thema?

Mirjam: Dat sommigen eeh het niet eeh aankunnen, de vrijheid. Of ze gaan achterover zitten dat ze niet meer weten wat ze moeten doen, dat is overmacht. Of er zijn sommigen die heel actief aan de slag gaan en het dan helemaal verkeerd maken of eehm ja wat is verkeerd.. want ja, als jij zegt eeh, want je moet ze toch een beetje sturen, met verfgebruik ook.. Als jij denkt we gaan verven en ze gooien die hele verfbus om, dan denk ik ook van ja dit is ook niet eehh

Jitske: Helemaal de bedoeling..

Luc: Ik denk inderdaad dat de grootste valkuil is dat je het zelf moeten kunnen blijven managen inderdaad. Dat dat ingewikkeld is.

Mirjam: In kleine groepjes zal dat wel lukken.

Luc: Je moet het wel altijd alle materialen voor handen hebben. Je moet wel eeh altijd uit kunnen leggen waarom materialen en gereedschappen op een bepaalde manier gebruikt moeten worden. Je bent dus echt op duizend plekken tegelijk eeh bezig.

Peter: Ik denk dat het vooral belangrijk is om te bepalen of eeh die keuze vrijheid is een didactische keuze is of een inhoudelijke keuze. En als je de didactische keuze dan eeh kun je dan vormgeven binnen een opdracht maar is dat een inhoudelijke keuze dan eeh is het heel moeilijk om dat nog te blijven begeleiden vanuit een bepaalde inhoudelijke eis die je ook stelt. Wat ook onze opdracht is, om ze een bepaald aantal dingen aan te leren en als je daar al te veel vrijheid in zou laten als we ze dit moeten aanleren dat een leerling gewoon deze weg neemt -maakt handgebaar om een omweg aan te geven-. Dat is voor de leerling misschien zelf wel oke, maar vakinhoudelijk sla je dan wel de plank mis.

30:11

Jitske: Hm oke.

Roos: Ja en je doel, wat is je doel, begin met wat is je doel. Wil je dat ze gewoon ervaren hoe het is om complete vrijheid te hebben he? En eeh dat ze gewoon ehhh een heel proces doormaken dat je ergens uit komt of dat je nergens uit komt. Dat je de dingen gebruikt die je geleerd hebt of dat je het helemaal niet... wat is je doel als als docent. Eeh mogen ze uiteindelijk met niets eehm stranden?

Jitske: Ja.

Roos: Ik bedoel is het een experiment ook voor jou in de zin van eeh ik ga dit nou eens gewoon doen! Ik zeg eeh jongens kies je thema, kies een materiaal en dan gaan we gewoon kijken wat er gebeurt.

Jitske: Ja.

Roos: Dat kan ook een doel zijn want dan inderdaad, dan hoeft er niets uit te komen.

Luc: Het ligt natuurlijk wel wat dichter tegen een creatief proces aan, zoals dat eigenlijk normaal gaat. In die zin snap ik het wel. Ik bedoel, je kunt creativiteit in feite niet zo dwingen zoals wij de opdrachten dwingend maken. Dus op zich is het wel een soort van logica van als je het dus vrij laat, zou het kunnen zijn dat er vrije geesten eehh komen die wel een taal vinden om iets iets uit te drukken waarbij wij hopen dat ze wat gaan doen.

Louise: Wat is daar eigenlijk Reggilio eigenlijk aan alles vrij.... of te minsten 100 talen...

Jitske: Eehm ja nou wat ik bijvoorbeeld ook nog wel even kan vertellen over wat jij benoemde dat dat een misschien helemaal niets heeft aan het einde en dat de andere eeh wel wat heeft. Dus dat gaat dan meer ook over het vrijheid ook in tempo. Ehm en bij Reggio Emilia mogen de leerlingen vaak zelf bepalen hoe lang ze bezig zijn met een opdracht. Daarbij is het dus ook niet erg dat een leerling... eentje doet er een week over, de andere doet er drie weken over.. Iedereen heeft zijn eigen werkproces en dat is okay, en de leerlingen worden hier dan ook niet op afgerekend. Ik heb zelf bijvoorbeeld ehhmm in de.. in groep een en twee met Reggio Emilia gewerkt op een stage en eeh dat heb je dus ook lessen dat sommigen kinderen bijna een soort van overvuldigd zijn door de lokatie, door het atelier, door de hoeveelheid materiaal en dat die dan misschien de eerste les helemaal niets doen. Alleen maar gewoon een beetje om hun heen kijken. Eeh en dat is dan ook goed omdat zijn blijkbaar wat meer tijd nodig hebben om te wennen aan de situatie en dat ze dan, ten minste in mijn ervaring, de les daarna of de les daar op toch wel die spullen pakken en gaan proberen. Voor de een moet ie even bijkomen en de ander die kan meteen aan het werk en dat is dan ook goed.

32:40

Luc: Kun je dat, daar had Gea het natuurlijk net over, kun je dat een op een vertalen naar eeh naar de middelbare school leeftijd? Daar twijfel ik een beetje aan.

-Peter kucht-

Luc: Ik denk dat de kinderen een beetje blijven hangen in het niets ehh...

Jitske: Ja, dat was dus ook inderdaad mijn vraag aan jullie dat, hoe veel vrijheid vinden jullie dat een leerling hier in de onderbouw moeten hebben eehmm binnen het tijdverloop van een opdracht? Denken jullie dat een opdracht binnen een week of binnen twee weken af zijn of kunnen jullie daar ook wel wat meer in los laten denken jullie?

Mirjam: Het ligt qua klas. Het ligt er ook aan. Bij de ene klas doe je er drie weken over en met een andere klas doe je er even wat langer over.

Jitske en Roos: Ja.

-Peter kucht-

Mirjam: Maar het moet wel op tijd af zijn want je zit ook met een rapport periode.

Jitske: Een planning ja.

Roos: Volgens mij is het ook een valkuil dat het gewoon... kijk als dit meer zo iets is van, we hebben een soort thema middagen, ik zeg maar wat hoor.. dat je dan eeh gedurende wat langere tijd aan iets kan werken is anders dan als je, gewoon je komt de klas in, 50 minuutjes en weer naar buiten he... Na 50 minuten.. voor dat die kinderen een beetje snappen wat de gedachte is.. dat lijkt mij dus een echte grote uitdaging.

Jitske: Ja.

Roos: Snap je, als het een blokkade is aan het einde van de dag of zo, gedurende drie weken en je had het over een berg materiaal is ook al weer anders. Als hier een berg materiaal ligt dan krijgen kinderen.. dan worden ze geprikkeld al weer om iets er mee te doen.

Louise: Misschien zou je het meer in stukjes moeten opdelen.

Luc: Ik denk dat inderdaad Roos daar wel gelijk in heeft.

Roos: Of gewoon een thema, dat je eerst gewoon eens weten wat is eigenlijk Reggio Emilia. Ja misschien hoeven ze het ook helemaal niet te weten maar ik herken zelf dat met die schaduwen tekenen.. dat is toch Reggio Emilia?

34:27

Jitske: uuh ja ja ja.

Roos: Dat die kinderen hun eigen gaan tekenen, dat is echt prachtig!

Peter: Ja maar het is is is, wat jij zegt, het is up coming.. Ik werkte 30 jaar geleden in een kinderopvang en toen hadden we het al.

Roos: Ja. Ik weet het ook al dus.

-Iedereen lacht-

Peter: Dus het is iets ouder dan je dacht..

Jitske : Nee zeker, maar het wordt nu steeds bekender zeg maar.

Peter: Eeeh maar het heeft daar voornamelijk een persoonlijkheids ontwikkelende functie en niet de kwalificerende functie om even te blijven in de taal van de studiedag.

Roos: ja.

Peter: Eehm maar wij hebben wel degelijk een kwalificerende functie ook, en ook een kwalificerende opdracht. Wij moeten leerlingen ook bepaalde dingen bijbrengen.

Jitske: Ja.

Peter: En eeh nou nogmaals, om even terug te komen op op Luc die zich af vroeg of je dat wel zomaar kunt vertalen.. dat is een vraag die ik me ook stel omdat die kwalificerende opdracht er nou eenmaal aan vast zit. En dat je die anders zou kunnen invullen, daar ben ik het mee eens....

Roos: Proces kan je ook...

Peter: Misschien wel zou kunnen moderniseren ben ik het ook mee eens, maar of dat moderniseren of veranderen zit in eeh alleen maar het kiezen van het gene wat jou het meest interesseert. dat vraag ik me af. Ik denk dat een bepaald soort sturing daar toch essentieel in is.

35:44

Jitske: Ja. Dus jullie zijn het er wel over eens dat eehm.. stel dat mijn lessenserie is twee weken. Dat aan het einde van deze twee weken dat het wel de bedoeling is dat iedereen zijn opdracht af heeft.

Luc: Nou dat er iets is wat je kunt beoordelen ja.

Jitske: Ja.

Luc: Ik zat toen Peter sprak nog net even met een vraag in mijn hoofd. Kun je nog wel van Reggio Emilia spreken als je een soort half project doet, dus als je het maar half los en half geleid laat.

Jitske: Nou het is...

Luc: Of kan je het alleen maar uittesten door het echt helemaal vrij te laten want dan hebben ze die vrije keuze. Als je dan toch wel weer ergens beperkingen gaat bouwen omdat je je... is dat dan nog wel...

Jitske: Naaa het het is een lessenserie geïnspireerd op Reggio Emilia, dus het is niet perse van: dit is Reggio Emilia dus we doen het precies helemaal zo. Uiteindelijk, wat jullie ook eerder benoemden, er zijn natuurlijk ook regels en afspraken binnen de school waar we ons aan moeten houden. Dus

ik wil eigenlijk een soort van geïnspireerde lessenserie op Reggio Emilia die ook past binnen de ideeën van de school. Dus dat er een soort van middenweg wordt gevonden.

Gea: Okay.

36:46

Roos: Je kan er altijd naar toe groeien.

Jitske: Dus het hoeft niet perse meteen in extremen, maar dat, daarom heb ik jullie ook bij een geroepen, om daar een middenweg in te vinden.

Gea: En dan ga je ons die lessenserie mailen?

Jitske: Eehm ja als ik hem uit heb gevoerd en heb verbeterd dan ga ik hem jullie ook zeker toesturen.

Gea: Paar leuke foto's er bij.

Jitske: Ja! Dat is zeker wel mijn bedoeling.

–Voor even wordt het gesprek kort onderbroken om over de opendag wat afspraken te maken, dit onderdeel van het gesprek is niet relevant voor het onderzoek en wordt overgeslagen-

Peter: Ik dan nog wel even.. misschien een tip om eeh te kijken hoe je bij de zelfde groep of het daadwerkelijk kan werken. Als je de opdracht zou opdelen in een een eeh directief gedeelte, een half directief gedeelte en een vrij gedeelte.

Jitske: Ja.

Peter: Waar dan de grootste stappen worden genomen door leerlingen. Als ze inderdaad vrij oplossingen mogen zoeken of richtingen mogen zoeken of ze dan sneller vooruit gaan of eeh creatiever zijn dan wanneer ze gebonden zijn aan jou manier van eeh aanloop van opdracht.

Jitske: Ja. Oke.

Peter: En uitvoeren.

38:00

Jitske: Ik denk dat dat wel een goeie tip is. Ik...

Peter: Als je het dan maar kort doet, dan zou je het binnen zes weken kunnen doen.

Jitske: Ja.

Peter: Als je twee weken, twee weken, twee weken doet..

Jitske: Ja.

Peter: Heb je een mogelijkheid om dat te kunnen..

Roos: Te vergelijken.

Peter: Ja.

–Voor even wordt het gesprek kort onderbroken om over de opendag wat afspraken te maken, dit onderdeel van het gesprek is niet relevant voor het onderzoek en wordt overgeslagen-

39.34

Jitske: Oke eeeehm dan na dat de leerling een eigen thema heeft gekozen is het dan ook tijd voor het formuleren van een eigen opdracht. Dus bij Reggio Emilia krijgt de leerling om zelf een opdracht te formuleren en deze dan ook zelf uit te voeren. De leerling mag dan ook kiezen of hij deze opdracht alleen doet of samen in een groepje, misschien heeft, hebben verschillende het zelfde idee en die gaan hun krachten samenvoegen.

Luc: hmmmhm.

Jitske: Dus dat is dan ook oke. Uuh vaak staat lessenserie, opdrachten en soms zelf huiswerkopdrachten bij ons ook al vast. Uhh wat zouden jullie het effect, of wat denken jullie dat het effect is als de leerlingen zelf een opdracht kunnen formuleren?

Mirjam: Uhh met dat met dat alleen werken merk ik dat sommige leerlingen heel graag alleen willen werken, die gaan automatisch in hun eentje zitten.

Jitske: Uhuh.

Mirjam: Maar er zijn ook leerlingen die bijvoorbeeld heel erg handig is en creatief.. en dan proberen ze daar op eehm..

Luc: Mee te liften.

Jitske: Mee te liften, ja.

Luc: Jitske wat versta je precies onder het zelf formuleren van een opdracht?

Jitske: Uuh stel nou dat eeh dat wij een thema hebben uitgekozen en dit is eeh expressionisme bij wijze van spreken. Eeh dat de leerling dan zelf eeh een opdracht formuleert van nou ik vind juist dit onderdeel van het expressionisme interessant dus daar ga ik me op focussen in het maken van een werk. Dus dat ze eigenlijk ook die invalshoek zelf kunnen kiezen.

Roos: Dat vind ik wel goed hoor. Waarom niet? Het thema is toch expressionisme?

Luc: Ik vraag me af of het verwoorden van een opdracht, of dat iets is wat zij..

Roos: Of ze het kunnen.

Luc: Dat kunnen.

Jitske: Ja.

Roos: Ze weten alleen nog niets over expressionisme dus dan kan je ook niet...

Jitske: Nee maar..

Roos: dus dat kan je ook niet kiezen eigenlijk.

Jitske: Nee, nee maar ik ga natuurlijk zelf nadenken over die thema's.

Roos: iets wat wat dicht bij hun ligt.

Louise: Heb je al een idee voor een thema?

Jitske: Het liefste natuurlijk iets wat aansluit bij hun belevingswereld, maar dat zou natuurlijk nu ook iets met digital art of eeh performance art of wat dan ook zou heel interessant kunnen zijn. Maar dat het dan dus ook gaat om dat zij zelf gaan bedenken wat ze daar mee willen doen. Dus de een gaat inderdaad misschien een filmpje maken omdat ze weer willen weten over hoe moet ik filmen en de ander gaat misschien foto's maken en de ander een schets. Dus wat dat betreft is de opdracht voor iedereen anders binnen het zelfde thema dan.

Luc: Oke.

42:02

Luc: Maar laten we even dit vast houden.

Jitske: Ja.

Luc: Eehm dan heb je dus een uur en dan drie zijn met een film camera van thuis? Naar buiten?

Jitske: Of met hun telefoon.

Luc: Anderen zijn met hun telefoon aan het fotograferen, in een ander gedeelte van het gebouw, of buiten.

Peter: Ja.

Luc: En je hebt hier een les met kinderen die met materiaal bezig zijn, waar je dus bij moet zijn want anders gaat het mis.

Peter: Verantwoordelijkheid van leerlingen tijdens jou les?

Jitske: Ja ik wel dat ik het sowieso binnen mijn lokaal zou willen houden.

Luc: Oke. Ja inderdaad, ik ben gewoon benieuwd hoe dat ehhh...

Jitske: Het is inderdaad... Iedereen is bezig een eigen thema wat ze dan hebben gekozen, dat heeft dan de klas nu samen gekozen. En vanuit daar gaan ze dan zelf, oh dat wil ik met klei ga ik werken binnen het thema, ik ga figuurzagen of ik ga een tekening maken.

Luc: Ja.

Roos: Maar ze mogen dus niet achter de computer?

Jitske: Nou dat dat zou dus kunnen met de twee computers die in ook het lokaal hebben.

-Hierna volgt een kort onderdeel van het gesprek is niet relevant voor het onderzoek en wordt dan ook overgeslagen-

44:31

Peter: Der wil der namelijk eentje figuurzagen, nou je weet net zo goed als ik dat je dan minstens 15 figuurzaagjes in moet zetten.

Jitske: Ja.

Peter: -Licht- Eeh der wil der een kleien.. eeh figuurzagen en kleien in 1 lokaal dat wil nog wel eens conflicteren omdat er dan namelijk figuurzaagstof in de klei komt en dat soort leuke dingen..

Jitske: Ja ja ja.

Roos: Nou dan gaan ze aan een andere tafel.

Peter: Dan kun je wel aan een andere tafel... als nog is er dan nog wel wat in de lucht volgens mij eehhh.. maar goed. Dat zou je theoretisch nog allemaal kunnen scheiden.

Jitske: Ja.

Peter: Maar of je in staat bent om bij alle leerlingen toch eeh ja eeh materiaal instructie te geven, ook al is het maar heel kort... Elke keer maar een halve minuut bij wijze van spreken.. Ik vraag me dan af of het lukt om al die verschillende ballen in de lucht... eehh.

Jitske & Mirjam: Te houden.

Mirjam: Denk dat je het heel goed moet voorbereiden.

Peter: Als je vijf, zes verschillende mogelijkheden bied he. Ten zij leerlingen heel zelfstandig zijn. In de bovenbouw doen we eigenlijk het zelfde, voortdurend het zelfde. Werken met hele verschillende materialen, maar die zijn...

Roos: Maar die hebben ook al techniek kennis en die hebben materiaalkennis.

45:36

Peter: En die zijn vrij zelfstandig in de uitwerking.

Louise: Nou die lopen ook te klooiën hoor.

Peter: Heel vaak ben ik alleen maar op en neer aan het lopen van materiaal naar materiaal.

Jitske: Ja.

Peter: Het is..

Luc: Dus nogmaals, als ik ik gaf net, dat was dus serieus, een idee, als als je in het rooster in het volgende periode rooster, klassen kunt vinden die gelijk geschakeld zijn in het rooster, bijvoorbeeld een klas die jij hier, en tegelijke ook een klas 1 hebt maar dan in het lokaal hier naast. Dan zou je die keus al kunnen maken want ga bij Luc zitten als je wil kleien en blijf bij Jitske als je met verf wil. En en dat zou het mooist zijn.

Jitske: Ja.

Luc: Dat is natuurlijk wel misschien niet nu te realiseren maar misschien wel te realiseren in de toekomst, dan zou je een soort atelier achtige setting krijgen..

Jitske: Ja hmmm.

Roos: Of je moet eeh, kijk, je, het is gewoon experiment he, je kan ook zeggen van ik begin rustig, ik begin gewoon met wat meer twee dementonaal, dus met schilderen, houtskool, nee nee, en fotografie... uuumh misschien fotografie een klein groepje. Wat is er?

Luc: Nee ik zat vast met mijn vinger.

-Iedereen lacht- -Louise kucht-

Roos: Want ik denk wat heeft het nog met Reggio Emilia te maken, maar ik denk alleen van dat je niet zoiets moet doen dat je na 1 Reggio Emilia ochtend van, ik ga mijn ontslag in dienen want ik wordt hier gek van.

Jitske: Nee Precies.

Roos: Wat ik denk wel, juist omdat het die tweede klas, al die niveaus die we hebben... en dan ook al die materialen en technieken. Maar ze kunnen ook heel enthousiast worden he..

Luc: Ja.

Roos: Dus de vraag is, je kan ook zeggen ik heb er een paar die mogen wel van mij naar de mediatheek, je hebt soms kinderen en die vinden het echt leuk om soms een verslag te maken.

Jitske: Ja.

Roos: Die houden helemaal niet van beeldend werken. En de andere mogen iets met fotografie doen als ze echt een goed plan hebben.

Mirjam: Hmmm.

Roos: En verder laat je ze dan wat meer behapbaar werken of wel zagen, tekenen en geen kleien of zo.

Jitske: Ja.

47.30

Roos: Je kan toch ook een klein beetje..

Peter: Je kunt wel structureren in ieder geval in de voorbereiding.

Roos: En weetje als dat gelukt is dan denk je nou, appeltje eitje. Dan ga ik het nog een beetje opener gooien.

Jitske: Want eehh, inderdaad hoe denken jullie dat het is al ik de leerlingen al het materiaal beschikbaar stel, of dat ik het ook weer het een beetje een soort van in perk en ze ook wat meer opties voorleg waar zij dan weer een keuze uit kunnen maken? Dan kan je het weer iets meer..

Luc: Ik denk dat je, dat dat de enige mogelijkheid is. Dat je bijvoorbeeld drie materialen aan bied.

Jitske: Ja, ja.

Luc: En dat je die in de hoeken van het lokaal hebt of zoiets.

Jitske: Ja precies.

Luc: En dan kun je ook eeh in drie lessen alle materialen goed behandelen.

Jitske: Ja.

Roos: En dan is het voor jou ook nog leuk. En dan kan er echt heel veel uitkomen als je iets met collage doet en schilderen.

Jitske: Ja.

Roos: Weetje, dan hebben ze toch het gevoel van wouw, ik mag ik mag..

Mirjam: Die wisseling.

Peter: Ja die keuze keuze is wel magisch bij ze. Dat is wel waar.

Luc: Het zou best kunnen dat sommige klassen dat aangewend zijn, eeh op een gegeven moment zo les, dat je dan meer kunt aanbieden in de mogelijkheid.

Peter: Ja.

Roos: En dat ze moeten leren kiezen niet voor elkaar te kiezen maar voor een materiaal.

Jitske: Ja want dit is ook voor bijvoorbeeld de eerste les bijvoorbeeld een van mijn ideeën, dat er op verschillende werkbanken in het lokaal verschillende materialen eeh liggen die ik dan heb uitgekozen en dat dan de leerlingen de optie krijgen om bij elke tafel te staan, te voelen, elk materiaal uit te proberen en daar dan niet perse meteen een werk mee gaan maken maar het materiaal leren kennen. Eeh en dat ik dan natuurlijk ook mensen een wat meer persoonlijke instructie geef maar dat het eerst echt gaat om het zelf ervaren en het zelf uitproberen van hoe werkt dit precies. Stel dat dit drie verschillende materialen zijn en dat dan de leerlingen zoets hebben van nou dit heb ik wel gezien dat ze dan ook zelf te keuze kunnen maken om bij een andere tafel te gaan kijken en dan daar dan weer te gaan proberen.

49:22

Luc: Dat is een gevaar nog, dat zit ik nu ook te denken. Ik zelf heb altijd moeite met als kinderen heel snel zeggen dat ze ergens mee klaar zijn.

Mirjam: Ja.

Luc: eeh ten eerste omdat je dan natuurlijk snel door je les heen bent en ook omdat het materiaal heel snel op is. Dus als kinderen gaan kleien en ze zeggen na een half uurtje..

-schoolbel gaat-

Luc: Dan is de klei verbruikt zeg maar, dat geldt natuurlijk voor hout ook als je gaat zagen enzo. Daarom probeer ik wel altijd met de materialen zo economisch mogelijk om te gaan.

Mirjam: Lang mogelijk ja.

Luc: En ik denk dat dat nog best wel een gevaar is nog.

Mirjam: Maar..

Luc: Het is natuurlijk wel heel leuk om te laten experimenteren maar dat kost natuurlijk wel heel veel materiaal.

Louise: Kleine kinderen experimenteren ook heel anders dan volwassenen. Gotere kinderen zijn echt van, nou hmm ik weet niet hoe ik moet experimenteren.

Roos: Ik snap het niet hoor.

Mirjam: Je hebt ook leerlingen die denken van nou, weet je wat, ik heb iets gemaakt ik ben klaar.

Luc: Klaar.

Mirjam: Terwijl jij denkt van nou, probeer nog eens even wat te verdiepen, probeer nog eens wat meer technieken uit eeh.

Luc: Dat kan nog steeds natuurlijk he want eeh...

Mirjam: Want heel vaak zeggen ze ja maar sorry ik ben al klaar, en dan denk je ja eehm dacht het niet. En je probeert ze te stimuleren maar als jij hier moet stimuleren daar moet stimuleren, dat wordt een beetje moeilijk. Denk ik hoor.

50:32

Roos: Ik denk ook dat het heel belangrijk is dat het thema, kijk wil je dat er iets uit komt denk ik dat het heel belangrijk is dat het thema voor ze echt duidelijk is, of dat ze daar iets bij eeh dat ze dat ze dat je een soort inspirerende een op een inspirerende manier de opdracht gaat lanceren ofzo, dat ze ideeën krijgen. Want ik denk dat, anders wordt het materiaal, zitten ze gewoon een beetje alles kappot te scheuren inderdaad. En dan, ze moeten weten, ze mogen zelf iets gaan verbeelden of verwerken, maar het is wel belangrijk dat de opdracht helder is of zo. Waar gaat het eigenlijk over.

Luc: Experimenteren wil per definitie zeggen dat de uitkomst niet vast staat.

Roos: Nee maar wel van wat van wat ga ik eigenlijk onderzoeken. Is toch belangrijk?

Mirjam: Als ze klei gaan...

Peter: Onderzoeken hoeft niet altijd het zelfde te zijn als experimenteren. Dat dat is het punt. Onderzoeken is een is een, kan een veel gerichtere vorm hebben dan experimenteren. Experimenteren kan alle kanten op gaan, allerlei opbrengsten ook opleveren.

Mirjam: Wij hebben dat toch eigenlijk ook gedaan met die borden, was toch eigenlijk ook een soort experiment.

Luc & Peter: Glazuren.

Roos: Maar dat was heel gericht, dat was heel gesloten. Je hebt een bord, je hebt glazuur, en je gaat het ergens opsmeren.

Mirjam: Maar ja, ik wist niet wat het was.

Luc: Nee maar wat jij bedoeld Peter is van, bijvoorbeeld als je klei hebt, en we hebben het over expressionisme dan zou je al kunnen aanbieden dat je met die klei bijvoorbeeld, drie tegels waar expressionisme in te zien is of zo. Dat zou een opdracht kunnen zijn waar ze toch binnen die drie tegels dan kunnen experimenteren maar toch, de uitkomst moet zijn drie tegels en op die tegels moet iets te zien zijn. Dan is het een onderzoek maar niet alleen maar experiment. Bedoel jij dat?

Peter: Hmmhmm. Maar ja, dan is het voor mij gewoon vorm onderzoek.

52:28

Roos: Ja. En trouwens dan weet je trouwens nog niet eens wat expressionisme is.

Luc: Nee, maar dat moet natuurlijk ook eerst uitgelegd worden. Anders kun je nooit zo'n thema aangeven.

Roos: Ja.

Mirjam: Ik heb vroeger heb ik stagiaires gehad met expressionisme, die gingen muziek op zetten en moest je je ogen dicht doen en dan moest je gaan schilderen.

Roos: Ja.

Luc: Ja dat heb ik ook wel gedaan.

Mirjam: Je hebt daarna, moesten ze dan eeh zagen ze een dansvoorstelling.

Peter: Mochten ze toen hun ogen wel open doen?

Mirjam: Daar wel. -Iedereen lacht- Maar we hebben toen buiten, toen was het koud. Dus die schilderijen gemaakt en eeh ja ze gingen er zelfs over heen glijden met hun hele lichaam en ik dacht woowoo oke..

Roos: Wel leuk. -Iedereen lacht-

Mirjam: Weetje, tot hoe ver kan je gaan snap je? En ik mocht me er niet mee bemoeien.

Roos: Bloot ook?

Mirjam: Nee daarna stonden ze bloot in de klas bijna. -Iedereen lacht- En als een dag uit geroosterd is, waren ze dan.. mochten ze dus de hele dag lekker creatief doen. En met een foam project hebben we elke week twee blokuren gedaan zo dat ze wel om half 3, op tijd uit waren.

Luc: Jitske mag ik je vragen wat je hoopt dat de uitkomst is van het onderzoek?

Jitske: Eeeehm nja ik wil, wat ik het belangrijkste vind wel, om toch wat meer vrijheid in keuze in mijn lessenserie te verwerken dan dat er nu is op de OSB omdat eeehm ik denk dat ze eeh heel veel ideeën en fantasieën hebben waar nog niet echt al te veel ruimte voor is bij ons op school om zich daar in te uiten zeg maar, omdat die thema's vast staan en de opdrachten vast staan. En het zijn niet perse altijd dingen die ze interessant vinden en dat is niet erg, maar ik denk dat, ik ben gewoon heel erg benieuwd wat er gebeurt als ze wel die keus krijgen.

Luc: Je hoopt dus dat er mee uit komt dan dat wij er uit krijgen.

Jitske: Ja of dat er soort van enthousiasme wordt gesproken of eeh, dat is waar ik benieuwd naar ben.

54.28

Jitske: En misschien eindigt het wel in een totale chaos maar... dat weet ik dan ook weer. -Lacht-

Luc: Nee nee oke, je hebt altijd een soort van ideaalbeeld in je hoofd.

Jitske: Ja.

Roos: Het is ook leuk dat je het met meerdere klassen gaat doen.

-Schoolbel gaat-

Jitske: Ja.

Roos: Misschien wordt de ene klas een chaos en de andere klas een groot succes.

Jitske: Ja precies.

Mirjam: Ik had een tweede klas en dat ging finaal mis met dat foam, en met die eerste klas nou, zaaalig. Dus het ligt ook aan de klas zelf.

Luc: Tuurlijk.

Jitske: Ja zeker. Eeeehhm....

Peter: Denk jij dat het aansluit bij de de eehm... de tijdsgeest... eehm als ik een beetje om me heen kijk in de klas dan zie ik heel veel leerlingen die eehh een beetje een touch en go mentaliteit hebben. Je doet even iets en dan ga je weer verder.

Jitske: Dan ga je weer wat anders doen.

Peter: Dan ga je weer wat anders doen en de uitkomst doet er eigenlijk niet veel toe. Eehh tenzij die eeh nou, heel bijzonder is. Eehh dat experiment, als je experimenteert, dan moet je ook wel flink gefocust zijn op je uitkomst, anders is het experimentloos. Snap je, dan heeft het geen zin want dan ben je niet op zoek eigenlijk.

Jitske: Ja.

Peter: Je bent wat aan het uitproberen, dat kan ook, maar eehh dat is niet waar jij naar op zoek bent volgens mij. Jij bent wel op zoek naar iemand ie iets uitprobeert en vervolgens daar mee een weg verder gaat.

Jitske: Ja.

Peter: Dus ik denk dat je een beetje, of dat je moet nadenken over hoe je die touch en go mentaliteit een beetje kunt doorbreken.

Jitske: Ja.

Peter: Dat vanuit de ene keuze een andere keuze moet voortkomen en niet dat je weer totaal anders, want dan dan bestaat ook het gevaar dat je steeds een beginnetje krijgt.

Jitske: Ja.

Peter: En dat het beginnetje nergens toe leid.

Luc: Ja en als iemand een eigen taal uitvindt waar in ie dus blijkt te kunnen communiceren, dus een eigen vorm vind om zijn creativiteit te uiten...

Jitske: Ja.

Luc: En het blijft bij een experiment dat is dan natuurlijk ook wel frustrerend.

Jitske: Ja

56:36

Luc: Dus eigenlijk moet het ook wel een soort van doorlopende leer...

Jitske & Peter: Ja.

Luc: ..Lijn worden dan.

Jitske: Ja. Ik had het zelf in ieder geval zo in mijn hoofd dat voor de eerste les toch een beetje een soort kennismaking is met de verschillende materialen of wat voor manier dan ook en dat ze daar, van uit daar de keuze maken voor een materiaal en dan zelf aan het werk gaan.

Luc & Peter: Ja.

Jitske: Eehm dus dat was eigenlijk een beetje een soort van mijn idee van de opzet voor de lessenserie.

Peter: Hmmhmm.

Jitske: Eehm, maar inderdaad ik ik heb ook nog bijvoorbeeld er over na gedacht dat we met z'n allen in de kring zitten en dat je dan, stel we hebben het over klei, iedereen krijgt een stukje klei en die voelt dat en kijk je kan het zo plat maken bij wijze van spreken. Dat je het echt samen met de klas iedereen laat uitproberen eehm maar...

Peter: En het kan tegen het plafond aan. -Iedereen lacht-

Luc: Oh jee het blijft plakken! -gniffelt-

- Roos merkt kort op dat er over 7 minuten een vergadering is waar ze bij aanwezig moeten zijn, er volgt een kort gesprek hier over dat niet relevant is voor het onderzoek. Dit wordt dan ook overgeslagen.-

57:47

Jitske: Waar ik het nog met jullie over wilde hebben is dat bijvoorbeeld bij Reggio Emilia wordt het proces dus als belangrijker gevonden, ervaren dan het eindproduct. Dus tijdens het proces leren de leerlingen op een creatieve manier problemen oplossen en experimenteren. Deze kwaliteiten zijn niet alleen belangrijk bij beeldend maar ook in de rest van hun leven, waar je ook bent. Als je op een creatieve manier oplossingen kan zoeken kan je op een kantoor ook terecht. Middelbare scholieren zijn vandaag heel erg prestatie gericht, dus welk cijfer komt er op magister en iedereen kan dat zien. Dus dan gaat het niet zo zeer op de weg daar naar toe maar wat ik uiteindelijk daar heb staan.

Peter: Middelbare scholieren die zijn dat gaat doen door, omdat de overheid zo op cijfers was gericht.

Jitske: Ja precies. Nee maar dat is dat is ook...

Peter: Het is niet die scholieren zelf.

Jitske: Nee nee nee precies, maar dat is een beetje hoe het nu helaas, de situatie is.

Roos: Ja.

Mirjam: En ze willen een zo hoog mogelijk niveau natuurlijk want dan staan ze goed in de maatschappij.

Jitske: Ja. En hoe denken jullie dat dat je het voor leerlingen duidelijker of zichtbaarder zou kunnen maken, dat zo'n proces, die weg er naar toe waar je dingen leert en tegen problemen aan loopt en hoe,, dat dat ook belangrijk is. Hoe zou je dat duidelijk kunnen maken aan zo'n leerling?

Peter: Door er voorbeelden van te benoemen, maar ik weet niet of dat ik elke les eeh aan de orde moet komen. Eehm je kunt in in een kringgesprek, zou je kunnen kunnen afvragen, nou wat je nu hebt ontdekt he, in het omgaan met of nee, hoe je hebt ontdekt hoe je je daar mee om kunt gaan. Kun je dat ook toepassen op andere dingen in je in je leven?

59:24

Jitske: Ja.

Peter: Dat zou je kunnen vragen. Dat kan je na bespreken

Luc: Je kan de vraag ook andersom stellen, hoe denk je dat nieuwe ideeën, nieuwe dingen zijn ontstaan? Niet omdat mensen oude kennis gebruiken maar.

Jitske: Ja.

Luc: Maar om dat mensen informatief, innovatief eeh ontwikkelen eeh de nieuwe dingen bedenken en eeh nieuwe wegen vinden.

Jitske: Ja.

Mirjam: Of dat je...

Luc: Dat is wat we willen proberen met deze les, we willen dat je nieuwe dingen gaat ontwikkelen. Iets wat je nog niet kent.

Jitske: Ja.

Luc: Wat je... Het is wel duidelijk te maken maar niet voor iedereen denk ik.

Roos: Of een voorbeeld van een kunstenaar die...

- Het gesprek wordt kort onderbroken door iemand die het lokaal binnen komt lopen en daar les moet geven. Dit gesprek is niet relevant voor het onderzoek en zal dan ook worden overgeslagen. Hier door moet het gesprek helaas wel snel worden afgerond.-

Jitske: Ja eehm ik wilde graag nog, het belangrijkste is eigenlijk de beoordeling ehm wat dus aan het einde zou kunnen komen van deze lessenserie. Dus eehmm omdat dat dat het proces het belangrijkste is en omdat iedereen op zijn eigen niveau werkt en eeh persoonlijke ontwikkeling staat meer centraal, vinden jullie dat de leerlingen een cijfer moeten krijgen voor wat ze uiteindelijk maken tijdens deze lessenserie of eeh en hoe wordt dat cijfer dan berekend? Vinden jullie dat dat op de OSB manier moet, of moet ik een soort van, moet dit op een andere manier naar dat werk gaan kijken?

Luc: Dat is niet een vraag die je zomaar kunt beantwoorden.

Peter: Nee.

Mirjam: Als ze nou zelf eeh hoet heet het, zichzelf beoordelen dan krijg je allemaal een goed.

Jitske: Dat zou heel interessant zijn wel.

Mirjam: Eeh je kan ook zeggen van nou, in groepsverband, je beoordeeld elkaar gewoon en dan gezamenlijk komen we tot een cijfer.

Luc: Dat proces hoe kun je dat beoordelen, dat is een beetje moeilijk.

Mirjam: Dat is moeilijk.

01:01:19

Mirjam: Het is eehm, je kan het eerder beter aftekenen, jij hebt dit gedaan, kruisje. Je... dat.. automatisch op een gegeven moment. Ja...

Luc: Maar het probleem is dat het binnen deze schoolsituatie moeten wij cijfers produceren, dus we moeten.

Jitske: Ja.

Luc: Ergens moeten we moeten we een beoordeling kunnen maken. Dat dat daar ontkomen we denken ik niet aan.

Peter: En..

Roos: Je begint ook wel bij de, vind ik als het zo'n vrije opdracht is, is ook heel belangrijk volgens mij de betrokkenheid en de inzet

Jitske: Hmmhmm.

Roos: En dan als je een inzet hebt dan komt er ook altijd wat uit, dat hoeft niet een fantastisch, dat is uit eindelijk ook bij eindexamen werk van, soms is de helft is het product wat er uit komt maar de andere helft is de weg er naar toe.

Jitske: Ja zeker.

Roos: Dus als je die zichtbaar kunnen laten maken dan is dat soms.

Mirjam: Heel goed.

Roos: Net zo belangrijk als het uiteindelijke werk

Jitske: Zeker.

Roos: Dat kan wel eens een beetje tegenvallen, terwijl er wel leuke dingen ontdekt zijn.

Peter: Mja, en nogmaals hier kom ik weer terug op die termen die we eeh moeten gaan hanteren hier

op school, dus ik zal die ook maar gebruiken, is in hoeverre eh eh eh, is dat gene wat jij doet een onderdeel van de kwalificatie en in hoeverre is het onderdeel van het persoonlijkheidsvorming.

Jitske: Ja.

Peter: Persoonlijkheidsvorming kun je denk ik niet eeh die kun je wel beschrijven maar die kun je niet beoordelen. Eehm want dat dat zou veroordelen ook in kunnen houden.

Jitske: Ja.

Peter: Dat hoort niet denk ik, maar eehm de de kwalificaties kun je wel beoordelen en daar hoort, daar kun je je onder rekenen van hoe je je in hebt gezet, kun je ook zeggen van nou, je hebt deze en deze stappen gemaakt. Je bent hier begonnen en je bent daar geëindigd.

Jitske: Ja.

Peter: en dat vind ik een voldoende ontwikkeling, dat zou je kunnen zeggen.

Jitske: Ja, ja precies. Ja nou, dat is wel een beetje waar ik op zoek naar was. Nou nogmaals heel erg bedankt.

Luc: Ja nee graag gedaan.

Jitske: Het duurde iets langer dan dat ik had gepland.

Roos: Graag gedaan.

Jitske: Maar eh, ik houd jullie op de hoogte van eeh...

Roos: We moeten ook altijd overal naar toe he.

Jitske: Ja.

01:03:14 -Iedereen neemt afscheid van elkaar. Einde gesprek.-

Bijlage 4: Codeboom Focusgroep

Thema's	Code/kleur	Wensen van de docenten
Vrijheid in thema en theorie.	Oranje 2.	<p>De docenten vinden de schoolthema's fijn, omdat deze erg breed zijn en alle materialen en belerende begrippen hier aan opgehangen kunnen worden. Van deze thema's mag van de docenten best afgeweken worden, alleen is het belangrijk dat de leerlingen uiteindelijk wel alles leren wat ze moeten leren en aan alle eisen voldoen voor ze naar de bovenbouw verder gaan.</p> <p>De docenten waarschuwen voor de mogelijkheid dat binnen de heterogene onderbouw klas het mogelijk is dat een klein groepje HAVO/VWO leerlingen goed om zal kunnen gaan met de vrijheid. De rest heeft vaak meer behoefte nodig aan duidelijkheid.</p> <p>Alle vrijheid in thema zou betekenen dat de docent ook overal kennis van moet hebben. De leerlingen een keuze aanbieden binnen een bepaald kader, of ze de keuze geven uit een aantal opties zou voor beide problemen een oplossing en middenweg kunnen bieden.</p> <p>Iedereen is het over eens dat 1 overkoepeld thema aanbieden waarin veel mogelijkheden zijn, een goede optie is. Zo hebben de leerlingen die daar behoefte aan hebben meer houvast en duidelijkheid. De leerlingen die beter om kunnen gaan met de vrijheid hebben hier dan ook de ruimte voor. Binnen dit thema kunnen ook weer keuzemogelijkheden worden aangeboden of verschillende invalshoeken.</p> <p>De bovenbouw docenten geven aan dat zij daar ook vanuit een overkoepelend thema werken waar iedereen zijn eigen draai aan geeft. Dit werkt volgens de docenten goed en de leerlingen zijn hier erg enthousiast over. De docenten benoemen dat deze keuzemogelijkheid zelfs in de moeilijkste klassen zorgde voor een goede sfeer en een positieve invloed had op de motivatie van de leerlingen. Wel vraagt men zich af of op deze manier in de onderbouw werken wel mogelijk is.</p>
Formuleren van een eigen opdracht.	Licht groen.	De docenten vragen zich erg af of leerlingen wel zelf een opdracht kunnen formuleren. Door de middel van goede voorbeelden zal dit misschien beter lukken.
Vrijheid in materialen.	Licht cyaan.	<p>De docenten denken dat het aanbieden van alle materialen kan zorgen voor onzekerheid en onduidelijkheid. Niet alleen voor de leerlingen zelf, omdat ze misschien moeilijk een keuze kunnen maken, maar ook voor de docent aangezien deze heel veel korte materiaal instructies zou moeten geven aan verschillende leerlingen.</p> <p>Praktisch gezien moet je al de materialen altijd om handen hebben en gaan sommige materialen niet samen met elkaar in een lokaal (denk aan het stof dat door figuurzagen veroorzaakt wordt die zich gaat mixen in de klei). Daarnaast wordt er ook benoemd dat experimenteren veel materiaal kost en dat het wel de bedoeling is dat hier op school economisch met het materiaal wordt omgegaan.</p> <p>De docenten kunnen wel uit ervaring uit de bovenbouw zeggen dat door de leerlingen keuzemogelijkheden te geven er een groot enthousiasme en goede sfeer ontstaat in de klas. Ze vragen zich wel af of dit in de onderbouw ook mogelijk is. Hierdoor zijn de docenten van mening dat het goed is een keuze aan te bieden, maar deze keuze wel te beperken in een aantal materialen, bijvoorbeeld 3. Hierbij vinden de docenten het wel belangrijk dat er ook voorbeelden voor de leerlingen zijn van werken met de verschillende materialen, om te zien wat de mogelijkheden zouden kunnen zijn binnen een materiaal. De leerlingen hebben nou eenmaal geen ervaring met vrijheid binnen het kiezen van eigen materialen, en hier kan de keuze gemakkelijker door worden gemaakt.</p>
Vrijheid in tempo.	Geel.	<p>De docenten geven duidelijk aan dat er op middelbare scholen altijd rekening gehouden moet worden met rapporten, korte lessen en weinig lessen per week. Dit maakt meer vrijheid in tempo erg lastig.</p> <p>Veel vrijheid in tempo heeft volgens Peter een persoonlijkheids ontwikkelende functie, maar op middelbare scholen is de kwalificerende functie momenteel belangrijker. De docenten moeten de leerlingen binnen een bepaalde tijd wat aanleren, en aan het einde van het schooljaar moeten deze leerlingen dan ook aan een aantal kwalificaties voldoen. Dit houdt in dat er dingen moeten worden beoordeeld van de leerlingen, aangezien er cijfers geproduceerd moeten worden voor rapporten etc.</p> <p>Als er vanaf het begin van de lessenserie voor de leerlingen duidelijk is dat er aan het einde wat laten zien moet worden, zouden de leerlingen binnen de lessenserie zelf hun tijd indelen, dit zou wat meer vrijheid in tempo kunnen geven. De docenten vinden het wel belangrijk dat er aan het einde van de lessenserie wel een product is wat beoordeeld kan worden. (zie beoordeling)</p>
Meer ruimte voor het proces vs het eindproduct.	Rood.	De leerlingen in de onderbouw zijn volgens de docenten niet gewend om te experimenteren. Leerlingen vinden al snel dat ze klaar zijn met een opdracht halverwege de les en voelen dan minder de behoefte verder op onderzoek uit te gaan. Dit zou een valkuil kunnen zijn binnen de lessenserie. Peter benoemt dat de leerlingen tegenwoordig een touch and go mentaliteit hebben, ze doen even iets en gaan dan snel door naar het volgende. Dit betekent dat er dan

		<p>veel interessante beginnetjes zijn die uiteindelijk nergens heen gaan.</p> <p>De leerlingen zijn door het hedendaagse schoolsysteem erg prestatie en cijfer gericht. Ze zijn constant bezig met wat er op magister komt te staan of of het rapport. Hier door zijn ze niet bezig met hun proces, maar alleen maar met het einddoel. De docenten vinden het belangrijk dat de leerlingen de waarde van een proces meer gaan in zien. Dit zou kunnen door het in de kring meer te hebben over het proces van de leerlingen. Praten over hoe ze iets hebben gemaakt, tegen welke problemen ze zijn opgelopen en hoe ze deze hebben opgelost ipv wat ze uiteindelijk hebben gemaakt.</p>
Beoordeling.	Licht blauw	<p>De docenten vinden het belangrijk dat het werk aan het einde van deze lessenserie wel beoordeeld wordt, maar ze staan er voor open dat deze beoordeling op een andere manier kan dan normaal op school gedaan wordt. Mirjam benoemt dat het leuk zou zijn om de leerlingen te betrekken in de beoordeling op de een of andere manier.</p> <p>Het is volgens de docenten belangrijk dat er eisen, doelen en beoordelingscriteria gemaakt worden en dat de leerlingen van deze op de hoogte zijn.</p>
Begeleiding.	Bruin	<p>Iedere docent begeleid op zijn eigen manier. De een begeleid bijvoorbeeld meer affectief dan de andere.</p>

Lessenserie geïnspireerd op Reggio Emilia

1. Gegevens

School:	Open Schoolgemeenschap Bijlmer
Docent:	Jitske Luijendijk
Doelgroep:	1e klas, heterogene onderbouw
Periode:	2 lessen van 60 minuten
Lesonderwerp:	De seizoenen
Aantal leerlingen:	27

2. De opdracht

Les 1: Experimenteer met minimaal 2 verschillende materialen in je eigen tafelgroepje, alleen of met elkaar.

Les 2: Kies een eigen thema (lente, zomer, herfst of winter) en kies een of meerdere materialen (collage, verf, karton etc). Maak een 2D/3D werk met een persoonlijke invulling van het uitgekozen thema.

3. De theorie

Er is deze les geen specifieke theorie uitleg, de les is gericht op het beter leren kennen van een materiaal en de mogelijkheden van dit materiaal. Wel worden er tijdens de eerste les voorbeelden van kunstenaars laten zien die werken met deze materialen en thema's. Het is belangrijk dat er dan een gesprek ontstaat met de klas. Hoe heeft de kunstenaar het materiaal gebruikt? Wat is het effect hier van? Hier door zien de leerlingen beter in wat de mogelijkheden zijn per materiaal en hebben dan een betere basis om hun keuze op te baseren.

4. Leerdoelen

- De leerling kan een eigen thema en materiaal kiezen.
- De leerling kan een persoonlijke draai geven aan het gekozen thema.
- De leerling kan zijn idee verbeelden in een 2D/3D werk binnen het gekozen thema.
- De leerling kan experimenteren met verschillende materialen en kan daarna deze materialen op een goede manier toe te passen in zijn of haar werk.
- De leerling kan zelfstandig werken of de leerling kan samen werken.

5. Inventarisatie

De leerlingen hebben tot nu toe met de vaste thema's en opdrachten van de school gewerkt. Dit betekent dat ze tot nu toe alleen nog maar opdrachten hebben gedaan die erg docent gestuurd zijn. Sommige leerlingen vinden het heel fijn om op deze manier te werken, deze kinderen zullen dan misschien ook meer moeite hebben met de nieuwe hoeveelheid vrijheid van deze lessenserie.

De leerlingen hebben een paar kleine collage opdrachten gedaan en een grotere opdracht met verf. Ze hebben dan dus ook kennis van deze materialen en hoe ze hier mee om moeten gaan. Met klei hebben de leerlingen tot nu toe nog niet gewerkt, dus hier zou veel enthousiasme voor kunnen zijn.

6. Eisen

- De leerling doet minimaal 2 materiaal experimenten.
- De leerling doet actief mee in de lessen.
- De leerling maakt een 2D of 3D werk geïnspireerd op het zelf uitgekozen thema.

7. Beoordeling criteria

- De leerling heeft geëxperimenteerd met materiaal.
- De leerling heeft alle lessen actief mee gedaan.
- De leerling heeft op een persoonlijke wijze zijn thema verwerkt in een 2D/3D werk.

8. Werkwijze

Les 1: Het smart-board en computer staan aan met voorbeelden van verschillende kunstwerken binnen de thema's en materialen (zie powerpoint. De docent mag deze naar eigen smaak aanpassen). Alle materialen liggen klaar op de tafel

in het midden van het lokaal (zie benodigdheden). Er staat een tafel in het midden van het lokaal die gevuld is met verschillende materialen.

De les begint in de kring. In de kring worden de werken in de powerpoint besproken. Hierbij wordt vooral in gegaan op wat de voorstelling is en hoe is deze is vormgegeven. Een vraag die hierbij gesteld zou kunnen worden is bijvoorbeeld: hoe is het materiaal gebruikt en toegepast? Wat is het effect hier van? De opdracht wordt hier na uitgelegd. De leerlingen mogen daarna in de vaste tafelgroep opstelling aan het werk. De leerlingen mogen binnen de tafelgroepen samen of individueel werken. De leerlingen mogen zelf van de materiaaltafel spullen pakken om mee te gaan experimenteren. Ook materialen combineren met elkaar is zeer toegestaan. De les wordt afgesloten in de kring waar iedere leerling kort de mogelijkheid krijgt om te vertellen (in 1 of 2 zinnen) wat voor experiment hij/zij heeft uitgevoerd en wat ze hier aan opvallend vonden of wat ze hier van geleerd hebben.

Les 2: In het lokaal staat de materiaal tafel wederom gevuld klaar midden in het lokaal.

De les begint in de kring. De vorige les wordt kort herhaald en de opdracht wordt hier uitgelegd. De bijbehorende beoordelingscriteria worden ook benoemd. een paar leerlingen krijgen de mogelijkheid hun plannen met de klas te delen. Daarna gaan alle leerlingen in de vaste tafelgroep opstelling aan het werk met het uitgekozen thema en materiaal. De docent loopt rond om te helpen waar nodig is. De les eindigt in een kring waar een paar leerlingen de mogelijkheid krijgen te presenteren wat ze gemaakt hebben en te vertellen over hun proces.

9. Benodigdheden

- Smartboard en computer
- Verven: Palletten, verschillende kleuren plakkaatverf, A3 papier, kwasten, waterbekers, en vuilniszakken of kranten ter bescherming van de tafel.
- Collage: Verschillende tijdschriften, alles lijm en A4 / A3 papier.
- Optioneel: Ander (rest)materiaal zoals bijvoorbeeld: Triplex, plakband, crepe tape, crepe papier, draad, paperclips, rietjes, ijsstokjes, oude verpakkingen etc.

10. Lesplannen

Les 1:

Tijd	Leerlingen	Docent	Overig
0 – 5	Binnenkomst. Gaan in de kring zitten.	Geeft leerlingen een hand.	Computer en smart-board staan aan met de powerpoint met voorbeelden. Materialen liggen klaar op de tafel in het midden van het lokaal.
5 – 20	Luisteren. Stellen vragen en nemen deel aan het gesprek.	Laat voorbeelden zien en stelt vragen aan de leerlingen. De docent begeleid het gesprek. De opdracht wordt uitgelegd.	
20-50	Experimenteren met materialen.	Loopt rond en helpt waar nodig is. Houdt de orde.	
50-60	Gaan in de kring zitten. Luisteren of vertellen.	Geeft leerlingen de beurt over hun experimenten te vertellen. Sluit de les af.	

Les 2:

Tijd	Leerlingen	Docent	Overig
0 – 5	Binnenkomst. Gaan in de kring zitten.	Geeft leerlingen een hand.	Materialen liggen klaar op de tafel in het midden van het lokaal. Het smart-board staat aan met voorbeelden.
5 – 10	Luisteren. Stellen vragen en nemen deel aan het gesprek.	Herhaalt kort de vorige les. Legt opdracht uit. Geeft leerlingen de beurt hun plannen te vertellen.	
10-45	Kiezen een eigen thema en materiaal en gaan hier mee aan het werk.	Loopt rond en helpt waar nodig is. Houdt de orde.	
45-50	Ruimen op.	Begeleid opruimen.	
50-60	Luisteren of presenteren hun werk in 1 zin.	Geeft leerlingen de beurt.	

Bijlage 6: Transcripten Panelgesprekken

Gesprek 1

Datum: 15 februari 2017

Tijd: 12.00

Gespreksleider: Jitske Luijendijk

Deelnemers: Amalia, Sterre, Elizabeth, Lushantely Tim, Jesper, Prashant, Jesse.

Jitske: Oke nou, zoals jullie al weten niemand gaat naar de geluidsopname luisteren, alleen ik. Ja? En heel misschien mijn begeleider maar het is niet dat jullie je zorgen hoeven te maken. Nou, ik ga jullie even wat vragen stellen over de afgelopen twee lessen van vorige week en wat jullie daar van vonden.. en jullie mogen daar zo eerlijk in zijn als jullie willen.

– Het gesprek wordt kort onderbroken door leerlingen die het lokaal onverwachts inlopen, dit gedeelte is niet relevant voor het onderzoek en wordt dan ook overgeslagen. –

Prashant: Wij komen ook wat vragen beantwoorden!

Jitske: Oke is goed, doe je de deur achter je dicht?

Jesse: Waarom moet deze chickie mee doen?

-Iedereen lacht-

Jitske: Sshhh.. Oke, dus als je iets heel erg stom vond, dan mag je dat ook gewoon eerlijk zeggen ja? Daar kwets je mij niet mee, want ik wil alleen maar goede goeie argumenten van jullie hebben!

Amalia: Van de de lessen met de karton?

Jitske: Nee, met de eeh dat jullie zelf mochten experimenteren.

Elizabeth: Ooooh dat is leuk. Dat was echt leuk.

Jitske: Oke dus, ik heb een lessenserie ontwikkeld en die hebben jullie voor mij uitgetest.

Jesper: Ja.

Jitske: En daar hebben jullie allemaal dingen in geëxperimenteerd. En wat wat zijn nou eigenlijk die verschillen tussen die lessen die jullie eehm daarvoor hebben gedaan en de lessen die jullie vorige week hebben gedaan? Wat was het verschil?

Elizabeth: Nou we mochten zelf weten wat we wouden doen.

Jitske: En hoe deden jullie dat daarvoor?

Elizabeth: Nou we moesten.. eh

01.16

-Leerlingen komen lokaal binnen gelopen en maken veel lawaai-

Jitske: Jongens we zijn hier bezig he!

Andere leerling: ja weet ik, maar juf ik ben mij tas vergeten!

Jitske: Zeg maar Elizabeth, hoe deden we het eerst altijd in de les?

Elizabeth: Nou we gingen in een kring zitten, en toen legde u uit wat we moesten doen en toen deden we dat, maar eehm ja...

Sterre: Ja.

Jitske: Dus zien jullie een heel groot verschil met eeh hoe de lessen eerst waren en hoe de nieuwe lessen toen waren?

Lushantely: Een beetje.

Jitske: Een beetje. Wat zouden jullie als het grootste verschil benoemen?

Lushantely: We mochten..

Sterre: We mochten gewoon pakken wat we wilden. Geen..

Lushantely: Ja.

Elizabeth: Ja met verschillende ma- materialen werken.

Lushantely: Dat we geen opdracht hadden, maar dat we gewoon zelf mochten doen wat we wouden.

Elizabeth: Ja.

Jitske: En wat vonden jullie van de materialen waar jullie uit konden kiezen?

02:04

Elizabeth: Leuk...

Sterre: Ja ik vond het wel leuk.

Elizabeth: Ik vond niet de les echt super leuk.

Lushantely: We konden ze goed gebruiken.

Jitske: En zaten er materialen tussen waar jullie nog niet mee hadden gewerkt? Misschien kan jij daar antwoord op geven Jesper?

Jesper: Eeehm.. waterverf, we gebruiken meestal normale verf.

Jitske: Oke, en daar had je je dus ook mee geëxperimenteerd?

Jesper: Nou ik wou het doen.

Jitske: Dat wou je doen maar dat had je nog niet gedaan? Zou je dat bijvoorbeeld bij een volgende les wel een keer willen proberen?

Jesper: Ja.

Jitske: Okay.

Lushantely: Juffrouw, kunnen we verder gaan met deze lessen want deze lessen zijn leuk!

Jitske: Ja, dat wilde ik ook aan jullie vragen, van, zouden jullie graag vaker zo les willen, in de toekomst?

Iedereen: Ja!

Jitske: Ja? En zouden jullie allemaal, misschien in een zin, even uit willen leggen aan mij waarom?

Lushantely: Het is leuk.

Jitske: Het is leuk, en Prashant wat vind jij er fijn aan?

Prashant: Uuum omdat je kan werken met verschillende materialen die je nog niet hebt gebruikt.

Jitske: En Jesse?

Jesse: Je wordt creatiever.

Jitske: Je wordt creatiever, okay. En Tim wat denk jij?

Tim: Eeehm misschien is het leuk als u dan een onderwerp geeft en dat je dan iets moet kiezen.

Jitske: Okay..

Sterre: Dat is toch ook gedaan met die seizoenen?

Tim: Ja

03:09

Jitske: Maar in de eerste les was, hadden we dat natuurlijk niet. Dus dat was wel een verschil tussen de lessen.

Prashant: Ja.

Jitske: En wat vond jij er fijn aan?

Amalia: Ja, ik kan het niet echt uitleggen maar.. het is gewoon dat je gewoon kan doen wat je wilt zegmaar.. niet echt gewoon, we gaan dit maken of zo maar gewoon met je eigen materialen enzo.

Jitske: En hebben jullie het idee dat je daar enthousiaster van wordt? Of meer motivatie krijgt om hard te gaan werken?

Iedereen in koor: Ja!

Jitske: Of denken jullie dat je dan zoiets hebt van, ooh als ik het zelf mag weten dan doe ik lekker de hele les niks?

Lushantely & Prashant: Nee!

Elizabeth: Nee dat weet ik niet.

Jesper: Nee, want nu vind je het leuk omdat je zelf iets kan verzinnen.

Tim: Ja.

Jitske: En had je het, hadden jullie het idee dat er leerlingen tussen zaten die eeehm zoiets hadden van eehh nou, laat maar ik doe lekker niks?

Iedereen: Nee!

Elizabeth: Nee want zelfs Tyrese en David die gingen ook heel veel maken.

Tim: Ja.

Jitske: Ja dat was wel tof om te zien he?

Elizabeth: Ja -lacht-.

Jitske: En wat denken jullie dat jullie hebben geleerd van deze lessen, heb je je zelf wat kunnen aanleren? Of denkt je zoiets van nou, ik heb eigenlijk ik heb het wel leuk gehad maar ik heb niet wat geleerd.

Elizabeth: Ja.

Lushantely: Ik heb wel wat geleerd.

Jitske: En wat en wat heb je geleerd dan?

Lushantely: Hoe hoe de de verschillende sto-stoffen werkten. Ja.

Jitske: Okay.. hmmm.

Amalia: Hoe ze zeg maar tegen elkaar op kunnen, met bijvoorbeeld waterverf en karton ofzo dat dan ook een mooi effect kan zijn.

Jitske: Okay.. en dat dan bijvoorbeeld weer heel anders is dan bijvoorbeeld waterverf en papier of stof?

Amalia: Ja.

04:32

Jitske: En Tim, wat heb jij geleerd?

Tim: Hmm.. dat eeh jaa dat je ook leert hoe je met andere spullen moet werken.

Jitske: Hoe je met andere spullen moet werken ja, ja. En wat denken jullie van verantwoordelijkheid, hebben jullie het idee dat jullie wat hebben geleerd in de zin van dat je je eigen keuzes mocht maken want dat kan ook heel erg moeilijk zijn.

Lushantely: Ja.

Jitske: Ja denk je wel?

Elizabeth: Ja.

Jitske: En eehm wat vinden jullie van jullie resultaten? Zijn jullie daar trots op?

Alle meiden: Ja!

Sterre: Ja echt wel hoor, hij was echt goed.

Jitske: En bijvoorbeeld als je normaal een werk af hebt bij beeldend, neem je dat dan mee naar huis? Of gooi je dat in de prullenbak? Je mag hier heel eerlijk over zijn.

Lushantely: Ik neem het mee naar huis.

Jitske: Jij neemt het mee naar huis. Jesper?

Jesper: Ik houd het in mijn mapje.

Jitske: Jij houd het in je mapje.

Jesse: Ik neem het mee naar huis.

Jitske: Jij neemt het mee naar huis. En laat je het dan ook aan je ouders zien?

Tim, Elizabeth, Lushantely & Prashant: Ja.

Jesper: Nee.

Jitske: En heb je het idee, -lacht- nee? Waarom dan niet?

Jesper: Gewoon ik leg het op mijn kamer en dan neem ik het weer mee naar school.

Jitske: Je kijkt er niet echt naar om. Maar met de werken die jullie in de afgelopen twee lessen hebben gemaakt, zou je daar, zou je die mee naar huis nemen? Zou je die aan je ouders willen laten zien?

Iedereen: Ja.

Jitske: Of bijvoorbeeld aan je vrienden als die langs komen, van kijk, dit heb ik gemaakt bij beeldend.

Sterre: Nou, ik denk eerder aan mijn ouders dan aan mijn vrienden.

Jitske: Aan je ouders ja.

Elizabeth: Ja ik laat het niet echt zien aan..

Jitske: Maar jullie hebben niet zoiets van weetje, wat ik nu heb gemaakt, ik gooi het lekker in de prullenbak het is niet zo belangrijk.

Iedereen: Nee!

Jitske: Nee dat hebben jullie allemaal niet? Dat vind ik wel heel goed om te horen. En dan als laatste vraag, wat ga je nu met het werk doen als je het mee naar huis gaat nemen?

06:12

Lushantely: Ik ga het aan mijn moeder en vader laten zien.

Elizabeth: Ik ook, en ik denk daarna aan mijn broertje want die vind dat ook wel leuk.

De rest: Ja.

Jitske: En dan ben ik nog wel even heel erg benieuwd naar wat jullie minder vonden, wat denken jullie dat er beter kan, de volgende keer als we zo'n les doen?

Amalia & Elizabeth: Hmmm...

Jesper: Dat het was rustiger is in de klas?

Jitske: Dat het wat rustiger is in de klas, okay. En hoe denk je dat, hoe zou dat kunnen? Hoe zou het rustiger kunnen worden in de klas?

Jesper: Weet ik niet.

Jitske: Dat weet je niet.

Elizabeth: Ik vond het niet echt druk in de klas.

Jitske: Nee ik vond het ook niet echt druk. Jullie zaten allemaal op je goeie plek he? En we waren.. sommige waren aan het samen werken en sommige waren apart aan het werken. Hadden jullie het idee dat dat de klas daardoor misschien drukker werd of viel het wel mee?

Lushantely & Sterre: Het viel wel mee.

Jitske: Het viel wel mee, okay. Nou dat waren mijn vragen, heel erg bedankt dat jullie mij even wilde helpen.

Lushantely & Elizabeth: Astublieft!

Jitske: En dan zie ik jullie binnenkort weer!

07:15 Einde gesprek.

Gesprek 2

Datum: 17 februari 2017

Tijd: 12.00

Gespreksleider: Jitske Luijendijk

Deelnemers: Salma, Jay, JayDon, Abel, Awa, Ensienio, Wesal, Dechanie

Jitske: Oke nou, jongens, eeh fijn dat jullie dat jullie mij even willen helpen met het beantwoorden van wat vragen. Ik.. zoals jullie zien neem ik het gesprek even op, maar niemand gaat daar naar luisteren behalve ik.. ja? Dus jullie hoeven je geen zorgen te maken dat daar gekke dingen mee gebeuren. Ik wil jullie wat vragen stellen over twee lessen die ik met jullie heb gedaan waar jullie op eens heel veel vrijheid kregen, waar jullie zelf keuzes mochten maken. Kunnen jullie je eeh die lessen nog herinneren?

Jaydon: Was dat hier?

Jay: Met dat hout enzo?

Jitske: Ja inderdaad en met allemaal verschillende materialen die we hadden, en mijn eerste vraag aan jullie.. eehm wat was nou het verschil tussen die lessen en de lessen die we eigenlijk daar voor altijd hadden gedaan?

Abel: Eehh je kreeg geen opdracht.

Salma lacht.

Jitske: Je kreeg geen opdracht.. oke.

JayDon: Zn droom kwam uit.

Jitske: En jay? Weet weet je, jij had ook je vinger omhoog?

Jay: Het zelfde als Abel.

Jitske: Ja.

Abel: Ik was zo vrij als Amerika.

Jitske: Zo vrij als Amerika -lacht-.

Salma: Je mocht zelf kiezen wat je deed.

Jitske: Je mocht zelf kiezen wat je deed, inderdaad. En wat was nog bijvoorbeeld anders aan de materialen?

Salma: Die hadden we in de normale les volgens mij niet.

Abel: Nou nee...

Jay: Nou we hadden het wel maar eeh juffrouw bepaalde de materialen.

Abel: Ja nee precies.

Jitske: Precies.

01.10

JayDon: In weze was het eeh dingens, gerecycled.

Jitske: Gerecycled, okay.

Abel: En je kon je kon alle, eeh alle eeh je kon alle materialen met elkaar mixen. Bijvoorbeeld eeh karton en eeh hout.

Jitske: Dus er waren er meerdere waar je uit kon kiezen.

JayDon: en papier.

Jitske: In plaats van eentje die de juf had uitgekozen?

Ensienio: Jup.

Salma: Ja.

Jitske: En, zouden jullie vaker op deze manier les willen hebben?

Abel: Oh ja zeker!

Meiden in koor: Ja!

Jitske: En waarom?

JayDon: Gewoon heel veel vrijheid.

Jitske: Heel veel vrijheid?

Awa: Meer zin hebben om mee te doen.

Abel: Plus omdat ik houd van sommige materialen en van sommige niet en dan kan ik kiezen.

JayDon: En dan is er geen uitleg.

Jitske: Dat je kan kiezen. Hebben jullie het idee dat je meer enthousiast wordt als je zelf mag kiezen?

Iedereen: Ja.

Salma: Want dan doe ik dingen die ik leuker vind.

Abel: Ja.

JayDon: En je hebt langer de tijd omdat er geen uitleg is.

Abel: Zoals poppentjes maken!

Jitske: Dat je eeh een beetje meer gemotiveerd bent?

Jay: En je weet en en je weet precies gelijk wat je wil doen.

Abel: Ja.

Jitske: Okay.. je hebt meteen een idee!

Ensienio: Jup!

Jay: Ja.

Jitske: Wouw okay! En wat hebben jullie... hebben jullie iets geleerd van deze eeh lessen?

Iedereen: Ja!

Ensienio: Je fantasie gebruiken!

JayDon: En hoe je moet zakkenrollen! -Lacht-

Jay: En hoe je met materiaal moet omgaan.

Jitske: Hoe je met materiaal moet omgaan.

Abel: En lijm is niet een goede soort verf!

-Iedereen lacht-

02.17

Jitske: Dus ondanks dat jullie geen opdracht hadden hebben jullie wel nieuwe dingen geleerd?

Iedereen: Ja!

Jitske: En zouden jullie zeggen dat je, jullie eigenlijk je zelf hebt aangeleerd?

Iedereen: Ja.

Jitske: Door het experimenteren heb je... eeh ben je eeh heb je onderzoek gedaan en ben je achter wat dingen gekomen?

Salma: Ja.

Jitske: Okay nou heel goed! En eehm.. wat vinden jullie van jullie resultaten? De dingen die jullie hebben gemaakt.. zijn jullie daar heel erg trots op?

Iedereen: Ja!

Abel: Nou...

JayDon: Alleen niet de huiswerkopdrachten!

Jitske: Nee maar daar gaat het nu niet om he, de dingen die we hebben gemaakt tijdens die twee lessen.

Abel: Nou..

Salma: Ja eeh... Ik ben er wel trots op maar ik heb ze niet af kunnen krijgen omdat we te weinig tijd hadden.

Jitske: oke.

Abel: Ja nou kijk..

Ensienio: Soms is de uitleg iets langer.

Jitske: Soms is de uitleg ja.. En wat doen jullie eigenlijk normaal met het werk wat jullie bij beeldend maken? Nemen jullie dat mee naar huis of gooien jullie dat weg.. mogen jullie gewoon eerlijk zeggen hoor!

03:09

JayDon: Ik gooi het weg.

Salma: Ik geef het aan u.

Ensenio: Ik laat het gewoon in mijn mapje.

Abel: Meestal laat ik het hier want eeh ik ik ik maak niet echt, ik ga het niet ophangen zeg maar.

Jitske: Maar zoals nu met die opdracht waar jullie zelf dingen mochten maken.. heb je bij die resultaten zoiets van hey.. die zou ik wel mee naar huis willen nemen? Die zou ik wel aan mijn ouders laten zien?

Wesal: Ja.

Abel: Ja dat heb ik gedaan!

Salma: Ja bij dat houten..

Abel: Ik had mijn poppentje mee naar huis genomen.

JayDon: Alleen die van mij ligt hier nog op de kast.

Jitske: Oh oke, nou is goed! Dan gaan we daar verandering in brengen -lacht-. Maar van echt met de resultaten die jullie in de experimenteerlessen hebben gemaakt en de resultaten die jullie eigenlijk daar voor hadden.. zouden jullie eerder de werken mee naar huis nemen van die jullie zelf hebben mogen uitkiezen he, van uit die lessen.

De ene helft: Ja.

Abel: Ja echt wel.

Andere helft: Naaah.

Ensenio: Ik zou het niet mee nemen.

Jitske: ja? Dat is wel een groot verschil dan.

Ensenio: Als ik het mee naar huis neem dat gooi ik het toch gewoon weg.

04:03

Abel: Uiteindelijk he.

Jay: Of ik bewaar het in mijn mapje en dan leg ik het ergens onder mijn kast ofzo.

JayDon: En dan jaren later vind je het terug.

Jay: Onder mijn boekenkast en dan vind je het terug en dan denk je nee ik gooi het weg.

Ensenio: Ja zie je je gooit het toch, je gaat het toch automatisch weggooien. Want wat ga je er mee doen?

Abel: Tot nu toe..

Salma: Mijn vader hangt de mijne meestal gewoon op hoor, voor een mooie herinnering.

Jitske: Ah oke!

JayDon: Op de koelkast!

Ensenio: Als ik iets lelijks heb gemaakt dan gooi ik het gelijk weg.

Jitske: En dat heb ik eigenlijk nog een andere vraag aan jullie en dan zijn we al bijna tegen het einde aan. Uhm wat vonden jullie dat er beter kon tegen, met deze lessen? Denken jullie eeh bijvoorbeeld dat jullie heel erg druk waren.. of eehm dat er strengere regels moesten zijn?

Salma en Ensenio: Nee.

Abel: We waren wel druk.

Jay: We hadden we waren ook druk met het werk bezig en daardoor werden we ook druk.

Jitske: Hmmhmm.

JayDon: En we hadden wel heel veel plezier.

Jay: En vrijheid.

Abel: Ja.

JayDon: Alleen we moeten die opdrachtjes over meerdere lessen verspreiden anders gaat het niet werken.

Abel: Ja nu wil ik..

JayDon: Anders maak je zo'n ding en dan heb je het nog niet af en daarna doe je er niets meer aan.

Abel: Want ik..

05:02

Jitske: Dus eeh jullie.. en dat noemde jij net ook al.. je had je werk niet helemaal af, dus jullie zouden willen dat als jullie bijvoorbeeld in de toekomst zo'n lessenserie zouden doen dat er wat meer lessen aan worden besteed?

Iedereen Ja!

Ensienio: Ja want nu hadden we er maar twee.

Abel: Ja want nu heb ik heb ik een idee dat ik kan doen wat ik hiervoor niet had.

Jitske: Oke en dat en dat kan je nu niet meer uitvoeren.

Abel: Nee.

Jitske: Oke. Nou dat is wel een hele goede tip.

Ensienio: Ja we krijgen het maar twee keer in de week en al die andere vakken krijgen we meer dan twee of drie keer in de week.

Salma: Ja wiskunde krijgen we vier keer.

JayDon: eeeeeh wow!

Jitske: En wat vonden jullie van het opruimen, want we hadden nu heel veel verschillende materialen.

Abel: Het opruimen ging wel makkelijk.

Jitske: Was dat moeilijk of eeh?

Abel: Nee.

Ensienio: Het is niet moeilijk maar soms heb je gewoon geen zin er in.

Abel: ik denk.. ja.

Salma: Meestal is het gewoon dat sommige kinderen gewoon lui zijn, hun dingen niet opruimen dan moet jij het opruimen.

JayDon: Bij mij is het, u wil mij steeds verplichten om te vegen maar daar kan ik niet tegen.

Abel: Want je kan niet tegen..

JayDon: Ik krijg alles in mijn ogen daar wordt ik ziek van.

Jitske: Hmmhm.

JayDon: En dan gaat het in mijn longen zitten.

Jitske: Maar daarom heb ik je de afgelopen lessen andere taken gegeven he?

JayDon: Ja heeft u me de lijm opruim taak gegeven.

Jitske: Maar hebben jullie nog... voor als voor als laatste.. hebben jullie een opmerking of een aanmerking of een tip of een top over die twee lessen die we hebben gedaan?

06:13

Salma: Zeker heel vaak doen.

Jitske: Zeker heel vaak doen?

Iedereen: Ja!

Jitske: Ja? Jullie vinden er helemaal niets negatiefs aan?

Abel: Je zou ook kunnen denken van weet je al je dan een half uur een opdracht krijgt en een half uur kan doen wat je zelf wil doen.

Jitske: Oke oke.

Ensienio: Maar het is als je..

Jay: Maar het is leuker als je er langer er aan te doen.

Jitske: Oke dus wat meer tijd?

Abel: Sowieso.

Jitske: Nou dat vind ik een goede tip. Nou heel erg bedankt jongens dat jullie even mijn vragen wilden beantwoorden jullie helpen er mij heel erg mee. Dan wens ik jullie een hele fijne vakantie en dan zie ik jullie later weer.

Salma: Dank u u ook!

Ensienio: Dankje juffrouw!

07:01 Einde gesprek.

Bijlage 7: Codeboom panelgesprekken

Thema	Code / kleur	Leerlingen
Verschillen tussen de lessen	Oranje 2	De leerlingen merkten al snel op dat er veel verschillen waren tussen de Reggio Emilia geïnspireerde lessenserie en hun 'normale' lessen. Het grootste verschil hier benoemde de leerlingen als dat ze zelf mochten weten wat ze wilden doen, terwijl ze tijdens hun normale lessen moesten doen wat de juf wilde. Hierbij benoemden ze dan ook dat ze bij de Reggio Emilia lessen ze zelf hun materialen mochten kiezen en dat normaal de juf een materiaal voor de klas uitkiest waar ze mee moeten werken. Een ander verschil wat de leerlingen was opgevallen was dat er niet echt een opdracht was.
Ervaringen met nieuwe manier van lesgeven	Licht groen	Bijna alle leerlingen vonden de lessenserie erg leuk en waren enthousiast. Dit kwam vooral door de hoeveelheid nieuwe materialen waar de leerlingen zelf uit mochten kiezen. Weinig leerlingen hadden moeite met kiezen of gebrek aan inspiratie. De meeste leerlingen hadden zelfs al ideeën opgedaan voor lessen in de toekomst. Bij leerlingen die wat meer moeite hadden was een kort gesprekje met de docent of een mede leerling over wat verschillende voorbeelden vaak al genoeg om toch aan het werk te kunnen. Wat de leerlingen erg positief vonden aan de lessen was dat ze het idee hadden dat ze creatiever werden en dat ze om leren gaan met veel verschillende materialen. Veel leerlingen gaven aan dat ze door de keuzevrijheid enthousiaster werden en meer motivatie hadden. De leerlingen merkten op dat zelfs de moeilijkste leerlingen hard en serieus aan het werk waren en dat er eigenlijk nauwelijks leerlingen waren die tijdens de lessen niets hebben gedaan. Een klein aantal leerlingen benoemde wel dat ze de lessen iets drukker vonden dan normaal, maar niet perse op een negatieve manier, aangezien iedereen druk aan het werk was.
Opbrengst/Kennis	Licht Cyaan	De leerlingen gaven aan dat iedereen wat anders heeft geleerd tijdens de lessen. De een heeft meer kennis opgedaan over stof en de mogelijkheden hiervan, de ander heeft meer geleerd over de effecten van waterverf op verschillende oppervlakten zoals hout of karton. Veel leerlingen gaven aan dat door het meekijken en helpen bij hun medeleerlingen ze ook veel van elkaar hebben geleerd en inspiratie/ideeën hebben opgedaan voor volgende lessen om zelf mee aan de slag te gaan.
De resultaten	Rood	Meer en deel van de leerlingen, maar voornamelijk de jongens gaven aan dat ze hun werk na de normale lessen beeldend vaak niet mee naar huis nemen, op school laten of ergens laten verstoffen. Na de Reggio Emilia lessenserie waren bijna alle leerlingen erg trots op hun werk en enthousiast om deze thuis aan hun familie te laten zien of op de koelkast te hangen. Het werk aan vrienden laten zien vonden de meesten jongens wel net een stap te ver gaan.
Verbeterpunten	Licht Magenta	Sommige leerlingen vonden dat de lessen iets drukker waren dan normaal, maar niet perse op een negatieve manier aangezien iedereen wel heel hard aan het werk was. Ook vonden de leerlingen de lessenserie echt te kort. Veel leerlingen gaven aan dat ze hun werk niet hebben kunnen afmaken en hier graag meer tijd aan hadden besteed. Hier door was er ook geen tijd om de nieuwe ideeën die in de twee lessen waren opgedaan uit te voeren, dit vonden de leerlingen erg jammer. Een klein aantal leerlingen hadden tijdens de eerste les wat meer behoefte aan een onderwerp, zoals in de tweede les het geval was. Deze leerlingen hadden namelijk iets meer moeite met het bedenken van een eigen opdracht of het maken van eigen keuzes tijdens de experiment les. Het onderwerp in de tweede les gaf deze leerlingen iets meer houvast en dit vonden ze erg fijn.

Lessenserie geïnspireerd op Reggio Emilia

1. Gegevens

School:	Open Schoolgemeenschap Bijlmer
Docent:	Jitske Lujendijk
Doelgroep:	1e klas, heterogene onderbouw
Periode:	5 lessen van 60 minuten
Lesonderwerp:	De seizoenen
Aantal leerlingen:	27

2. De opdracht

Les 1 en 2: Experimenteer met minimaal 2 verschillende materialen in je eigen tafelgroepje, alleen of met elkaar.

Les 3 en 4: Kies een eigen thema (lente, zomer, herfst of winter) en kies een of meerdere materialen (collage, verf, karton etc). Maak een 2D/3D werk met een persoonlijke invulling van het uitgekozen thema.

Les 5: Presenteer je eigen werk en geef tips en tops aan medeleerlingen.

3. De theorie

Er is deze les geen specifieke theorie uitleg, de les is gericht op het beter leren kennen van een materiaal en de mogelijkheden van dit materiaal. Wel worden er tijdens de eerste les voorbeelden van kunstenaars laten zien die werken met deze materialen en thema's. Het is belangrijk dat er dan een gesprek ontstaat met de klas. Hoe heeft de kunstenaar het materiaal gebruikt? Wat is het effect hier van? Hier door zien de leerlingen beter in wat de mogelijkheden zijn per materiaal en hebben dan een betere basis om hun keuze op te baseren.

4. Leerdoelen

- De leerling kan een eigen thema en materiaal kiezen.
- De leerling kan een persoonlijke draai geven aan het gekozen thema.
- De leerling kan zijn idee verbeelden in een 2D/3D werk binnen het gekozen thema.
- De leerling kan experimenteren met verschillende materialen en kan daarna deze materialen op een goede manier toe te passen in zijn of haar werk.
- De leerling kan zelfstandig werken of de leerling kan samen werken.
- De leerling kan zijn werk presenteren en hierbij zijn proces verwoorden.
- De leerling kan feedback geven aan medeleerlingen in de vorm van tips en tops.

5. Inventarisatie

De leerlingen hebben tot nu toe met de vaste thema's en opdrachten van de school gewerkt. Dit betekent dat ze tot nu toe alleen nog maar opdrachten hebben gedaan die erg docent gestuurd zijn. Sommige leerlingen vinden het heel fijn om op deze manier te werken, deze kinderen zullen dan misschien ook meer moeite hebben met de nieuwe hoeveelheid vrijheid van deze lessenserie.

De leerlingen hebben een paar kleine collage opdrachten gedaan en een grotere opdracht met verf. Ze hebben dan dus ook kennis van deze materialen en hoe ze hier mee om moeten gaan. Met klei hebben de leerlingen tot nu toe nog niet gewerkt, dus hier zou veel enthousiasme voor kunnen zijn.

6. Eisen

- De leerling doet minimaal vier materiaal experimenten (twee per les in de eerste twee lessen).
- De leerling doet actief mee in de lessen.
- De leerling maakt een 2D of 3D werk geïnspireerd op het zelf uitgekozen thema.
- De leerling presenteert zijn werk en proces.
- De leerling geeft serieuze feedback aan medeleerlingen in de vorm van tips en tops.

7. Beoordeling criteria

- De leerling heeft geëxperimenteerd met materiaal.
- De leerling heeft alle lessen actief mee gedaan.
- De leerling heeft op een persoonlijke wijze zijn thema verwerkt in een 2D/3D werk.
- De leerling heeft een duidelijke presentatie gegeven over zijn werk en proces.

8. Werkwijze

Les 1:

Het smart-board en computer staan aan met voorbeelden van verschillende kunstwerken binnen de thema's en materialen (zie powerpoint. De docent mag deze naar eigen smaak aanpassen). Alle materialen liggen klaar op de tafel in het midden van het lokaal (zie benodigdheden). Er staat een tafel in het midden van het lokaal die gevuld is met verschillende materialen.

De les begint in de kring. In de kring worden de werken in de powerpoint besproken. Hierbij wordt vooral in gegaan op wat de voorstelling is en hoe is deze is vormgegeven. Een vraag die hierbij gesteld zou kunnen worden is bijvoorbeeld: hoe is het materiaal gebruikt en toegepast? Wat is het effect hier van? De opdracht wordt hier na uitgelegd. De leerlingen mogen daarna in de vaste tafelgroep opstelling aan het werk. De leerlingen mogen binnen de tafelgroepen samen of individueel werken. De leerlingen mogen zelf van de materiaaltafel spullen pakken om mee te gaan experimenteren. Ook materialen combineren met elkaar is zeer toegestaan. Na dat er gezamenlijk is opgeruimd wordt de les afgesloten in de kring. Iedere leerling krijgt hier kort de mogelijkheid om te vertellen (in 1 of 2 zinnen) wat voor experiment hij/zij heeft uitgevoerd en wat ze hier aan opvallend vonden of wat ze hier van geleerd hebben.

Les 2:

Het smart-board en computer staan klaar met hierop nogmaals de powerpoint. Midden in het lokaal staat de materiaal tafel klaar.

De les begint in de kring. De vorige les wordt kort herhaald en de powerpoint wordt nog even terug gehaald. De leerlingen gaan tijdens de werkfase verder met hun experimenten uit de vorige les of starten een nieuw experiment. De docent loopt rond en helpt waar nodig is. Na dat er gezamenlijk is opgeruimd eindigt de les in de kring. Hier krijgen de leerlingen de mogelijkheid kort hun bevindingen van de les kunnen delen.

Les 3:

Midden in het lokaal staat de materiaal tafel klaar.

De les begint in de kring, hier wordt de opdracht met bijbehorende beoordelingscriteria uitgelegd. De leerlingen krijgen kort de mogelijkheid hun plannen met de klas te delen. Daarna gaan alle leerlingen in de vaste tafelgroep opstelling aan het werk met het uitgekozen thema en materiaal. De docent loopt rond om te helpen waar nodig is. Na dat er gezamenlijk is opgeruimd eindigt de les in een kring. Hier krijgen de leerlingen de mogelijkheid kort hun ervaringen en bevindingen tijdens de les te delen.

Les 4:

Midden in het lokaal staat de materiaal tafel klaar.

De les begint in de kring, waar de opdracht en bijbehorende beoordelingscriteria nogmaals worden herhaald. Tijdens de werkfase gaan de leerlingen verder met het werk waar ze in les 3 aan begonnen zijn. De docent loopt rond en helpt waar nodig is.

Les 5:

Er zijn post-its bevestigingsmateriaal aanwezig.

De les begint in de kring waar wordt uitgelegd wat de bedoeling is van de les. Daarna krijgen de leerlingen de tijd om samen hun werk op te hangen of te plaatsen in het lokaal. Daarna volgt een rondleiding door de expositie waar iedere leerling verteld kort over zijn werk en proces. De andere leerlingen mogen vragen stellen en schrijven daarna op een post-it een tip en een top over het werk van deze leerling. Deze post-it wordt naast het werk opgeplakt. De leerlingen leveren hun werk met de bijbehorende post-its in, deze worden meegenomen in de beoordeling. De les eindigt in een korte kring waar de leerlingen mogen delen wat ze vonden van de lessenserie en wat hun hoogtepunten waren, daarna wordt de les afgesloten.

9. Benodigdheden

De volgende materialen zijn suggesties en kunnen naar smaak van de docent, of naar wat aanwezig is worden aangepast:

– Powerpoint: Smart-board en computer.

– 2D: Palletten, verschillende kleuren plakkaatverf, A3 papier, kwasten, waterbekers, vuilniszakken of kranten ter bescherming van de tafel, krijtjes, potloden, stiften.

– 3D: Rest hout/triplex en karton

– Collage: Verschillende tijdschriften, alles lijm en A4 / A3 papier en ander (rest)materiaal zoals bijvoorbeeld: plakband, crepe tape, crepe papier, draad, paperclips, rietjes, ijsstokjes, oude verpakkingen etc.

10. Lesplannen

Les 1:			
Tijd	Leerlingen	Docent	Overig
0 – 5	Binnenkomst. Gaan in de kring zitten.	Geeft leerlingen een hand.	Computer en smart-board staan aan met de powerpoint met voorbeelden. Materialen liggen klaar op de tafel in het midden van het lokaal.
5 – 15	Luisteren. Stellen vragen en nemen deel aan het gesprek.	Laat voorbeelden zien en stelt vragen aan de leerlingen. De docent begeleid het gesprek. De opdracht wordt uitgelegd.	
15-45	Experimenteren met materialen.	Loopt rond en helpt waar nodig is. Houdt de orde.	
45-55	Ruimen op en gaan in de kring zitten.	Begeleid opruimen.	Optioneel: Er staat een takenlijst op het smart-board met namen van leerlingen achter de taken.
55-60	Zitten in de kring . Luisteren of vertellen.	Geeft leerlingen de beurt over hun experimenten te vertellen. Sluit de les af.	
Les 2:			
Tijd	Leerlingen	Docent	Overig
0 – 5	Binnenkomst. Gaan in de kring zitten.	Geeft leerlingen een hand.	Computer en smart-board staan aan met de powerpoint met voorbeelden. Materialen liggen klaar op de tafel in het midden van het lokaal.
5 – 10	Luisteren. Stellen vragen en nemen deel aan het gesprek.	Herhaald de vorige les. Beantwoord vragen.	
10–45	Experimenteren met materialen.	Loopt rond en helpt waar nodig is. Houdt de orde.	
45-55	Ruimen op, gaan in de kring zitten.	Begeleid opruimen.	Optioneel: Er staat een takenlijst op het smart-board met namen van leerlingen achter de taken.
55-60	Zitten in de kring. Luisteren of vertellen.	Geeft leerlingen de beurt over hun experimenten te vertellen. Sluit de les af.	
Les 3:			
Tijd	Leerlingen	Docent	Overig
0 – 5	Binnenkomst. Gaan in de kring zitten.	Geeft leerlingen een hand.	Materialen liggen klaar op de tafel in het midden van het lokaal. Het smart-board staat aan met voorbeelden.
5 – 15	Luisteren. Stellen vragen en nemen deel aan het gesprek.	Legt opdracht en beoordelingscriteria uit. Geeft leerlingen de beurt hun plannen te vertellen.	
15-45	Kiezen een eigen thema en materiaal en gaan hier mee aan het werk.	Loopt rond en helpt waar nodig is. Houdt de orde.	
45-55	Ruimen op.	Begeleid opruimen.	Optioneel: Er staat een takenlijst op het smart-board met namen van leerlingen achter de taken.
55-60	Luisteren naar of vertellen over ervaringen.	Geeft leerlingen de beurt. Sluit de les af.	

Les 4:

Tijd	Leerlingen	Docent	Overig
0 – 5	Binnenkomst. Gaan in de kring zitten.	Geeft leerlingen een hand.	Materialen liggen klaar op de tafel in het midden van het lokaal. Het smart-board staat aan met voorbeelden.
5 – 5	Luisteren. Stellen vragen en nemen deel aan het gesprek.	Herhaalt kort de opdracht en beoordelingscriteria. Geeft leerlingen de beurt hun plannen te vertellen.	
5 – 45	Kiezen een eigen thema en materiaal en gaan hier mee aan het werk.	Loopt rond en helpt waar nodig is. Houd de orde.	
45-55	Ruimen op, gaan in de kring zitten.	Begeleid opruimen.	Optioneel: Er staat een takenlijst op het smart-board met namen van leerlingen achter de taken.
55-60	Luisteren naar of vertellen over ervaringen.	Geeft leerlingen de beurt. Sluit de les af.	

Les 5:

Tijd	Leerlingen	Docent	Overig
0 – 5	Binnenkomst. Gaan in de kring zitten.	Geeft leerlingen een hand.	Bevestigingsmateriaal en post-its liggen klaar.
5 – 10	Luisteren. Stellen vragen en nemen deel aan het gesprek.	Verteld over de bedoeling van de expo. Beantwoord vragen.	
10-20	Bouwen expo op.	Loopt rond en helpt waar nodig is. Houd de orde.	
20-50	Presenteren kort hun werk en proces. Luisteren, stellen vragen en schrijven tips en tops.	Begeleid het gesprek, geeft leerlingen de beurt.	
50-55	Ruimen op. Leveren werk inclusief bijbehorende post-its in bij de docent.	Begeleiden opruimen.	Optioneel: Er staat een takenlijst op het smart-board met namen van leerlingen achter de taken.
50-60	Zitten in kring. Delen ervaringen met de lessenserie.	Begeleid het gesprek. Sluit de les af.	

Powerpoint:

DE SEIZOENEN

LESSENVERBOD GEÏNSPIREERD OP DE FILOSOFIE VAN REGGIO EMILIA
OPENBARE SCHOOLGEMEENSCHAP BIELMER
JITSKE LUGTENBOEK

PAPIER

KARTON

COLLAGE

RESTHOUD

VERF

OPDRACHT LES 1:

STAP 1: EXPERIMENTEER MET MINIMAAL 2 VERSCHILLENDE MATERIALEN IN JE EIGEN TAFELGROEPJE, ALLEEN OF MET ELKAAR.

STAP 2: LAAT IN DE EIND KRING ZIEN WAT JE HEBT UITGEPROBEERD OF WAT VOOR WERK JE HEBT GEMAAKT.

OPDRACHT LES 2: GEEF JEZELF EEN EIGEN OPDRACHT.

STAP 1: KIES EEN EIGEN THEMA: LENTE, ZOMER, HERFST OF WINTER.

STAP 2: KIES EEN OF MEERDERE MATERIALEN: COLLAGE, VERF, PAPIER, KARTON ETC.

STAP 3: MAAK IN 1 LES EEN 2D/3D WERK MET EEN PERSOONLIJKE INVULLING VAN JOU GEKOZEN THEMA.

STAP 4: PRESENTEER JE WERK IN DE EIND KRING.

VOORBEELDEN OPDRACHT

IK MAAK EEN COLLAGE (MATERIAAL) VAN EEN ZEE MET KWALLEN, WANT AFGELOPEN ZOMERVAKANTIE (THEMA) BEN IK GESTOKEN DOOR EEN KWAL (PERSOONLIJK).

IK MAAK EEN SCHILDERIJ (MATERIAAL VERF) VAN DE WINTERSE (THEMA) KALE BOOM DIE IK ZIE VANUIT HET RAAM VAN MIJN SLAAPKAMER (PERSOONLIJK)

Bijlage 9: De rol van de Atelierista

Rol van het atelier en de 'Atelierista'

Creativiteit en kunst spelen een grote rol bij Reggio Emilia, daarom bevindt zich in iedere Reggio Emilia school of centrum altijd een atelier. Dit atelier heeft twee belangrijke functies: het atelier is een plaats waar kinderen vaardigheden leren, zoals bijvoorbeeld schilderen of kleien. Het atelier helpt volwassenen begrip te krijgen voor het leerproces van kinderen (Edward, Gandini en Koch 1998).

De Atelierista is een kunstenaar. Iedere ochtend gaat de kunstenaar alle groepen langs in de school en heeft een korte bespreking met de leerkrachten over de projecten die er plaats vinden in hun klas. Tijdens deze besprekingen geeft de hij suggesties over bijvoorbeeld materialen en hoe deze het beste geïntroduceerd kunnen worden aan de kinderen. De Atelierista heeft de belangrijke taak dat er een onderlinge uitwisseling plaats vind over ideeën en laat visuele mogelijkheden tijdens projecten (Edward, Gandini en Koch 1998). De kunstenaar volgt alle projecten binnen de school en ondersteunt alle leerkrachten en kinderen in het atelier.

Nergens anders is het documenteren zo belangrijk als bij Reggio Emilia (Edward, Gandini en Koch 1998). Het documenteren houdt in dat er foto's worden gemaakt als de leerlingen aan het werk zijn, maar ook video opnames en geluidsopnames. Samen worden de werken van de kinderen ook bekeken en besproken, bijvoorbeeld door een kringgesprek. Als het werk van de kinderen wordt tentoongesteld, maakt de documentatie ook deel uit van de expositie. Hierdoor zien kinderen en hun ouders het belang van zijn of haar werk en het proces. Zo wordt er laten zien dat het kind niet zomaar een tekening heeft gemaakt, maar dat hier een heel verhaal achter zit. Het atelier is dus een werkplaats voor documentatie. Werkt van de kinderen wordt verder onderzocht en er wordt en analyse gemaakt van de leerprocessen en voorstellingen van de kinderen. De leerkracht en de kunstenaar werken veel en nauw samen, waar door er een hechte relatie ontstaat. Samen lezen en bekijken ze het werk van de kinderen en ontdekken de wereld van de kinderen. Hierover vormen ze samen hun eigen theorieën en nieuwe ideeën.

Bijlage 10: De omgeving

De begeleiders van Reggio Emilia scholen hebben zelf de structuur en indeling van de ruimtes gemaakt. Pedagogen, leerkrachten en ouders hebben overlegd met de architect waardoor er een stedenbouwkundig plan ontstaat. Reggio Emilia ziet de omgeving als een container, die sociale interactie, verkenningen en leren stimuleert (Edward, Gandini en Koch, 1998). De omgeving bezit educatieve boodschappen en geeft prikkels voor interactieve ervaringen en leren. Het leren gebeurt niet alleen in de klas, maar ook daarbuiten.

Binnen in een Reggio Emilia school hangt een groot vel papier, poster of een bord met daar op alle rechten van het kind. Overal in de school hangt werk van kinderen en documentaties zoals foto's. Er is ook een plek waar alle mededelingen en details over vergaderingen staan voor ouders en begeleiders of informatie over lezingen en bijscholingscursussen. Dit is allemaal om de ouders meer te betrekken en het kind het gevoel te geven dat hij/zij thuis is. De school moet een sfeer van avontuur en rust uitstralen, en de activiteiten stralen uit van hoge kwaliteit te zijn (Edward, Gandini en Koch 1998). Er wordt veel aandacht besteed aan schoonheid en harmonie van de vormgeving. De wanden hebben lichte kleuren en grote ramen zodat de ruimte gevuld wordt door veel natuurlijk licht, onder andere voor de vele planten die in het lokaal staan, ook is er altijd een tuin. Het lokaal is verdeeld in verschillende hoeken, zoals bijvoorbeeld een leeshoek, een bouwhoek en een schilderhoek. Er staan grote tafels waar de kinderen samen aan kunnen werken, in plaats van een aparte tafel voor elk kind. Niet alleen in het atelier, maar ook in het lokaal liggen verschillende materialen waar de leerlingen mee kunnen werken, zoals kralen, knopen, schelpen en verschillende soorten papier. Er zijn veel materialen die ook zonder de hulp van volwassenen door de kinderen gebruikt kunnen worden.

Er is bij een Reggio Emilia school altijd een gezamenlijke ruimte die het plein heet. Het plein is een weerspiegeling van de samenleving, aangezien er midden in elke stad is ook een plein is waar iedereen samenkomt. Zo wordt de cultuur weer meer binnen de school gehaald. Naast dat er in de school een groot atelier te vinden is, is er in elk lokaal ook een mini atelier waar onderzocht en geëxperimenteerd kan worden. Ook is er altijd een keuken en eetzaal aanwezig, aangezien kinderen op Italiaanse scholen altijd warm lunchen op school. Heel typerend voor Reggio Emilia scholen zijn de glazen wanden, zodat er overal en altijd veel licht naar binnen schijnt. Dit is zelfs zo bij de babygroepen, zodat de baby's alles kunnen zien en zich niet afgesloten voelen. Als een groepje kinderen graag in alle rust willen samen werken, kan dit in een van de afgesloten ruimtes, waar leerlingen zich ook kunnen terug trekken. De ruimtes zijn zo ingericht dat samenwerken gestimuleerd wordt, aangezien samenwerken voor Reggio Emilia heel belangrijk is. Alle ruimtes zijn toegankelijk voor de kinderen ouders en begeleiders. Volgens Reggio Emilia voed de omgeving het kind op.

Bijlage 11: De rol van de Pedagogista

Rol van de 'Pedagogista'

De cultuur is aan de Reggio Emilia centra verbonden, de cultuur wordt binnen in het centrum gehaald en door middel van projecten leren de kinderen van de dingen om hen heen en over hun cultuur. De Pedagogista is een belangrijk onderdeel in dit systeem van relaties. De grootste taak is het onderhouden van contacten met onder andere de "buiten wereld". Contacten met de gemeente, werknemers, politici, ambtenaren en wetenschappers. Deze groep mensen vergadert minimaal een keer per week met elkaar. Tijdens deze vergadering is er een uitwisseling van informatie over wat er in het centrum plaatsvindt en over nieuwe theoretische, praktische en politieke ontwikkelingen. Reggio Emilia is constant bezig met zich te ontwikkelen door te letten op de laatste ontwikkelingen. Er worden lezingen bijgewoond en er wordt veel bijgeschoold (Edward, Gandini en Koch 1998). Reggio Emilia is overtuigd dat hun succes komt door te onderzoeken, experimenteren met vernieuwingen en hun openheid. Nieuwe theorieën die hen aanspreken worden in praktijk gebracht. Andere belangrijke taken van de Pedagogista zijn het maken van werkschema's, taken van de werknemers verdelen en in de gaten houden, letten op de verantwoordelijkheden van werknemers, werktijden, belastingen en besprekingen met ouders en leerkrachten. Ze heeft dus een grote en brede taak.

De Pedagogista en de leerkrachten zijn samen verantwoordelijk voor nieuwe thema's voor professionele ontwikkeling en bijscholing. Ook probeert ze bij de leerkracht een houding te kweken van het 'leren om te leren' en open te staan voor verandering en discussie, aangezien sommige leerkrachten nog erg moeite kunnen hebben met nieuwe dingen invoeren of openstaan voor nieuwe ideeën. De pedagoog helpt de leerkracht hier bij. Het personeel van een Reggio Emilia school gaat regelmatig naar een bijscholingsbijeenkomst waar verschillende thema's aan bod komen. Ook worden er lezingen en workshops gegeven. Hier wordt ook geoefend om de documentatie, observatie en het luisteren te verbeteren. Ze houdt de leerkrachten van deze bijeenkomsten op de hoogte. Ook helpt ze de leerkracht bij het begeleiden van de kinderen (Edward, Gandini en Koch, 1998). Als er een probleem is met een kind, een kind zich vreemd gedraagt of ergens heel erg moeite mee heeft, komt de Pedagogista in de klas. Ze observeert en bespreekt zijn of haar bevindingen met de leerkracht. Bij zo'n probleem geval is de pedagoog ook bij het gesprek tussen de leerkracht en ouders aanwezig. Bij Reggio Emilia is het erg belangrijk dat de ouders altijd worden betrokken.

Bijlage 12: Tabel implicaties lessenserie

Thema's	Reggio Emilia	Lessenserie	Extra uitleg
Atelierista en Pedagogista	Op een Reggio Emilia school zijn altijd een kunstenaar en een pedagoog aanwezig om de leerkrachten te ondersteunen. Als een klas aan het werk is in het atelier, is de kunstenaar altijd aanwezig. De kunstenaar ondersteunt tijdens hun creatieve proces. De pedagoog is alleen in de les aanwezig als dit nodig is vanwege bijvoorbeeld een moeilijke leerling.	De leerkracht die de lessenserie uitvoert is ook een kunstenaar. Deze leerkracht is opgeleid in zo wel het kunstenaarschap en het docentschap. Tijdens de les is er geen pedagoog aanwezig.	Middelbare scholen in Nederland hebben vaak geen pedagoog in dienst en gaan uit van de pedagogische kennis van de docenten. Wel heeft elke klas een mentor die op de hoogte is van de situatie van elke leerling. De mentor zorgt er voor dat de leerlingen extra ondersteuning krijgen met bijvoorbeeld woedeproblemen of een moeilijke thuissituatie. Mochten problemen zich voortdoen tijdens de lessenserie, dan zal er geen pedagoog met het kind spreken maar de mentor.
Vrijheid in thema	De leerlingen krijgen de ruimte om zelf thema's en onderwerpen aan te dragen. Dit zijn onderwerpen die vaak ontstaan uit de belevingswereld van het kind. De leerkracht speelt hier op in door een inspirerende werkomgeving te creëren en stimuleert de leerlingen hun fascinaties te onderzoeken.	De eerste les is een experimenterende les, zonder thema. Het doel van deze les is dat leerlingen kennis maken en experimenteren met nieuwe materialen. In de tweede les staat het thema seizoenen centraal. De leerlingen mogen een van de seizoenen uitkiezen waar ze mee willen werken.	De docenten gaven aan dat alle vrijheid erg overweldigend zou kunnen zijn voor sommige leerlingen. Zij wilden 1 thema per klas. Door een groot en breed thema aan te bieden is er meer houvast voor de leerlingen die dit nodig hebben, maar genoeg vrijheid voor de leerlingen die dit aankunnen.
Formuleren van een eigen opdracht.	Leerlingen krijgen de ruimte zelf een opdracht te formuleren en deze uit te voeren. Ook mag de leerling kiezen of hij de opdracht alleen of met een of samen met andere leerlingen doet. De leerling hoeft niet op een vaste plek te blijven. Ook is er niet altijd een opdracht en mogen de leerlingen zelf experimenteren.	De eerste les is er geen opdracht en mogen de leerlingen experimenten uitvoeren die zij interessant vinden. De tweede les kiest de leerling een van de seizoenen uit als thema. De leerling heeft binnen het eigen gekozen thema alle vrijheid om te maken wat hij/zij wil. Wel zitten de leerlingen in de vaste kring en groepsopstelling die de mentor heeft gemaakt. Binnen deze groepen mogen leerlingen wel samenwerken.	Op de OSB zitten de leerlingen in een vaste kringopstelling en groepsopstelling van vier leerlingen per groepje. De mentor maakt deze groepen en deze hebben volgens de school veel positieve invloed op een veilige en aangename sfeer in de klas. Hier wordt dan ook niet van afgeweken, aangezien de school dit erg belangrijk vindt.
Vrijheid in materialen.	In het atelier en de lokalen van een Reggio Emilia school staan rijk gevulde materiaalkasten waar de leerlingen alles uit mogen pakken. Hierdoor zijn tijdens de les alle leerlingen met verschillende materialen en gereedschap bezig.	De leerlingen mogen de eerste les met verschillende materialen experimenteren. Deze materialen zullen bestaan uit collage, karton, plakkaat verf en ander restmateriaal of materiaal dat niet te duur is. Midden in het lokaal zal een materiaaltafel staan waar alle leerlingen zelf hun spullen mogen uitkiezen en pakken. De tweede les, als de leerlingen kennis hebben opgedaan van verschillende materialen, kiezen de leerlingen een of meerdere materialen uit van de materiaaltafel die zij vinden passen bij hun thema en verhaal.	De docenten hebben aangegeven dat experimenteren met materialen veel geld kan kosten. Dit is erg zonde als er bijvoorbeeld gewerkt wordt met duurder materiaal als klei of hout. De docenten willen graag economisch omgaan met het materiaal en zo min mogelijk weggoien. Hierdoor is er voor deze lessenserie gekozen om te werken met goedkopere opties zoals oude tijdschriften, oud papier en karton etc.
Theorie keuze.	Iedere leerling onderzoekt zijn zelfgekozen thema en materiaal. Dit betekent dat elke leerling andere kennis op doet en dus vrijheid heeft in theoriekeuze. Leerlingen kunnen de ontdekte kennis weer aan elkaar doorgeven, waardoor ze ook leren van elkaars ontdekkingen.	Er wordt geen theorieles gegeven in deze opdracht. In deze lessen wordt er met materialen geëxperimenteerd. Door dat de materialen onderzocht worden, wordt er materiaalkennis op gedaan, die leerlingen elkaar ook weer doorgeven. De materiaalkennis is de theorie die centraal staat in deze lessenserie.	Wel worden er in de eerste les voorbeelden getoond van kunstenaars die werken met de materialen op de materiaaltafel en met het thema seizoenen. De leerlingen zien hier door een paar verschillende mogelijkheden van de materialen en worden hier door ook geënthousiasmeerd deze zelf uit te proberen.
Vrijheid in tempo.	De leerlingen mogen vaak zelf bepalen hoe lang ze bezig zijn met een opdracht. Hierbij is het dus ook niet erg als de ene leerling een week doet over een opdracht en de	De lessenserie bestaat uit twee lessen van zestig minuten. Dit betekent dat de leerlingen wel een tijdslimiet hebben.	Mocht een leerling iets hebben gemaakt wat binnen deze tijd niet af is, dan wordt hij/zij hier niet op afgerekend.

	andere drie weken. Iedereen heeft zijn eigen werkproces en dat is oke. De leerlingen worden hier niet op afgerekend.		
Meer ruimte voor het proces vs het eindproduct.	Het proces wordt belangrijker gevonden dan het eindproduct. Tijdens het proces leren leerlingen op een creatieve manier problemen oplossen en te experimenteren. Deze kwaliteiten zijn niet alleen belangrijk bij het vak Beeldend, maar overal in het leven.	In deze lessenserie wordt het experiment ook belangrijker gevonden dan het eindproduct. In les 1 wordt er alleen maar geëxperimenteerd.	
Beoordeling.	Het proces wordt dus als belangrijker dan het eindresultaat beschouwd. Het proces is voor elke leerling weer anders. De persoonlijke ontwikkeling staat centraal, aangezien iedereen op zijn eigen niveau werkt. Hier door is een beoordeling vaak niet van toepassing. Vaak worden de werken in bijvoorbeeld een kringgesprek besproken en worden de werken in de school tentoongesteld.	De leerlingen krijgen aan het eind van elke les in de kring de mogelijkheid kort te vertellen over hun proces en eindproduct. Wel wordt er voor het eindproduct een cijfer gegeven.	De docenten benadrukten in het interview erg dat het op een middelbare school erg belangrijk is dat er cijfers worden gegeven. Als dit niet het geval was konden we geen rapporten uitgeven etc. Wel zal het proces in de beoordeling een grote rol spelen. Heeft een leerling hard gewerkt en veel uitgeprobeerd, maar een niet zo sterk eindproduct, dan zal deze leerling toch sneller een voldoende ontvangen vanwege zijn goede proces.
Begeleiding.	De begeleiding is heel persoonlijk en affectief. Er is een veilige sfeer in de klas, waar leerlingen alles met elkaar en met de docent kunnen delen. De docent heeft een ondersteunende functie en geeft de leerlingen geen opdrachten.	Er wordt hier op de zelfde manier begeleid als bij Reggio Emilia.	Op de OSB wordt over het algemeen heel persoonlijk en affectief begeleid, net zoals bij Reggio Emilia. Er is veel aandacht voor een goede en veilige sfeer in de klas, bij mentoren en ook bij vakdocenten. Normaal heeft de docent wel een leidende functie, en voeren de leerlingen de opdrachten van de docent uit, de docent heeft tijdens deze lessenserie dus een andere rol gekregen.

Bijlage 13: Implicaties aanpassing educatief product

Thema's	Het prototype van de lessenserie	Opmerkingen / observeringen docent	Opmerkingen leerlingen	Aanpassing voor het eindproduct
Duur lessenserie.	Twee lessen van zestig minuten waarvan 1 experimenterende les en een les met een eigen opdracht binnen het thema seizoenen.	De lessenserie was overduidelijk te kort. De goede werkhouding en enthousiasme van de leerlingen werd abrupt onderbroken door het einde van de lessenserie.	De leerlingen vonden de lessenserie echt te kort, veel experimenten en werken waren helaas nog niet af en dit zorgde voor veel teleurstelling onder de leerlingen.	De lessenserie zal nu twee experimenterende lessen bevatten en twee lessen waar de leerlingen werken met een eigen opdracht binnen het thema seizoenen.
Reflectie van het werk.	Tijdens elke les is er zo'n 10 minuten tijd voor reflectie.	Tijdens de lessen was er eigenlijk nauwelijks tijd voor reflectie, aangezien de leerlingen in hun enthousiasme langer door werkten en het opruimen meer tijd kostte dan verwacht, aangezien er natuurlijk veel verschillende materialen opgeruimd moesten worden.	De leerlingen vonden dat hier te weinig tijd voor was, aangezien het opruimen soms iets langer duurde dan gepland. Het werk aan de klas laten zien terwijl het nog lang niet af vonden de leerlingen niet leuk.	Aan het einde van de vier praktische lessen volgt er een reflecterende les waar de leerlingen hun werk presenteren in een expo en de mogelijkheid krijgen om te vertellen over hun proces.
Beoordeling.	De docent heeft het werk buiten de lessen nagekeken en de leerlingen hadden hier geen invloed op.	De beoordeling had eigenlijk niets te maken met Reggio Emilia en dit was eigenlijk heel jammer. De leerlingen hadden veel te zeggen over elkaars werk en het was heel tof geweest als dit in de beoordeling was betrokken.		De leerlingen geven elkaar tips en tops. Deze worden mee genomen in de beoordeling

Bijlage 14: Kritische zelfreflectie

Beginnen met mijn onderzoek had ik redelijk uitgesteld en er waren nog maar een paar maanden om deze uit te voeren. Hierdoor werd ik wakker geschud, nu moest ik echt aan het werk. Ik maakte een strakke planning, elke week moest ik meerdere onderdelen uitvoeren. Normaal ben ik heel goed in het maken van een planning, maar heel slecht in me er aan houden. Er was geen tijd meer voor uitstellen of voor het maken van fouten, dit was stressvol. Ik heb mijn onderzoeksinstrumenten uitgekozen op dat ik zo veel mogelijk informatie in een korte tijd kon verzamelen, namelijk door middel van een focusgroep en twee panelgesprekken. Ik had nog nooit eerder zo'n gesprek voorbereid en uitgevoerd en ik was hierdoor nerveus. Dit was uiteindelijk helemaal niet nodig, want het waren interessante gesprekken en alle deelnemers deden enthousiast mee. Deze interviews pasten goed in mijn drukke planning, maar ik denk dat als ik meer tijd had gehad, ik alsnog voor deze instrumenten zou hebben gekozen. Ik vond het erg fijn om met de deelnemers zelf in gesprek te zijn en te kunnen doorvragen. Het schrijven van de transcripts was wel een taak die veel meer tijd kostte dan dat ik had verwacht, maar ik zag dit niet als een tegenslag. Het ontwikkelen van het prototype en uiteindelijk het educatief product gingen heel snel omdat ik precies wist wat ik wilde doen. De meningen van de docenten en leerlingen hebben me wel heel erg geholpen met het perfectioneren van de lessenserie.

Ik had erg veel moeite met het vinden van relevante bronnen die mijn ideeën onderbouwden. Dit maakte de opstart erg lastig, omdat ik het idee kreeg dat het idee wat ik in mijn hoofd had niet uitvoerbaar was. Hierdoor kelderde mijn enthousiasme. Na een tijd van uitstellen ging ik eindelijk mijn uren maken en deze maakte ik in de bibliotheek, waar ik uiteindelijk wel veel bruikbare literatuur heb gevonden. Dit zorgde er voor dat ik mijn enthousiasme terug kreeg. Nog nooit eerder tijdens mijn studie heb ik in een bibliotheek gewerkt, maar werkte ik altijd thuis waar ik te veel werd afgeleid. Door het maken van dit onderzoek heb ik meer kennis gekregen over mijn werkproces en uitstelgedrag. Mijn uitstelgedrag heb ik door het onderzoek moeten doorbreken en heb ik uiteindelijk overwonnen.

Aan de hand van de beschreven competenties (kritisch-reflectief, omgevingsgericht, artistiek en interpersoonlijk) kan ik zeggen dat ik mezelf op vele vlakken heb uitgedaagd. Ik signaleerde de opkomst van Reggio Emilia in Nederland. Deze verbond ik aan de beroepspraktijk door een lessenserie te ontwikkelen. Door het uitvoeren hiervan voerde ik een praktijkonderzoek uit en toetste ik mijn eigen theoretisch kader aan de beroepspraktijk. Ondanks mijn dyslectie heb ik de verzamelde data kunnen vertalen naar een verhaal. Hierbij heb ik geleerd hoofd- en deelvragen op te stellen en deze kort en krachtig te beantwoorden. Ik heb mijzelf constant bekritiseerd en hoofdstukken vaak aangepast. Daarnaast heb ik mij verdiept in mijn beroepsvisie over Reggio Emilia en deze verder onderzocht. Deze heb ik ook kunnen toepassen in de beroepspraktijk door het uitvoeren van de lessenserie. Tijdens dit onderzoek heb ik mij ook verdiept in verschillende soorten kunstonderwijs. Hierdoor heb ik mijn kunsthistorische en actuele vakkennis kunnen verbreden en deze kunnen toepassen in dit onderzoek.